

DEÁK FERENCZNEK

AZ 1861-DIK ÉVI ORSZÁGGYÜLÉSTŐL

ELFOGADOTT KÉT FÖLIRATA.

KÖZLI

KÖNYI MANÓ.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA

1890.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

AZ ELSŐ FÖLIRAT.

Az osztrák császár hadserege, szövetségesének, az orosz czárnak segítségével 1849-ben legyőzte a magyar forradalom sergeit. A háború bevégeztével *Ferencz József* ő felsége, ki a legfőbb hatalmat tetteleg gyakorolta, de nem volt koronázott király, félretéve Magyarország alkotmányát, abszolút hatalommal rendelkezett az országról.

1860-ban arra határozta magát a fejedelem, hogy jövendőre lemond a korlátlan uralomról, mint a melyről meggyőződött, hogy a monarchia népeit nem vezetheti boldogságra, sőt veszélybe döntheti a trónt és birodalmat, s hogy reátér az alkotmányosság útjára; de a diplomában, a melyet erre nézve azon év október 20-dikán kibocsátott; mellőzte Magyarországnak törvényekkel ünneplésen biztosított jogait és mindenekelőtt az egész monarchiára nézve octroyált egy közös alkotmányt, a melyet Magyarországra is ki akart terjeszteni. Ezen octroyált alkotmány a magyar

országgyűlésnek sok lényeges jogát, a melyeket a magyar nemzet ősi alkotmánya szerint saját házájára nézve mindenkor maga gyakorolt, egyszerűen elvette az országtól és az osztrák birodalom közös törvényhozására ruházta. E diploma azonban lehetővé tette a nemzet fölszólalását az országgyűlésen, a mely 1848 óta most először hivatott egybe.

Az 1861 ápril 6-dikán megnyílt országgyűlés képviselőháza két pártra szakadt. Az egyik párt tagjai közül némelyek azt tartották, hogy mivel V. Ferdinándnak a császári trónról 1848-ban történt lemondása csak általános s ő benne Magyarországot meg sem említi; mivel továbbá Magyarországhoz külön lemondást nem is intézett és így Magyarországot arról nem is értesítette, s az ország a lemondáshoz hozzá sem járult: V. Ferdinánd a magyar trónról le sem mondott, általános lemondása pedig lényegében hiányos lévén, ő még ma is Magyarország királya. Ebből az előzményből azt a következtetést vonták le, hogy V. Ferdinánd lévén Magyarország törvényes királya, ő hozzá kell intézni feliratot, nem pedig Ferencz Józsefhez. De ezt a nézetet csak kevesen támogatták. A párt nagy többsége a kérdést azzal akarta kikerülni, hogy az országgyűlés feliratot senkihez ne küldjön, hanem mindazt, a mit mondani szükségesnek tart, «határozat»-ban mondja ki.

Ennek ellenében a másik párt, a melynek

Deák Ferencz volt a feje, föliratot akart intézni Ferencz József ő felségéhez.

1861 május 13-dikán terjesztette *Deák Ferencz* a képviselőház elé erre vonatkozó indítványát. Beszéde, a melyben benne van fölirati javaslata, a következő:

Deák Ferencz: T. ház! (Éljenzés és taps.) Nehéz idők, vészteljes évek mentek el fölöttünk. Végenyészet szélén állott nemzetünk. De az isteni gondviselés, midőn egyrésztől annyi szenvedéssel sujtott, másrésztől erőt ébresztett keblünkben, hogy el ne csüggedjünk és a veszélyben forgó hazát még forróbban szeressük. Adja Isten, hogy tanultunk legyen a kísértet nehéz napjaiban, s kik egyek voltunk szenvedésben, egyek legyünk működéseinkben is. (Helyeslés.)

Képviselői vagyunk a nemzetnek, mely kezünkbe tette le sorsát, becsületünkre, belátásunkra bizta jövődjének biztosítását. Föladatunk fontos, állásunk nehéz, mert rendkívüli a helyzet, melybe jutottunk. Voltak alkotmányos életünkben máskor is esetek, melyekben fontos közjogi kérdésekre nézve fejedelem és nemzet egyet nem értettek; voltak idők, midőn a vitákból káros viszályok támadtak. De akkor fejedelem és nemzet ugyanazon egy alapon állottak, a közösen elismert magyar alkotmány alapján; ugyanazon törvényekre hivatkozott mindenik fél, s nem a törvények érvénye, hanem azok magyarázata volt a vita tárgya. Most azonban nem állunk közösen elismert alapon; nem egyes közjogi

kérdések, nem a törvények értelme, hanem alkotmányunk lényege s alaptörvényeink érvénye vonatik kétségbe. Alkotmányt nekünk is akarnak adni, de nem azt, a mit tőlünk batalommal elvettek, hanem egy másikat, újat, idegenszerűt, darabját azon közös alkotmánynak, melyet az egész birodalomra készítettek. De nekünk adott alkotmány nem kell (Átalános helyeslés.); mi visszaköveteljük ősi alkotmányunkat, mely nem volt ajándék, hanem kölcsönös szerződések által állapítottatott meg s a nemzet életéből fejlett ki; azon alkotmányt, melyet időnkint a kor kívánataihoz mi magunk alkalmaztunk, s mi magunk akarunk ezentúl is alkalmazni; azon alkotmányt, melynek alapelveit századok szentesítették. Mellettünk jog és törvény állanak és a szerződések szentsége, ellenünk az anyagi erő. (Ugy van!)

Ennyi baj és veszély között kettőre lesz főként szükségünk: szilárdságra és óvatosságra. Engedni ott, hol az engedés öngyilkosság, kockáztatni ott, hol arra szükség nem kényszerít, egyaránt bűn volna a nemzet ellen. (Helyeslés.)

Az országgyűlés megalakult, s tanácskoznunk és határozniunk kell első ünnepélyes felszólalásunk alakjáról és tartalmáról. Három kérdés áll előttünk: mit mondjunk, kinek mondjuk el a mit mondanunk kell, s minő alakba öntsük megállapodásunk eredményét? E három kérdés szoros kapcsolatban áll egymással; elmondom tehát mind a háromra igénytelen nézeteimet. (Halljuk!)

Szólani akarok mindenekelőtt arról, mi legyen ezen első ünnepélyes felszólalásunknak tartalma? Előadásomban nem fogok egyedül arra szorítkozni, hogy elsoroljam egyszerűen a tárgyakat, miket e felszólalásba fölvetetni óhajtok, hanem mivel ily fontos ügynél az előadásnak mikénti összeállítása is figyelmet követel, a tisztelt háznak engedelmével formulázott javaslatot fogok fölolvasni, mely szerint első felszólalásunkat szerkeszteni óhajtom.

E javaslat a következő:

«A közelebb lefolyt tizenkét esztendő súlyos szenvedések kora volt reánk nézve. Ősi alkotmányunk eltöröltetett, s a korlátlan hatalom idegen rendszere nehezedett reánk. És e nyomasztó rendszert még súlyosabbá tették azok, kik azt ellenséges indulattal, korlátolt felfogással s gyakran rossz akarattal kezelték. Bűn volt előttük a szabadság érzete, bűn volt ragaszkodásunk nemzetiségünkhöz, bűn volt még a legtisztább honszeretet is. Országunk erejét kimerítették, a nemzet vagyonát jogtalanul elidegenítették, nemzetiségünket üldözés tárgyává tették. Minden nap új szenvedést hozott, minden új szenvedés egy gyökerét szakasztotta el keblünkben a hitnek és bizalomnak. (Ugy van!)

Isten úgy akarta, hogy szenvedjünk, de ne csüggedjünk s hűtlenek ne legyünk önmagunkhoz, és úgy akarta, hogy a fejedelmet tizenkét évi tapasztalás végre meggyőzze, hogy a korlát-

lan hatalom abszolút rendszere nem vezetheti a birodalom népeit boldogságra, de veszélybe döntheti a trónt és birodalmat.

Ekkor ő felsége az eddig követett abszolút rendszert félre vetve, át kívánt lépni az alkotmányosság ösvényére, s népeinek kezébe akarta letenni saját sorsukat.

Összegyűltünk mi is, mint a magyar nemzet képviselői, hogy alkotmányos működésünket ismét megkezdjük, s első lépésünk fájdalmas felszólalás, nem a mult idők szenvedései miatt, mert azokra fátyolt vetünk, hanem azon jogtalanságok miatt, mik most is fönnállanak, s miknek azonnali elhárítása nélkül sem alkotmányunk visszaállítását, sem általában az alkotmányosságot lehetők nem tartjuk. (Helyeslés.)

Alkotmányos életünknek s nemzeti létünknek alapföltétele: az országnak törvényes önállása s függetlensége. Első és legszentebb kötelességünk tehát: minden erőnket, minden tehetségünket arra fordítani, hogy Magyarország Magyarország maradjon, s alkotmányszerű önállása és függetlensége sértetlenül föntartassék. (Általános helyeslés.)

És midőn ezen önállás lényegében megtámadatik, midőn azt veszély fenyegeti, nem ismerünk teendőink között fontosabbat, nem ismerünk sürgetőbbet, mint az ily megtámadás ellen haladéknélkül fölszólalni.

Meg van támadva országunk alkotmányos önállása már az első lépésben, melyet ő felsége az

alkotmányosság ösvénye felé irányzott; meg van támadva az által, hogy a magyar alkotmányosság visszaállítása csak föltételesen s leglényegesebb kellékeinek kivételével ígértetik: meg van támadva az október 20-dikán kiadott diplomában, melyet alapul vesz föl az országgyűlést megnyitó beszéd is. (Általános helyeslés.)

Meg akarja végkép fosztani ezen diploma Magyarországot azon ősi alkotmányos jogától, hogy a közadónak és katonaállításnak minden kérdéseit, egész terjedelmükben, saját országgyűlésén határozhassa el; kiveszi a nemzet kezéből azon jogot, hogy a legfontosabb anyagi és közjogi érdekeiről királyával egyetértőleg önmaga hozhasson törvényeket. Pénz- és hitelügy, hadügy, vám és kereskedelem, ezen leglényegesebb kérdései a nemzet politikai életének, egy közös birodalmi tanács alá rendeltetnek, hol azokról Magyarországra nézve is egy többségében idegen hatalom, nem magyar szempontból, nem magyar érdekek szerint intézkednék. És a közigazgatás terén is függővé teszi ezen diploma Magyarország kormányzatát az osztrák kormányzattól, oly kormányzattól, mely nem is felelős, de ha felelős volna is, nem felelne Magyarországnak, hanem a birodalmi tanácsnak, hol a mi érdekeink, midőn azok az ő érdekeiktől eltérnek, a többségnél aligha elegendő biztosítékot találnának. (Helyeslés.)

Ha ezen eszme tettelesen életbe lépne,

Magyarország nem lenne többé önálló sem törvényhozásában, sem kormányzatában, hanem legfontosabb érdekeire nézve alatta állana az osztrák birodalom közös törvényhozásának s kormányzatának; egyszóval, csak névre volna Magyarország, tetteleg pedig osztrák provincia. (Ugy van !)

A hatalomnak ezen ellenünk s alkotmányos önállásunk ellen intézett jogtalan törekvése nemcsak törvényeinkkel ellenkezik, hanem egyenesen megtámadja magát a sanctio pragmaticát, azon állami alapszerződést, melyet a magyar nemzet 1723-ban az uralkodó házzal kötött.

Öseink, midőn az említett évben Magyarország koronájára nézve a habsburgi ház nőágára is átruházták az örökösödést, ehhez határozott föltételeket kötöttek. Kimondották, hogy Magyarországon is szintűgy, mint az örökös tartományokban, az elsőszülöttség sora tartassék meg, s ennélfogva mind Magyarországbán, mind az örökös tartományokban az uralkodó háznak ugyanazon tagját illesse a trón. Kimondották mind Magyarországra és a magyar korona országaira, mind az örökös tartományokra nézve együtt és viszonosan az elválaszthatatlan és feloszthatatlan birtoklást, mert sem III. Károly, sem Magyarország, sem az örökös tartományok nem akarták, hogy jövendőben a fejedelem föloszthassa gyermekei között tartományait, mint ez korábban gyakran és még I. Ferdinánd alatt is megtörtént,

De midőn az elválaszthatatlanság és föloszthatatlanság elvét a birtoklásra nézve megállapították, azt az országlásnak és kormányzatnak se formájára, se lényegére ki nem terjesztették, sőt ellenkezőleg: világosan kikötötték a 2-dik t.-czikknek 9-dik szakaszában, hogy a nőagnak ekképen elfogadott örökösödésére is kiterjesztessék az 1715. 3-dik t.-czikknek rendelete, mely szerint a nemzet biztosíttatik, hogy a fejedelem Magyarországon soha másként országlani s kormányozni nem fog, mint az országnak alkotott és jövőendőben alkotandó világos törvényei szerint. Kikötötték határozottan azt is, hogy a király az ország jogait, szabadságát, törvényeit köteles leendő mindenkor megtartani, uralkodásra léptekor magát megkoronáztatni, királyi hitlevelet kiadni s a koronázási hitet letenni. (Ugy van!)

A sanctio pragmatica tehát Magyarország önállását, függetlenségét világosan fönn tartotta, a nemzet ezen jogához minden időben szorosan ragaszkodott, s ezen föltétel mellett szállott a magyar korona minden magyar királyra, ki a sanctio pragmaticának megkötése óta Magyarországon trónjára lépett. Csak II. József császár volt III. Károly maradékai közül, ki magát meg nem koronáztatta s uralkodott absolut hatalommal, de Magyarország törvényes királyának soha el nem ismertetett, s nemcsak törvényhozási s közigazgatási rendeletei, miket élte végnapjaiban maga is visszavont, hanem a magánosok részére kiadott

adomány-levelei s privilegiumai is törvény által érvényteleneknek nyilvánítottak, mint ezt az 1790. évi 32-dik t.-cikkely bizonyítja. (Általános helyeslés.)

Mária Terézia volt az első magyar király, ki a sanctio pragmatica erejénél fogva lépett Magyarország trónjára. Az ő trónralépte által lépett tehát a sanctio pragmatica legelőször életbe, és midőn a magyar trónt elfoglalta, pontosan teljesítette is azon föltételeket, mikhez örökösödési joga kötve volt, kiadta a királyi hitlevelet, letette a koronázási esküt, sőt az 1741. 8. t. cikkelyben újra biztosította Magyarországot, hogy az ország jogait, szabadságát, törvényeit szentül megtartja, s ünnepélyesen kijelentette, hogy Magyarország az örökös tartományok módja szerint soha sem fog kormányoztatni.

A második magyar király II. Leopold, ki bátyjának, a meg nem koronázott II. Józsefnek halála után lépett trónra, kiadván koronázásakor a királyi hitlevelet, s letévén a koronázási esküt, azonfelül egy külön t. cikkben Magyarország önállását és függetlenségét még részletesebben biztosította. Ugyanis az 1790. 10. t. cikkben világosan elismeri, hogy: «ámbar az uralkodóház nőágának az 1723. 1. és 2. t. cikkekben Magyarországra nézve megállapított örökösödése ugyanazon fejedelmet illeti, kit a megállapított örökösödési rend szerint az elválaszthatatlanul és eloszthatatlanul birandó örökös tartományokban

illet az uralkodás, Magyarország mindazonáltal szabad ország s egész országlási formájára nézve független és semmi más országnak, vagy népnek lekötve nincs, hanem saját önállással s alkotmányával bir, s abban a király csak az országnak saját törvényei szerint, nem pedig a többi tartományok módjára országolhat és kormányozhat.» És egy másik törvényben, az 1790-dik évi 12. cikkben elismeri azt is: «hogy Magyarorszában a törvények alkotásának, eltörlésének s magyarázásának joga a törvényesen koronázott királyt, és az országgyűlésére törvényesen összesereglett országos rendeket közösen illeti, s ezen jogot az országgyűlésen kívül gyakorolni nem lehet. A végrehajtó hatalmat pedig ő felsége csak a törvények értelmében gyakorolhatja.» A törvények ezen szavai s a fejedelemnek ily határozottan világos elismerése után lehet-e Magyarországnak alkotmányos önállásán kéelkedni? (Általános helyeslés.)

I. Ferencz, ki édes atyja után a magyar koronát öröklötte, nemcsak a királyi hitlevélben biztosította a nemzet jogainak, szabadságának s törvényeinek megtartását, hanem későbbben is, uralkodásának 33-dik évében, az 1825. évi 3-dik cikkelyben újabban kijelentette, hogy a fönnemlített 1790. évi 10. törvényczikk rendeletét szorosán meg fogja tartani s nyíltan elismerte, hogy az adó és katonaaállítás kérdéseit az országgyűléstől elvonni, s az országgyűlésileg megajánlott

adót országgyűlésen kívül soha semmi szín alatt fölemelni nem lehet.

Hasonló biztosításokat adott a nemzetnek V. Ferdinánd is királyi hitlevelében, sőt még bővebbeket azon törvényekben, miket 1848-ban szentesített.

A *sanctio pragmatica* nem egyszerű törvény, nem egyszerű diploma, nem octroyrozott adomány vagy ígéret, hanem kölcsönös egyezkedés folytán kötött alapszerződés, melyben egyrésről ősünk a habsburgi ház nőágának javára ünnepélyesen lemondottak azon jogról, hogy a habsburgi ház fiágának kihaltával szabadon választhassák királyukat, másrésről pedig III. Károly, ki a nemzet ezen szabadválasztási jogát 1715-ben is a 3. dik t. cikkelyben nyíltan elismerte, a nemzet részéről kikötött föltételek teljesítését, az ország önállásának, függetlenségének, jogainak, szabadságának, törvényeinek föntartását ígérte. Az ekkép szabad egyezkedés mellett kötött kétoldalú alapszerződés teljes erejében s minden föltételeivel együtt életbe lépett, minden azután következett koronás királyok által megtartatott, az abban foglalt biztosítások újabban s részletesebben ismételtettek, s a jogszerűen kötött szerződést jogszerű gyakorlat szentesítette. Lehet-e, szabad-e most azon szerződést egyoldalulag megszegni, s a nemzettől követelni azon kötelezettséget, mi abban foglaltatik, de a kötelezettség föltételeit mellőzni, vagy hiányo-

san és csak némely részben teljesíteni? (Helyeslés.)

Midőn egyrésről mind a sanctio pragmaticában, mind egyéb törvényeinkben ily világosan ki van fejezve a közöttünk és az örökös tartományok között létező azon törvényes kapocs, mi az uralkodó ház ugyanazonosságában áll, vagyis a personal-unio, ennél szorosabb kapcsolatnak, a valóságos realuniónak nyoma törvényeinkben nincs; (Helyeslés.) sőt a felhozottak kétségtelenné teszik, hogy realunio közöttünk és közöttük nem is létezett, s azt létrehozni Magyarországnak szándéka soha nem volt. (Helyeslés.)

Világos ez Magyarország és az örökös tartományok közjogi helyzetének természetéből is. Ha 1723-ban a sanctio pragmatica meg nem kötöttek, III. Károlynak 1740-ben történt halálával, minthogy benne a habsburgi ház fiága kihalt, Magyarország szabadon választhatta volna királyát, s ekkor nem lett volna lehetetlen, sőt tekintve a nagy befolyást, melyet azon korban Franciaország gyakorlott az európai politikára, és tekintve Nagy Friderik személyességének hatását, tekintve azt is, hogy mind a francia udvarnak, mind Nagy Frideriknek érdekében volt az ausztriai házat gyengíteni, nem lett volna valószínűtlen, hogy nem Mária Terézia, hanem más választassék Magyarország királyának. (Helyeslés.) Ez esetben Magyarországnak külön királya

lévén, a birodalom úgy, mint most van, nem is alakulhatott volna. (Helyeslés.)

És ha bármikor megtörténnék, mi, ha talán a közel jövőben nem valószínű is, mégsem lehetetlen, hogy a most uralkodó ház nőágában is kihal, Magyarország királyválasztási joga a *sanc-tio pragmatica* értelmében a nemzetre ismét visszaszálland, s ha akkor Magyarország külön királyt választ, fölbomlik azon állam, melynek egységét az osztrák államférfiak Magyarország önállásának megsemmisítésével akarják most létre hozni. Fölbomlik erőszak nélkül, jogszerűen; fölbomlik azért, mert az egyetlen kapocs, az uralkodó háznak ugyanazonossága megszűnt. Pedig ha léteznék ezenkívül más kapocs is közöttünk és közöttük, az még fenmaradván, az egész államot összetartaná; valamint például Anglia, Skócia és Irland között nem szünnék meg a kapcsolat az uralkodó ház kihaltával, mert azok nem personal-, hanem realunióban vannak egymással.

Megemlítünk még egy körülményt, mi világosan arra mutat, hogy Magyarország és az örökös tartományok között országlás és kormányzás tekintetében realunio nem létezett és nem is létezhetik. Magyarország törvényei szerint a kiskorú magyar király gyámja az ország nádora; A határozottan kimondja ezt a nádori hivatalról 1485-ben alkotott törvények második czikke, melyet az 1681. 1-ső t. czikk, az 1715. 5. t.

czikk és a *sanctio pragmatica* megkötése után is az 1741. 11. t. cikk és az 1790. 5. t. cikk újabban megerősítették. Ellenben az örökös tartományokban a kiskorú fejedelem gyámsága annak legközelebbi atyai rokonát illeti. A fejedelem kiskorúsága esetében tehát törvény szerint Magyarországon is más, az örökös tartományokban is más áll az országlás és kormányzat legmagasabb fokán. Lehet-e oly országok között, melyekben az országlás és kormányzat mind személyzetre, mind rendszerre és formára nézve egymástól annyira különböző, más és szorosabb kapcsolat, mint az uralkodó-ház ugyanazonossága? Képzeltető-e ily viszonyok között egyik vagy másik ország közjogi állásának teljes felforgatása nélkül szorosabb *realunio*? (Helyeslés.)

De tekintsük az örökös tartományok politikai helyzetét múltban és jelenben. Akkor, midőn a *sanctio pragmatica* kötöttetett, az örökös tartományok a német-római birodalomhoz tartoztak, Magyarország pedig annak része soha nem volt. A római-német birodalom egyes országainak feudális természete annyira különböző volt Magyarországnak nem feudális, semmi más hatalomtól nem függő közjogi állásától, hogy ily különböző jogállású tartományok között mást, mint csupán *personál-uniót*, létrehozni nem is lehetett volna.

Midőn később a német-római birodalom bomladozni kezdett, I. Ferencz 1804-ben a római

császársági cím mellé az ausztriai örökös császársági címet vette föl, de Magyarországra nézve augusztus 17-dikén kelt ünnepélyes nyilatkozatában kijelentette, hogy e cím fölvétele által Magyarország jogait, törvényeit s alkotmányát legkevesbbé sem kívánja csorbítani, s hogy Magyarország előbbeni statusjogi állásában továbbra is megmarad.

Jelenleg az ausztriai örökös tartományok tagjai a német szövetségnek. (Ugy van!) A szövetség iránt kötelezettségeik vannak, melyek terhekkel járnak; a szövetség határozatai kötelező erővel bírnak a szövetséghez tartozó minden országokban. Magyarország ellenben nem tagja a német szövetségnek. A német érdekek, miket az osztrák tartományok védni s előmozdítani kötelesek, reánk nézve idegen érdekek. A szövetséges hatalom, mely az osztrák tartományokban némely tárgyakra nézve parancsoló hatalom, előttünk teljesen idegen. Németországnak lehet háborúja saját érdekében, határai megtámadtathatnak, és azon háborúban Ausztria köteles részt venni, köteles lesz védni a megtámadott határokat. De az ő háborújuk nem a mi háborúnk, az ő érdekeik nem a mi érdekeink; ők a mi harcainkban nem állanak mellettünk, nem fogják védeni megtámadott határainkat, mert mi nem vagyunk a szövetség tagjai. (Általános helyeslés.) Ily különböző politikai helyzetű országok között lehet-e szorosabb kapcsolat, mint personal-unio? Azon

birodalmi tanácsban, melynek túlnyomó többsége a német szövetségnek épen a szövetség értelmében le van kötelezve, mi biztosítana minket, hogy akkor, midőn a mi érdekeink és a német szövetség érdekei nem ugyanazok, jogaink méltányoltatni s érdekeink kiméltetni fognak? A szorosabb kapcsolat alárendelne minket az osztrák többségnek, sőt alárendelne a reánk nézve teljesen idegen német szövetség politikájának is, melytől mi viszonzásul semmit sem követelhetnénk.

Felhozzák ellenünk, hogy a birodalom érdeke a legfőbb tekintet, s annak az egyes részek kötelesek saját érdekeiket alárendelni. Nem vonom kétségbe ezen állítás igazságát oly birodalomra nézve, mely ugyanazon egy közjogi alapon áll, melynek egyes részei föltétlenül csatlakoztak egymáshoz, melyet szorosabb realunio köt össze. De Magyarország az uralkodó házzal szerződött, nem az örökös tartományokkal; (Általános helyeslés.) szerződött az örökösödésről, nem valamely szorosabb közjogi kapcsolatról, sőt még azon szerződésben is kikötötte független önállásának biztosítását. Ezen szerződést kész leend Magyarország mindenkor megtartani; de azt megváltoztatni és helyébe szorosabbat állítani, magát az örökös tartományok érdekeinek lekötni s ezáltal alkotmányos önállásáról lemondani, szándéka bizonyosan nincs és nem is lehet. (Helyeslés.) Számtalan jogviszony létezik mind a köz-, mind a

magánjog körében, mi az egyik vagy másik félnek alkalmatlan; de ha minden ily jogviszonyt föl lehetne forgatni, mert az egyik félnek érdekei annak megváltoztatását kívánják, s kivált ha föl lehetne forgatni olyképen, hogy az egyik fél tartsa meg, a mire kötelezte magát, a másik azonban nem teljesíti a kikötött föltételeket, mert azok neki terhesek, sem a törvény, sem a szerződések nem nyujtanának biztosítást, hanem egyedül az erő volna a jognak mértéke. (Általános helyeslés.)

És ha tekintjük Svéczia és Norvégia példáját, láthatjuk, hogy két állam csupán personal-unio mellett is megállhat egymással, s mi, kik az örökös tartományokkal hasonlóul personal-unio mellett ugyanazon uralkodó ház alatt állunk, egymástól függetlenül miért ne állhatnánk meg testvérileg egymás mellett, ha egymás jogait és érdekeit kölcsönösen tiszteletben tartjuk? Midőn mi Magyarország alkotmányos önállását, függetlenségét a hatalom szava ellen védjük, midőn óvakodunk azon szorosabb kapcsolattól, melyet alkotmányunk némi visszaállításának föltétele gyanánt akarnak reánk kényszeríteni, nem kívánunk ellenségesen föllépni az örökös tartományok alkotmányos népei ellen. Nem akarjuk mi a birodalom fönnállását veszélyeztetni, s készek vagyunk azt, a mit tennünk szabad, s mit önállásunk és alkotmányos jogaink sérelme nélkül tehetünk, a törvénytábla szigorú kötelezettség mértékén túl is, méltányosság alapján, politikai

tekintetekből megtenni, hogy azon súlyos terhek alatt, miket az eddig fönnállott abszolút rendszer fonák eljárása összehalmozott, az ő jólétük s ezzel együtt a miénk is össze ne roskadjon, s a lefolyt nehéz idők káros következései róluk és rólunk elháríttassanak. De csak mint önálló független szabad ország akarunk velők, mint önálló független szabad országokkal érintkezni; csak ezen uton fogjuk érdekeinket és az ő érdekeiket összehangzásba hozhatni, s határozottan visszautasítunk minden alárendeltséget, minden egybeolvadást akár a törvényhozás, akár a kormányzat terén, mert ez önállásunk föláldozása volna, mit tennünk merőben lehetetlen. (Helyes! Helyes! Éljen!)

Szükségesnek látjuk tehát ünnepélyesen kijelenteni, hogy mi az országnak állami alapszerződés által, törvények által, kir. hitlevelek, koronázási eskük által biztosított alkotmányos önállóságát s törvényes függetlenségét semmi tekinteteknek, semmi érdekeknek föl nem áldozhatjuk, s ragaszkodunk ahhoz, mint nemzeti létünk alapfeltételéhez. (Helyeslés.) Ugyanazért meg nem egyezhetünk abban, hogy a közadónak s katonaiállításnak kérdései a magyar országgyűléstől bármi részben elvonassanak. (Helyeslés.) A törvényhozási jogot, valamint mi nem kívánjuk más országokra nézve semmi részben gyakorolni, úgy Magyarországra nézve azt a magyar királyon kívül senkivel mással meg nem oszthatjuk; Magyar-

ország kormányzatát s közigazgatását a magyar királyon kívül senkitől mástól függővé nem tehetjük, s azt más országok kormányzatával nem egyesíthetjük; (Helyeslés,) nem akarunk tehát sem a birodalmi tanácsban, sem valamely birodalmi népképviseletben részt venni, s annak rendelkező hatalmát Magyarország ügyei fölött el nem ismerjük, (Helyeslés.) s az örökös tartományok alkotmányos népeivel csak úgy mint önálló szabad nemzet más önálló szabad nemzettel, függetlenségünk teljes megóvása mellett, vagyunk hajlandók esetenként érintkezni. (Általános helyeslés.)

Másik lényeges tárgy, mire nézve azonnal föl szólalni kötelességünk, az országgyűlésnek kiegészítése. (Halljuk !)

Sem Erdély, sem Horvát- és Tótország, sem a Határőrvidék, sem Fiume s a Tengeremellék közöttünk képviselve nincsenek, mert az országgyűlésre meg nem hivattak; pedig ezek is kiegészítő részei az országgyűlésnek s a törvények világos rendeletei szerint meghívandók lettek volna. (Helyeslés.)

A sanctio pragmatica, a kir. hitlevelek s fejedelmi eskük határozottan kimondják, hogy az ország integritása mindenkor sértetlenül fönntartandó. De az integritás nem csak abból áll, hogy az ország területéből semmi el ne szakíttassék, hanem az a politikai integritást is magában foglalja. Midőn tehát a végrehajtó hatalom lehető-

lenné teszi, hogy az országnak valamely része, vagy a magyar koronához tartozó valamely ország alkotmányszerűleg részt vehessen az ország legfontosabb politikai működésében, s együtt gyakorolhassa a törvényhozás jogát: az ország politikai integritása van megsértve. A múlt idők szomorú eseményei káros félreértéseket idéztek elő közöttünk és nem magyar nemzetiségű polgártársaink között. Ezen polgártársainknak nemzetiségök érdekében és Horvátországnak közjogi állása érdekében is követeléseik vannak, miket ignorálnunk nem lehet, de nem is akarunk. El vagyunk határozva mindent elkövetni, hogy a félreértések elháríttassanak s teszünk, mit az ország szétदारabolása s önállásának feláldozása nélkül tehetünk, hogy a honnak minden nemzetiségű polgárai érdekekben s érzelemben összeforranak. (Általános helyeslés.) Óhajtjuk törvényeink azon rendeleteit, mik e részben akadályul szolgálhatnak, közös érdekeink szerint méltányosság alapján módosítani; s hogy ezt eszközölhessük, múlhatatlanul szükséges az országgyűlésnek mielőbbi kiegészítése.

Erdélynek haladék nélküli meghívását s megjelenését semmi sem gátolja. Erdélynek egyesülése Magyarországgal az 1848-dik évben törvényesen létrejött, még pedig a két országnak közös óhajtása folytán, melyet mind a magyar, mind az erdélyi országgyűlés ünnepélyesen s egyhangulag kijelentett.

Mind Magyarországnak, mind Erdélynek ezen egyesülés iránt hozott törvényei ő felsége által szentesítettén, azonnal végre is hajtattak. Akkor, midőn az alkotmányosság félretételével az absolut rendszer lépett a szabadság helyébe, Erdély Magyarországtól közigazgatás tekintetében ismét külön választatott; most azonban, midőn ő felsége az absolut rendszert megszüntette, okvetetlen meg kell szünniök azon rendszer jogtalan következményeinek is. Azon törvények tehát, melyek Erdélyt Magyarországgal egyesítették, s miket az absolut hatalom ideiglenesen mellőzött, de meg nem semmisíthetett, az alkotmányosság elvének kimondásával szükségképen életbe léptek ismét, s az egyesülést újra kérdésbe venni, a felett újra határozni, s ez által a kedélyek nyugalmát fölzaklatni nem csak törvénszegés, hanem káros politikai tévedés is volna. A tetteges egyesülésnek minél előbbi végrehajtását pedig megtagadni nem annyi volna, mint Erdélyt nem egyesíteni Magyarországgal, hanem annyi, mint Magyarországtól valósággal elszakasztani, és ez a sanctio pragmaticával merőben ellenkezik. (Helyeslés.)

Hiszszük, hogy Erdélynek nem-magyar nemzetiségű polgárai sem fogják kockáztatva látni az egyesülés által nemzeti érdekeiket, mert megnyugvást és teljes biztosítást fognak találni azokban, miket mi más nemzetiségű polgártársaink irányában határozni s tenni fogunk. (Úgy van! Helyes!)

A mi Horvátországot illeti, nem követeljük mi, hogy az ő kisebb számú képviselőik ellenében a mi nagyobb számunk határozzon az általok netalán előadandó követelések s föltételek fölött. Horvátország saját territoriummal bir, külön állása van, s nem volt soha bekebelezve Magyarországra, hanem kapcsolatban állott velünk s társunk volt, ki jogainkban s köteleességeinkben, szerencsénkben s bajainkban osztozott. Ha tehát most Horvátország mint ország akar részt venni törvényhozásunkban; ha előbb tisztába akar jönni velünk azon föltételekre nézve, mik mellett közjogi állását Magyarországgal kész összekötni; ha erre nézve úgy akar velünk értekezni, mint nemzet nemzettel, nem fogjuk azt visszautasítani, csak azt kívánjuk, hogy Horvátország ne gátolassék, hogy küldötteit országgyűlésünkhez küldhesse, s ez által nekünk is, nekik is mód és alkalom nyujtassék az értekezést közjogi alapon megkezdhetni.

Mindaddig, míg azok, kik törvény szerint az országgyűlésre meghivandók, meghíva nem lesznek, mi az országgyűlést kiegészítettnek nem tekinthetjük, s törvények alkotásába és koronázási egyezkedésekbe nem bocsátkozhatunk. (Általános helyeslés.)

Azt sem szabad első felszólalásunkban elhallgatnunk, hogy legfontosabb alaptörvényeink, különösen az 1848-diki lényeges közjogi törvények, hatályon kívül tétettek. Parlamentaris kormány-

nyunk, felelős miniszteriumunk most sincs. Esküdtszéki eljárással párosult sajtótörvényünk vissza nem állíttatott. Világos törvényeink ellenére a közadó országgyűlésen kívül abszolút hatalommal állapíttatott meg, törvényeinkben ismeretlen s a nemzet által soha el nem fogadott, indirect adók hozattak be, mind a törvény ellen megállapított direct adó, mind a jogtalanul behozott indirect adók még most is jogtalanul követeltetnek, (Ugy van! Zúgás.) sőt hogy az abszolút rendszernek ígért megszüntetése iránt hitünk végkép elenyészszék, s remény és bizalom keblünkben újra fel se éledhessenek, keserű gúny gyanánt (Ugy van! Igaz!) most legújabbán oly rendeletet adott ki az alkotmányellenes abszolút hatalom, a mely szerint a törvénytelen adó fegyveres erőszakkal is behajtatik. (Zúgás. Zaj.) És ez azon pillanatban történik, midőn a fejedelem által összehívott országgyűlés együtt van, s a nemzettől az követeltetik, hogy teljesítse a sanctio practica szerinti kötelezettségét és koronázzon, (Zúgás. Halljuk!) holott másrésről az ezen kötelezettséggel viszonyos föltételek teljesítésére nézve még csak komoly szándék sem mutatkozik. (Általános helyeslés és hosszas éljenzés.) Nem csodálom, hogy az abszolút hatalom, midőn alkotmányunkat félre tette, fölfüggesztette egyszersmind ezen törvényeket is, mert parlamentáris kormány, esküdtszékekkel párosult sajtószabadság és a nemzetnek azon sarkalatos joga, miszerint országgyűlésen

kívül semmiféle közadót kivetni s behajtani nem lehet, egyenes ellentétben vannak az abszolút rendszerrel. De miután ő felsége az abszolút hatalomról ünnepélyesen lemondott és az alkotmányosság ösvényére tért, az abszolút hatalom által fölfüggesztett törvényeknek tetteleg ismét vissza kell állani teljes erejökben. (Úgy van!)

Szentesített törvényeket csak azon hatalom függeszthet fel, mely azokat alkotta. (Úgy van!) Alkotmányos országban csak az összes törvényhozás alkothat törvényeket, ezeket tehát egyoldalú hatalommal fölfüggeszteni, a mit az abszolút hatalom, mint rendszerével össze nem férőt, hatályon kívül tett, azt alkotmányosság mellett is függőben tartani, ellenkezik az alkotmányosság fogalmával. (Helyes! Igaz!)

A sanctio pragmaticának egyik világos föltétele az, hogy a király minden országgyűlésileg alkotott törvényeket megtartsa. Törvényeink, miket az abszolút rendszer fölfüggesztett, rendes törvényhozás útján lőnek alkotva és szentesítve, s míg azok megváltoztatásába a nemzet bele nem egyezik, kötelező törvények maradnak, miket hatályon kívül helyezni s függőben tartani annyi, mint a sanctio pragmatica világos föltételét megszegni. (Helyes!)

Parlamentaris kormány, felelős miniszterium, esküdtszéki eljárással párosult sajtószabadság és az adó meghatározásának joga az alkotmányos szabadságnak legerősebb biztosítékai. Nekünk

ezen biztosítékokat megadták szentesített törvényeink, s mi ezeknek megszüntetésében, vagy bármi korlátozásában soha meg nem egyezünk, és ideiglenes felfüggesztésüket is az alkotmányosság felfüggesztésének, sőt minden alkotmányosság megtagadásának kell tekintenünk.

Mi teljes jogegyenlőség alapján akarjuk kifejteni s biztosítani alkotmányos életünket. Akarjuk, hogy a polgári jogok teljes élvezetére nézve sem vallás, sem nemzetiség a hon polgárai között különbséget ne tegyen, s törvényeink mindazon rendeleteit, mik a teljes jogegyenlőséget korlátozzák, még ezen országgyűlésen óhajtjuk az igazság, méltányosság kívánalmaihoz alkalmazva módosítani. (Általános helyeslés.) De ha felfüggesztett törvényeink teljes erejökben tetteleg vissza nem állíttatnak, s a jogtalan felfüggesztésnek minden még fönnálló következményei azonnal el nem töröltetnek, a nemzet, mely most meg van fosztva alkotmányos szabadságának minden biztosítékától, nem bocsátkozhatik semmi újabb törvényalkotási értekezletekbe, semmi egyezkedésekbe, mert miként és mi célból alkosson újabb törvényeket, midőn azt látja, hogy egyoldalú hatalommal fölfüggesztett alaptörvényeinek hatálya még akkor is függőben tartatik, midőn a fejedelem a nemzet képviselőit összehívta, hogy alkotmányos működésöket ismét megkezdjék. (Általános helyeslés.) Jelentsük ki tehát, hogy az abszolút rendszer által hatályon kívül tett s még most is

függőben tartott törvényeinknek tüsténti teljes visszaállítását, s az abszolút rendszer által jogtalanul behozott s még tetteleg fönnálló minden törvényellenes intézkedéseknek, törvénytelenül kivetett terheknek, s azok jogtalan behajtásának azonnal megszüntetését határozottan sürgetjük.

Föl kell szólalnunk azon velünk közlött okiratokra nézve is, mik ő felségének, V. Ferdinándnak a trónról még 1848-ban történt lemondását tárgyazzák. (Halljuk!) Midőn ő felsége V. Ferdinánd 1848. évi december 2-dikán a császári koronáról lemondott, nem adott ki külön okiratot az iránt, hogy a magyar koronáról is lemond, lemondásáról Magyarországot külön nem is értesítette. (Ugy van!) A lemondási okirat tehát, magyar közjogi szempontból, formájára nézve hiányos, mert Magyarország soha nem volt az osztrák császárságba beolvadt provincia, külön koronával, külön alkotmányos önállással bírt, s a magyar király csak a nemzet tudtával és hozzájárulásával mondhatott volna le a magyar trónról. (Helyes!)

Mi tehát ünnepélyesen tiltakozunk a december 2-diki lemondásnak általánosságából vonható azon következtetés ellen, mintha Magyarország az ausztriai császári korona provinciája volna; s ragaszkodván alkotmányos önállásunkhoz, tiltakozunk az ellen is, hogy azon lemondás a nemzet tudta és hozzájárulása nélkül történt. De mivel ez csakugyan tetteleg s változhatatlanul

megtörtént, mi az ország jogainak jövőendő biztosítása végett azt kívánjuk: eszközöljön ő felsége e formahiány utólagos pótlása tekintetéből V. Ferdinánd ő felségétől egy oly okiratot, mely egyenesen Magyarországhoz legyen intézve, s melyben ő felsége V. Ferdinánd az országgyűlést értesítse, hogy ő már 1848-dik évi deczember 2-dikán a magyar koronáról is valósággal lemondott. Eszközöljön továbbá ő felsége Ferencz Károly ő fenségétől is egy hasonlóul Magyarországhoz intézett értesítést arról, hogy ő fensége is már 1848-ban lemondott azon örökösödési jogáról, mely őt ő felségének, V. Ferdinándnak, a trónról való lemondása után a sanctio pragmatica értelmében illette volna.

Mi ezen okiratokat annak idejében országgyűlésileg tárgyalni fogjuk, sőt azokat törvénybe is kívánjuk igtatni, hogy legalább utólagosan pótolassék az, a minek jogszerűleg előlegesen kellett volna megtörténni, s jogaink jövőendő biztosítására ünnepélyes óvásunknak s az ország utólagos hozzájárulásának magában a törvényben is nyoma legyen.

Több honfitársaink tartózkodnak idegen földön, politikai vádak folytán száműzve a hazából. (Halljuk!) Többen még most is börtönben sínlődnek. Ugyanazon abszolút rendszer száműzte őket, mely a mi alkotmányos szabadságunkat elnyomta. Idegen bíróságok által, idegen törvények szerint lettek politikai vádak miatt elítélve,

s elítéltetésök az akkor behozott abszolút rendszernek volt következménye. De ha ezen abszolút rendszer megszűnt, ha ennek helyébe most az alkotmányosság lép, lehet-e azon megszűnt rendszernek következményeit most az alkotmányosság mellett is föntartani?

Mi tehát az említett ítéleteknek minden még fönlevő következményeit az alkotmányosság visszaállításával megférhetleneknek s ennél fogva megszűnteknek tekintjük; s mindaddig, míg politikai okokból száműzött honfitársaink visszatérhetésének minden tetteges akadálya el nem lesz hárítva, a letartóztatottak szabadon nem bocsátatnak, az elkobzott javak vissza nem adatnak: hitünk s bizalmunk nem lesz az abszolút rendszer megszüntetésében és az alkotmányosság visszaállításában; e hit és bizalom nélkül pedig sikeres tanácskozásaink lehetetlenek. (Általános helyeslés.)

Az uralkodás végczélja nem lehet a hatalom nagysága. A hatalom csak eszköz, végczél a népek boldogítása. (Helyeslés.) Ha a fejedelem, ki egykor a hatalom rendszerét hitte legbiztosabb eszköznek arra, hogy népeit boldogítsa, tizenkét évi tapasztalás folytán meggyőződött, hogy ez úton czélt érni nem lehet, s ezen meggyőződésből az alkotmányosság ösvényére lépett; ha a fejedelem el van határozva; ingatlanul megmaradni ezen ösvényen; ha a fejedelem azt akarja, hogy a hitnek és bizalomnak megszaggatott győ-

kerei újabb szálakat hajtsanak : méltányolni fogja teljes mértékben mindezeket.

A magyar király csak koronázás által lesz törvényes magyar király, a koronázásnak pedig törvényt szabta föltételei vannak, miknek előleges teljesítése mulhatatlanul szükséges. Alkotmányos önállásunk sértetlen föntartása, az országnak területi s politikai integritása, az országgyűlésnek kiegészítése, alaptörvényeink tökéletes visszaállítása, parlamentáris kormányunk s felelős miniszteriumunk ismétli életbeléptetése s az abszolút rendszer minden, még fenlevő következményeinek megszüntetése oly előleges föltételek, miknek teljesítése nélkül tanácskozás és egyezkedés lehetetlenek.» (Általános helyeslés. Éljenzés.)

Ezek azok, miket ezen első felszólalásunkban elmondani óhajtok. Áttérek most azon kérdésre : kinek mondjuk el mindezeket ?

Véleményem erre nézve az, hogy a mit mondanunk kell s mondani akarunk, mondjuk el annak, ki az országgyűlést összehívta s kinek összehívása nélkül most együtt nem tanácskoznánk ; annak, ki a fejedelmi hatalmat tetteleg gyakorolja, ő felségének Ferencz Józsefnek. Ha valaki azt hiszi, hogy mi nem a fejedelem meghívása következtében jöttünk össze, hanem mert a meghívó levelekből értesültünk, hogy összejövetelünket erőszakkal nem fogják gátolni, nézetem szerint tévedésben van. Magyar országgyűlés önmagától

soha össze nem jön, azt mindig vagy a fejedelem hívja össze, vagy az, kit a törvény e joggal fölházott. 1790-ben, a koronázási oklevél készítésénél, javaslatba hozta az országos küldöttség, hogy a hitlevélbe igtattassék, hogy az országgyűlés minden harmadik évben május 1-ső napján, Pesten, meghívás nélkül is, összejöjjön; (e ezen javaslatot magok az ország rendei elvetették analfogva, mert az országgyűlésnek összehívását fejedelmi jognak tartották. Az 1848. évi IV. czikkely is azt rendeli, hogy a Pesten tartandó évenkénti országgyűlést ő felsége hívja össze. Voltak ugyan történelmünk régiebb korában rendes összehívás nélküli összejövetelek is, melyek közügyek fölött tanácskoztak s határoztak, de azokat a nemzet országgyűléseknek el nem ismerte, határozataikat törvényeknek nem tekintette, s az ily gyülekezetek néha szomorú emléket hagytak magok után.

A tetteleg fönnálló hatalom tizenkét évvel ezelőtt, alkotmányunk mellőzésével, absolut rendszert hozott be Magyarországba is. Tizenkét év mulva keserű tapasztalások után meggyőződött rendszere fonákságáról s az alkotmányosság ösvényére lépett, de feltételekhez kötötte az alkotmányosság visszaállítását. Mi a feltételeket el nem fogadhattuk, de a tért, mi az alkotmányosságnak a közigazgatás körében megnyílt, azonnal elfoglaltuk s országgyűlést kívántunk, mint az alkotmányosság első postulatumát. Nem azt sür-

gettük, hogy a nemzet képviselőinek összejöhete ne gátoltassék, hanem azt, hogy az országgyűlés összehívassék.

Midőn hónapok múlva az országgyűlés összehívatott, a választó kerületek, melyek minket képviselőkül megválasztottak, nem azt mondták: «Nincs már tetteges akadály, mely az összejöhetést gátolná, jöjjetek össze s tanácskozzatok!», hanem határozottan azon országgyűlésre köldöttek, mely a fejedelem nevében ápril 2-dikára hívatott össze. Mi összejöttünk, mint országgyűlés akarnánk működni, s azt látjuk, hogy kiegészítve nem vagyunk, mert nincsenek meghíva mindazok, kiknek meghívását a törvény parancsolja. Ki előtt mondjuk el tehát, hogy ez törvénytelenység, kitől követeljük a meg nem hivatknak törvényszabta meghívását s az országgyűlésnek kiegészítését? Kétségtelenül attól, ki minket meghívott s azokat meghívni elmulasztotta; kinek egyedül van tetteg hatalma utólagos meghívás által pótolni a hiányt, kinek meghívása nélkül mi sem volnánk most együtt s valószínűleg azok sem fognak megjelenhetni.

Mi szükségesnek látjuk alkotmányos önállásunk megtámadása ellen fölszólalni s kijelenteni, hogy a birodalmi tanácsban részt venni nem fogunk; szükségesnek látjuk kimondani, hogy a magyar király csak a koronázás által lesz törvényes király, a koronázásnak pedig föltételei vannak, miket előbb okvetlen teljesíteni kell. (He-

lyes!) Ki akarjuk mondani, hogy a parlamentáris kormánynak, felelős miniszteriumnak életbeléptetése, fölfüggesztett közjogi törvényeink teljes visszaállítása oly feltételek, mik nélkül további egyezkedésekbe nem ereszkedhetünk. (Ugy van! Igaz!) És kinek mondjuk meg mindezeket? Kétségkívül azon tetteleg fennálló hatalomnak, mely alkotmányos önállásunkat megtámadta, midőn leglényegesebb alkotmányos jogainkat a birodalmi tanácsra akarta átruházni. Annak, ki alaptörvényeinket felfüggesztette s függőben tartja; ki a felelős miniszteriumot ismét fölállítani mindeddig elmulasztotta; annak, ki egyedül bir tetteleg hatalommal az alkotmányosság minden postulatumait teljesíteni.

Tudjuk, érezzük, hogy abnormis helyzetben vagyunk. A nemzet óhajt ezen abnormis helyzetből békés úton kivergődni, s ha mindezeket csak magunk között panaszoljuk el, de azzal, ki egyedül képes az abnormis helyzetet törvényessé átváltoztatni, még csak szóba sem állunk, (Helyes!) s a békés orvoslásnak még csak megkezdhetését sem kísértjük meg, azt hiszem, nem cselekszünk a haza érdekében.

Nem ismeretlen előttem némelyeknek azon ellenvetése, hogy mivel ő felsége V. Ferdinánd 1848 december 2-dikán csak az ausztriai császári koronáról mondott le, s a lemondó-levéiben Magyarország külön megemlítve nincs, e lemondás Magyarországra ki nem terjedhetvén, ő felsége

Ferencz József a magyar trónra nézve még nem valóságos koronaörökös, és így az ország véle fölírat által közvetlen érintkezésbe nem teheti magát.

Ha érdekünkben volna helyzetünket újabb bonyodalmakkal nehezíteni, azte téren egy időre könnyen tehetnők, mert magyar közjogi szempontból a lemondás formájában csakugyan hiányos.

De vizsgáljuk elfogultság nélkül: mi czélt, mi hasznót érünk el a honra nézve, ha e formahiány miatt előre határozottan lehetetlenné teszünk minden érintkezést a fönnálló hatalommal?

Senki, úgy hiszem, kételkedni nem fog azon, hogy ő felsége V. Ferdinánd, midőn a császári koronáról lemodott, azzal együtt Magyarország koronájáról is le akart mondani. Kétségtelen az is, hogy ezen szándékát tetteleg Magyarországra is végrehajtotta, s nem gondolom, hogy valaki lehetőknek tartsa, hogy V. Ferdinánd a magyar trónt ismét elfoglalja. A *sanctio pragmatica* tehát ő fenségének Ferencz Károlynak, s ennek lemondásával ő felségének Ferencz Józsefnek nyitotta meg a magyar koronára nézve is az örökösödést. Ha mi azt jelentenők ki, hogy V. Ferdinánd lemondása az említett formahiány miatt érvénytelen Magyarországra, de érvényes az örökös tartományokra, egyenes összeütközésbe jönnénk a *sanctio pragmaticával*, mely határozottan

azt mondja, hogy az örökösödésnek megállapított elsőszülöttségi rendje szerint mind Magyarországon, mind az örökös tartományokban ugyanazon egy fejedelmet illeti az uralkodás. Ha pedig a *sanctio pragmatica* fönnemlített rendelete nyomán azt akarnók vitatni, hogy mivel a lemondás formahiány miatt Magyarországra nézve érvénytelen, az örökös tartományokban pedig más fejedelem nem lehet, mint a ki a *sanctio pragmatica* értelmében Magyarországon uralkodik, érvénytelen az az örökös tartományokra nézve is: összeütközésbe jönnénk az örökös tartományok kétségtelen jogaival és az összes európai diplomatiával, mely V. Ferdinándnak lemondását, és ő felségének Ferencz Józsefnek a császári trónra léptét ünnepélyesen elismerte, s véle mint osztrák császárral szerződéseket, szövetségeket, békealkúkat kötött.

A helyett tehát, hogy a lemondás érvénytelenségéről s közjogi következéseiről helyzetünket nehezítő, de positiv célra nem vezető vitatkozásokba bocsátkoznánk: czélszerűbb leendő a már megtörtént s többé meg nem másítható lemondásnak formahiányát következményeiben az ország jogaira nézve kártalanná tennünk oly módon, mint azt fölolvastott javaslatomban előadtam.

Némelyek azon véleményben vannak, hogy mivel a magyar király csak a koronázás által lesz az országnak törvényes királya, ő felsége Ferencz József pedig megkoronázva nincsen, az

országgyűlés ő hozzá, mint nem koronázott királyhoz, egyenes és közvetlen felszólalást nem intézhet. Nem osztozom ezen nézetben a magyar közjog folytonos gyakorlatánál fogva.

Három század óta csak négy fejedelem lépett a magyar trónra, ki nem elődjének uralkodása alatt lön megkoronázva. II. Mátyás, testvérének Rudolfnak lemondása után; III. Károly, testvérének I. Józsefnek halálával; II. Leopold, testvérének II. Józsefnek halála után, és I. Ferencz, atyjának halála után.

II. Mátyás, bátyjának, Rudolfnak lemondása után összehívta a magyar országgyűlést 1608. évi szeptember 29-dik napjára, megkoronáztatott november 19-dik napján. Ezen időközben több alkalommal felirások és küldöttség által érintkezésben volt véle az országgyűlés, sőt fontos törvények iránt, mik koronázás előttieknek neveztettek, elhatározó egyezkedésekbe is bocsátkozott véle.

III. Károly, bátyjának halála után összehívta az országgyűlést 1712-dik évi ápril 3-dikára, megkoronáztatott május 22-dikén. Ezen hét hét alatt érintkezésbe tette vele magát az országgyűlés küldöttség által a koronának Bécsből leendő lehozatala végett, s felirás által azon kérdésre nézve, vajon a királyi hitlevél koronázás előtt adassék-e ki, vagy koronázás után? Ezenfelül a koronázási hitlevél is kölcsönös egyezkedések által lön megállapítva.

II. Leopold, bátyjának II. József császárnak halála után összehívta az országgyűlést 1790. évi június 5-dikére, megkoronáztatott november 15-dikén. Ezen öt hónap alatt írt az országgyűlés ő felségének:

Julius 20-dikáról az iránt: hogy a sistovi békekötésnél a törvények értelmében magyar tanácsosok alkalmaztassanak. Erre válaszolt is ő felsége július 30-dikán.

Augusztus 13-dikán gróf Festetics Györgynek és több magyar tiszteknek szabadon bocsátatása tárgyában.

Augusztus 16-dikán felel az országgyűlés ő felségének fönnemlített július 30-diki válaszára.

Ezen iratok nem föliratoknak, hanem leveleknek neveztetnek.

Szeptember 5-dikén felírást küldenek az ország rendei a királyi hitlevél érdemében.

Október 5 dikén a második felírást küldik ugyanazon érdemben.

November 14-dikén felírnak a kir. hitlevélből kihagyott némely törvényczikkely iránt. E három utolsó representatiónak neveztetik.

I. Ferencz összehívta az országgyűlést 1792. év május 20-dik napjára, megkoronáztatott június 6-dikán, s ezen időközben, névszerint május 23-ikán, felírást intéznek hozzá az ország rendei a koronázási hitlevélre nézve.

Mindezek a még meg nem koronázott királyoknak irattak, s kétségtelen, hogy az ország rendei

nem kételkedtek a koronázás előtt is közvetlen érintkezésbe jönni a fejedelemmel. De ez nem is lehetett máskép; mert érintkezés nélkül a koronázási hitlevélre nézve sem lehetett volna egyezkedni.

Vége azon harmadik kérdésre: minő alakban mondjuk el, a mint mondani akarunk? feleletem, úgy hiszem, befoglaltatik már azokban, miket főntebb elmondottam. Egyszerűen tehát felírást indítványozok. (Sokan: Helyes!)

Határozatot bármely hatóság vagy testület csak oly személyek irányában hozhat, kik feletti rendelkezni joga s hatalma van. Határozatok által megkötheti önmagát, vagy saját tagjait, parancsolhat a tőle függő egyéneknek; de azok irányában, kik tőle nem függnék, kik alatta nem állanak, kikkel úgy áll szemben, mint egyik fél a másikkal, hasonló jogalapon megosztott hatalommal, ilyenek irányában a határozatnak sem ereje, sem célja nincs.

Tudom, hogy vannak példák közjogi életünkben, midőn az országgyűlés valamely egyes tárgy fölött határozatot hozott, de az ily határozatok vagy a két tábla közt sokáig sikertelenül folytatott vitatkozások megszakasztására, vagy a fejedlem és nemzet között megkezdett, de célra nem vezető egyezkedések további folytatásának abbahagyására vonatkoztak, vagy akkor történtek, midőn a két hatalom nyílt ellenségeskedés küszöbén fegyverben állott egymás ellen. De

hogy az országgyűlés pusztán határozattal kezdte volna meg működését, oly határozattal, melyben kimondja, mit követel a másik féltől, s minő feltételekhez köti működésének folytatását, határozatának tartalmát azonban épen azon hatalommal, melytől a feltételek teljesítését várja, még közleni sem akarja, arra példát én legalább nem tudok.

És én célját sem látom ily határozat hozatalának. Önmagunkat akarjuk-e megkötni arra nézve, hogy míg ez vagy amaz meg nem történik, mi semmit nem teszünk? Hiszen ez teljesen szükségtelen, mert míg határozatunk okai fennállanak, míg a többség, mely a határozatot hozta, többség marad, csak az történik, a mi határozat nélkül történt volna. Ha pedig az okok megszűntek, vagy a többség változott, az ellenkező többség a határozatot is fölforgathatja. (Helyes!)

Vagy talán másokat akarunk határozatunk által kötelezni? De ne felejtsük, hogy határozataink másokra nézve csak akkor lesznek kötelezők, ha törvényekké válnak; ehhez pedig épen azon másik félnek beleegyezése szükséges, melylyel mi nem akarunk érintkezni.

Vannak, kik azért is inkább óhajtják tán a határozatot, mert nézetök szerint a fölrás csak kérelem, a határozat pedig komoly nyilatkozata a nemzet akarátának. Nem szeretném, ha valaki azon elvet állítaná fel, hogy a fölirat pusztán kérelem, minek megadása vagy megtagadása

kegyelemtől függ. (Helyeslés.) Közjogi törvényeink nagy része fölírások és arra kiadott királyi válaszok alapján készült, s ki fogja állítani, hogy alkotmányunk alaptörvényei kérelemre kegyelemből adtak meg? A törvényhozás hazánkban fejedelem és nemzet közt egyenlő joggal van megosztva: ennél fogva törvény csak közös egyezkedés útján jöhet létre. E közös egyezkedés a nemzet részéről fölíratok, a fejedelem részéről királyi válaszok által történik. A fölíratok kérelem hangján íratnak, a királyi válaszok a nemzet kérelmének meghallgatásáról szólnak, mert ezt a fejedelem iránti hódoló tisztelet így hozta szokásba még a legszabadabb országokban is. A szabad angol nép (Halljuk!) a legmélyebb hódolat és tisztelet hangján szól mindig alkotmányos fejedelméhez; de azért tudja mindenki, hogy ezen hang nem a szolgáltság hangja, s honunkban is tudja mindenki, hogy fölírások és királyi válaszok nem kérelem és kegyelem, hanem a két egyenjogú félnek szabad egyezkedése. (Helyeslés.)

Arról, hogy fölírás vagy határozat helyett manifestumot adjon-e az országgyűlés, tüzetesen nem szólok. Manifestumok (Halljuk!) nem a békés kiegyenlítés eszközei, azokat csak akkor lehet írni, midőn van erő és hatalom, mely tartalmukat érvényesítse. A manifestumok rendesen fegyverre támaszkodnak; manifestumokkal nem békés tanácskozásokat szoktak kezdeni, hanem

azon vészteljes stadiumot, mely gyakran a sikertelen tanácskozásoknak szomorú eredménye.

Ne felejtjük, mennyi baj, mennyi veszély környezi helyzetünket! A múlt idők eseményeiből sok félreértés, sok keserűség maradt fenn e hazában, mik ha talán itt-ott csillapodtak is, el még nem enyésztek, s egy újabb ballépés lángragyújthatná ismét a káros viszályok lappangó szikráját. Komolyan óhajtunk méltányosak lenni Horvátország és a közöttünk lakó más nemzetiségű honfitársaink igényei iránt, s azt akarjuk, hogy ne csak törvények, ne csak szerződések, hanem közös érdekek, közös érzelmek is egyesítsenek bennünket. (Ugy van! helyes!) De ha mi már az országgyűlés kezdetén oly lépést teszünk, mit az ellenséges indulat könnyen fölhasználhatna káros izgatásokra, s azon gyanunak ébresztésére, hogy ígéreteink csak pusztá igeretek, s mi szándékosan nehezítjük az országgyűlés működésének még megkezdését is, csak hogy más nemzetiségű honfitársainknak tett ígéretünk valószínűsítését halaszthassuk; ha azon tetteleg fönnálló hatalommal, melyért ők tizenkét év előtt annyi vért ontottak, mi csak azért, mert az formájában még nem törvényes, szóba sem akarunk állani, még azokra nézve sem, mik annak törvényesítéséhez szükségesek, akkor, úgy hiszem, a közöttünk és más nemzetiségű honfitársaink között oly igen szükséges egyesüléshez reményünk alig lehet.

Nem állítom én, hogy az általam javaslatba hozott fölirat minden bajt és veszélyt elhárít, nem mondom, hogy annak óhajtott sikere leend. Lehet, sőt valószínű is, hogy az osztrák államférfiak politikája ezentúl is oly követelésekkel lép föl ellenünk, miket teljesítenünk lehetetlen, és akkor végre mégis törésre kerül a dolog. De ne idézzük elő mi magunk e törést. (Általános zajos helyeslés.) S ha kikerülni nem tudjuk, az ne a mi vétkünk legyen. Hiszen ha mi azt mondhatjuk önmagunk előtt, a nemzet előtt és Európa előtt, hogy megtettük, a mi szabad volt, de alkotmányos önállásunk föláldozását követelték tőlünk, el akarták venni a nemzettől az adó és katonai megajánlhatásának jogát, meg akartak fosztani a parlamentáris kormánytól, a felelős minisztériumtól, egy szóval azt akarták, hogy Magyarország ne legyen többé önálló független Magyarország, hanem legyen alkotmányos osztrák provincia, és e miatt törésre került, mert mi ezen föltételeket el nem fogadhattuk, s az országnak mint önálló országnak politikai megsemmisülését alá nem írhattuk: igazolva leszünk, és sem magunk, sem más nekünk joggal szemrehányást nem tehet, s jobb téren állunk, mintha a törést s annak következéseit legalább némely részben nekünk is tulajdoníthatják.

Ezek igénytelen nézeteim; ezek fővonásai azon politikának, melyet én követni óhajtok. Lesznek talán, kik e politikát nem találják eléggé

merésznek, lesznek, kik azt félénknek fogják mondani.

Igenis, uraim! ezen politika nem a kockázató merészség politikája, hanem az óvatossága, nem félénk, hanem erőnkhez s helyzetünkhöz van mérve. (Helyeslés.) Harczban s a cselekvés terén gyakran szükséges a merészség, mert az erőt felfokozza s ez által a sikert biztosíthatja. De köztanácskozásokban inkább szeretem a szilárd-sággal párosult óvatosságot. (Helyeslés.) Merészség a politikában csak akkor van helyén, midőn tetemes erőre támaszkodik, e nélkül mindig kocka, mely többnyire vakra fordul.

Félénk, sőt gyáva az, ki önszemélyét félti, midőn hazájának sorsa forog kérdésben; de ki maga nem fél, hanem félti a hazát, (Hosszas éljenzés.) óvatos nem azért, hogy magát baj ne érje, hanem hogy a haza ne szenvedjen, az, uraim, nem félénk, nem gyáva. (Helyes! Éljen!)

Önsorsunkról magunk rendelkezhetünk, s ha kockára tesszük azt, önmagunk szenvedjük kárát. De mások sorsát, mit a bizalom hitünkre bízott, a haza sorsát, mely becsesebb előttünk saját életünknel, féltünk kell minden veszélytől, s a szeretet óvatosságával kell azt megőriznünk; kockáztathatunk mindent a hazáért, de a hazát kockáztatnunk nem szabad. (Helyes!)

Tudom én azt, hogy ellenségeink a lefolyt nehéz idők alatt csordultig töltötték méltatlan szenvedéseink poharát. Tudom, hogy jól esnék a

fájdalomnak keblünkbe fojtott árját kiöntenünk, s tudom, hogy midőn a méltó neheztelésnek fölzaklatott indulata elragad, kárt és veszélyt, mi abból következhetnék, fontolóra venni föltte nehéz. Érzem én is mindazt, mint minden magyar érez azok ellen, kik annyi életet s életörömet, annyi boldogságot feldúltak e hazában. (Zúgás.) De érzem keblemben azon erőt is, hogy jobban tudom szeretni e hazát, mint gyűlölni ellenségeinket; s inkább elfojtom szivemben a keserőséget, semhogy oly lépésre ragadjon, mely káros lehetne a hazára.

Oly időben, midőn a méltatlan szenvedések özöne minden honfikeblet fellázított, s a feldúlt bizalom helyébe gyanakodás, sőt talán gyűlölség lépett, könnyebb a merészség politikáját követni, mint az óvatosságét. Ilyenkor a keserűség szava minden kebelben visszhangra talál, s a felzúdult szenvedély örömeztőbb hallgat a merész tanácsra, mint az óvatosság intő szavára. Izgatott időben könnyebb az indulatok árját követni, mint azt a hon érdekében csillapítani.

A ki ellenben a hon erejét a helyzet veszélyeihez mérve azon meggyőződésre jutott, hogy több óvatosságra van szükség, mint merészségre, s el van határozva a türelmet vesztett kedélyek ingerültségével szemben szilárdság mellett óvatosságot is tanácsolni, gyakran kiteszi magát félreértéseknek, sőt talán gyanúsításoknak is, miket eltűrni csak azért, hogy a haza ne szenvedjen,

lelki erőt kíván s politikai bátorságot. (Helyeslés.) Az óvatosság, még ha túlzott volna is, mindig figyelmet érdemel, mert a túlzott merészség több kárt okozhat, mint a túlzott óvatosság.

Tisztelen é a közvélemény hatalmát, s tudom, hogy az oly hatalom, mely vagy elsodor, vagy eltipor. De tudom azt is, hogy izgatott időben gyakran fölötte nehéz elhatározni, mi a valóságos közvélemény, mert minden ember hajlandó közvéleménynek tekinteni azt, a mit maga óhajt, s több ízben tapasztaltam, hogy nem a legbangosabb szó volt a valóságos közvélemény.

De van egy hű barátom, kinek szava még a közvélemény szavánál is fontosabb előttem, mivel én soha nem alkuszom, mert parancsát szentnek tartom, s kinek neheztelését magamra nézve a legsúlyosabb csapásnak tekinteném, és ezen hű barátom: önlelkiismeretem.

Ennek parancsát követtem most is, midőn nyíltan, határozottan s tartózkodás nélkül jelenttem ki meggyőződésemet; a tisztelt ház határozni fog belátása szerint, én teljesítettem kötelességemet.

Nincs egyéb hátra, mint benyújtanom az általam indítványozott felirati javaslatot, mit ezennel teljesítek. (Szünni nem akaró zajos éljenzés.)

A képviselőház május 16-dikán kezdette meg Deák Ferencz fölirati javaslatának általános tár-

gyalását. Miután 15 ülésben 39-en szölottak volt «fölrás», 51-en «határozat» mellett, a képviselőház június 5-dikén 155 szavazattal 152 ellenében kimondotta, hogy «a háznak első fölszólalása fölrás legyen».

A részletes vita alkalmával *Deák Ferencz* a következő toldást indítványozta fölrati javaslatának: «És ha bármikor megtörténnék, mi ha talán a közel jövőben nem valószínű is» szavakkal kezdődő 20-dik bekezdéséhez:

«Sőt megtörténhetik a birodalomnak ilyképeni jogszerű felbomlása a fejedelmi háznak teljes kihaltá előtt is. Mert azon sanctio pragmatica, mely az örökös tartományokra nézve megállapított és azoktól elfogadtatott, azt rendeli, hogy» III., illetőleg VI. Károly és I. József ágainak teljes kihaltával I. Leopold leányait és ezek maradványait, ezek után pedig a fejedelmi háznak minden egyéb ágait illesse az örökösödés elsőszülöttségi sorban. A magyar trónöröklési törvény, az 1723. 2. t. cz. Károly és József ágainak teljes kihaltával a trónöröklést egyedül I. Leopold maradványaira szorítja, s azt a fejedelmi ház többi ágaira semmi esetben ki nem terjeszti. Ha tehát III. Károlynak, I. Józsefnek és I. Leopoldnak minden maradványai teljesen kihalnának, Magyarország szabadon választaná királyát, az örökös tartományok pedig, az általuk elfogadott sanctio pragmatica értelmében, ugyanakkor a fejedelmi háznak más valamely még fönnlévő ágát tartoz-

nának uralkodójukul elismerni. Ez a lényeges különbség is figyelmet érdemlő bizonyysága annak, hogy Magyarország és az örökös tartományok között real-unio nem kötöttett.»

A képviselőház Deák Ferencz indítványát elfogadta.

A MÁSODIK FÖLIRAT.

Az országgyűlés mindkét háza magáévá tévén Deák Ferencz fölirati javaslatát, azt *Ghyczy Kálmán* és *Apponyi György* gr. elnökök július 10-dikén adták át ő felségének.

Ő felsége, magyar tanácsosai véleményének mellőzésével, a föliraatra adandó válaszul *Schmerling* osztrák államminiszter leirati javaslatát fogadta el és *Vay Miklós* b. magyar kancellárt és *Szécsen Antal* gr. minisztert állásuktól fölmentette.

Az országgyűlés kívánságait mereven visszautasító emeleirata képviselőháznak július 22-dikén tartott ülésében olvastatott föl.

Még azon a napon értekezletre gyűltek a föliratot pártolt országgyűlési képviselők és elhatározták, hogy nyolcz képviselőt jelölnek ki, kik a határozati pártbeliektől kiküldendő nyolcz képviselővel közösen tanácskozzanak a tendőkről, a tizenhat képviselő megállapodásai a képviselőház zárt ülése elé terjesztessenek és itt

egyszerű szavazással döntsenek javaslatuk fölött, az országos ülésben pedig a kisebbség ne vitassa eltérő nézetét, hanem tárgyalás nélkül vesse magát alá a többségnek. A párt kiküldöttei voltak: *Deák Ferencz, Eötvös József b., Andrássy Gyula gr., Szalay László, Lónyay Menyhért, Klauzál Gábor, Gorove István, Kazinczy Gábor.*

Julius 23-dikán jött össze a két párt közös bizottsága. A határozati párt kiküldöttei voltak: *Tisza Kálmán, Nyáry Pál, Podmaniczky Frigyes br., Bónis Samu, Kállay Ödön, Komáromy György, Várady Gábor és Terényi Lajos.* Legelőször *Deák Ferencz* szólalt föl. A leiratban foglaltakat elfogadhatatlanoknak jelentette ki; de megczáfolandóknak vélte, a mik benne alaptalanul állittatnak és végül kimondandónak tartotta, hogy a tractatus fonala elszakadt. Többen azt kívánták, hogy az országgyűlés most «határozat» alakjában nyilatkozzék. *Deák Ferencz* erre kijelentette, hogy a határozat formulázására nem vállalkozik. Főiratban sokkal többet lehet elmondani s ez szól a fejedelemnek s szól az egész világnak, holott a határozat csak az országnak szól. A forradalmi lépésnek sem szükségét, sem hasznát nem látja. Hadd legyen a hiba a bécsiék részén. Mi maradjunk szorosan a törvényes téren, a törvényes formák közt. Szükséges, hogy a határozatnak is, a főiratnak is conclusiója legyen. Mi lesz a határozaté, ha csak a képviselőház elnapolása nem? A főíraté: egy-

szerű nyilvánítása volna annak, hogy az egyezkedés fonalát elszakadottnak látjuk. *Deák Ferencz* aztán azt a kérdést vetette föl, hogy ha a képviselőház zárt ülésében a föliratot pártolók lesznek többségben, elállanak-e az ellenkező véleményűek attól, hogy a nyílt ülésben discussiót idézzenek elő és a határozatot vitassák, s engednek-e a többségnek? *Kállay Ödön* a kérdésre «nem»-mel felelt. Ha így van a dolog, — így szólott *Deák Ferencz* — akkor nincs alapja az egyesség megkísérlésének. Részéről kész lett volna, ha a zárt ülésben a határozat mellett nyilatkozik a többség, a nyílt ülésben kijelenteni, hogy föliratot óhajtott, de aláveti magát a többségnek és határozatra szavaz. Az ez után keletkezett vitát *Deák Ferencz* azzal fejezte be, hogy bármit fog a többség kívánni, szükséges, hogy úgy a fölirat, mint a határozat formulázva legyen; ő néhány nap alatt elkészül javaslatával és a bizottságnak meg fogja mutatni.

A határozati párt, kebelében folyt hosszas vita után, *Tisza Kálmánt*, *Terényi Lajost* és *Várady Gábort* bízta meg a határozati javaslat kidolgozásával. A kiküldöttek összejövén, ő felsége leiratát pontonként vették tárgyalás alá, minden pontra nézve följegyezték magoknak az észrevételeket, s a tanácskozás befejeztével abban állapodtak meg, hogy mindegyikök készít javaslatot és a legjobbat fogadják el. A *Tisza Kálmánét*

találták a legjobbnak, *Terényi Lajos* és *Várady Gábor* dolgozataiból azonban fölvettek beléje egynémely pontot.

Augusztus 7-dikén felolvasta *Deák Ferencz* a két párt bizottságában fölirati javaslatát, úgyszintén *Tisza Kálmán* pártja határozati javaslatát. *Tisza Kálmán* kijelentette, hogy mivel *Deák Ferencz* javaslatában benne van, hogy ő felsége leirata minden kölcsönös értékezést lehetetlenné tett s azok fonalát megszakasztottá, s egyáltalán tekintve a javaslat egész tartalmára, a maga részéről hajlandó az egyértelmű eljárás kedvéért a föliratot is elfogadni; de pártja nevében természetesen nincs jogosítva nyilatkozni. A határozati párt tagjai közül azonban többen ragaszkodtak bizottságuk munkájához. Mivel e szerint megegyezés nem jöhetett létre, *Deák Ferencz* azt kívánta, hogy zárt ülés ne tartassék. A határozati párt több tagja ellenben óhajtotta, hogy mind *Deák Ferencz* munkája, mind az ő javaslatuk olvastassék föl a zárt ülésben, nyomban rá tartassék nyílt ülés, s itt a két javaslat kinyomtatása rendeltessék el és tüzessék ki tárgyalásuk napja.

Vita után a megállapodás az volt, hogy tartassék zárt ülés, hol a képviselőház elnöke jelentse, hogy a pártok közt egyesség nem jött létre és különböző két javaslat fog előterjesztetni; ezen javaslatok a nyílt ülésben olvas-

tassanak föl, rendeltessék el kinyomatásuk és határozottassék meg tárgyalásuk napja.

Augusztus 8-dikán a képviselőház zárt ülést tartott, s itt *Ghyczy Kálmán* elnök előadta, hogy a pártok közt egyesség nem jött létre. Senki sem szólott hozzá.

A képviselőház 1861 augusztus 8-dikán tartott ülésének napirendjén volt a tanácskozás az ő felségének leírata következtében szükséges teendőkről.

Deák Ferencz: (Hosszas zajos éljenzés.) Mélyen tisztelt képviselőház! (Halljuk! Halljuk!) A legmagasb királyi leirat az első fölíratban fölterjesztett jogos kívánatainkat megtagadta, s tartalma általában olyan, hogy én azt képviselői állásomnál fogva el nem fogadhatom. (Közhelyeslés.) Szükségesnek látom, hogy irányában a képviselőház mind saját, mind pedig állásánál fogva a nemzet akar. tát jelentse ki.

Én erre nézve fölíratot tartok szükségesnek, s az e részbeni javaslatot a tisztelt ház engedelmével fel fogom olvasni és a ház asztalára le fogom tenni; minthogy pedig az terjedelmesebb, Szalay László barátomat kérem meg, hogy időnkint az olvasásban váltson fel. A fölírat tartalma a következő lenne: (Halljuk! Halljuk!)

«Felséges Császár és Király!

Midőn az absolut rendszernek tizenkét éven át reánk nehezedett uralma megszakadt, hittük, hogy véget értek szenvedéseink, s bizton reménylettük, hogy azok utófájdalmait enyhítendi majd az idő, s a károkat, miket ama súlyos rendszer fonák eljárása nekünk és az egész birodalomnak okozott, helyrepótolandja ismét a nemzet meg

nem tört ereje, ha azt újabb támadások többé nem rongálják.

Nem valánk ugyan aggodalom nélkül, látva, hogy a közigazgatás terén tett legmagasabb intézkedések nagyrészt nem alkotmányoszerűek. De reményeltük, hogy ha majd az országgyűlés összehívatik, s kifejti az ország jogos kívánatait, Felséged az alkotmányosság ösvényén tovább haladva, méltányolni fogja, mit a nemzet igazság és törvény alapján kér; teljesen meg fogja szüntetni az abszolút rendszernek minden törvényellenes maradványait; s végre a fejedelem és nemzet együtt fognak állani az alkotmányosságnak törvényes terén.

Az országgyűlés összehívott, s mi legelső kötelességünknek tartottuk, Felséged előtt tiszteletteljes őszinteséggel kifejteni mindazokat, mik az alkotmány teljes visszaállítására s ez által a nemzet megnyugtatóására törvény szerint mulhatatlanul szükségesek. Szóltunk a nemzet nevében azon fejedelemhez; ki a törvényes trónörökösödés jogán Magyarországnak törvényesen koronázott királya kívánt lenni; s mivel látuk, hogy már az előleges lépéseknél is nagyrészt mellőztetik a törvények rendelete, kötelességünk volt elmondani, hogy a trónörökösödés jogát és a koronázást minő föltételekhez köti azon állami alapszerződés, mely Magyarország trónját az uralkodóháznak általadta.

Nem mi szabtuk ezen föltételeket, nem most

először kívántatik azok teljesítése. Felséged elődei¹¹ ugyanezen föltételek mellett voltak Magyarország koronázott királyai; Felségedet Magyarország trónja ugyanazon államszerződés alapján illeti, mely e föltételeket meghatározta. (Helyeslés.)

Fölterjesztésünkben nem kértünk mi engedményeket, nem hoztunk javaslatba újabb törvényeket jogaink biztosítására. Csak azt kívántuk, hogy a sanctio pragmatica egész terjedelmében minden föltételeivel s viszonylagos kötelezettségeivel együtt szorosan megtartassék, ősi alkotmányunk, országgyűlésileg alkotott törvényeink, miket a hatalom szava felfüggesztett, ismét visszaállíttassanak, s a törvények magyarázásának, módosításának vagy eltörlésének joga az országgyűléstől semmi részben el ne vonassék. Egy szóval azt akartuk, hogy a törvényesség s alkotmányosság ne félig, hanem egészen és csonkítás nélkül lépjen az abszolút hatalom helyébe. (Úgy van! Helyes!)

Felségednek f. évi július 21-dikéről hozzánk bocsátott legmagasabb leirata határozottan megtagadta jogos kívánatainkat, s mi e leiratnak egész tartalmából és szelleméből fájdalmasan győződünk meg, hogy Felséged Magyarország fölött tetteleg nem a sanctio pragmaticának teljes értelmében kíván uralkodni. (Igaz! Helyes!)

Senki nem vonhatja kétségbe, hogy a sanctio pragmaticában megállapított nőági örökösödésnek egyik alapföltétele az, hogy Magyarország

saját törvényei szerint kormányoztassék. Ugyan-
azon czikk, mely a trónöröklést az uralkodóház
nőágára átruházza, elsorolván az örökösödés ren-
dét és módját, a 9-dik szakaszban határozottan
kijelenti: hogy «a fentebbi szakaszokban elfoga-
dott nőági trónörökösödésre is kiterjesztetik az
1715-dik évi 3-dik cikknek rendelete». Ezen
3-dik cikk pedig 1-ső szakaszában világosan ki-
mondja: hogy «az ország Karai és Rendei fölött
ő királyi felsége máskép nem akar uralkodni s
kormányozni, mint Magyarországnak eddig hozott
vagy jövőendőben országgyűlésileg hozandó saját
törvényei megtartásával». 2-dik szakaszában ki-
mondja azt is, hogy: «Magyarország a többi tár-
tományok módjára nem kormányoztathatik.»

Magyarország királyát tehát nemcsak a koro-
názáskor kiadott királyi hitlevél és letett feje-
delmi eskü, hanem a sanctio pragmatica is köte-
lezi az ország törvényeinek megtartására. Kiterjed
e kötelezettség a koronázás előtti időszakra is.
Azon fejedelem, kinek a megállapított rend sze-
rint az örökösödés megnyilt, hat hónapnál tovább
nem halasztható koronázásáig is csak az alkot-
mány értelmében kormányozhatja az országot,
mint ezt az 1790-dik évi 3-dik törvénycikk vilá-
gosan rendeli. (Úgy van! Igaz!)

Váratlan volt tehát előttünk Felséged legma-
gasabb leiratának egész tartalma. Felséged a
sanctio pragmaticának ellenére abszolút hatalom-
mal függesztette föl alkotmányunkat és törvé-

nyeinket, s ezen abszolút hatalmú fölfüggesztést most sem akarja megszüntetni. Alkotmányunknak csak töredékeit igéri vissza, elvonva tőlünk a leglényegesebb jogokat. (Úgy van!) Alaptörvényeinket önhatalmával eltörli, s azok helyébe császári diplomát és patenst állít, miket általunk is alaptörvénynek kíván tekintetni. (Úgy van!) Felséged azt követeli tőlünk, hogy a birodalmi tanácsba, mely befolyásunk nélkül abszolút fejedelmi hatalommal alakított, képviselőket küldjünk, s a törvényhozási jogot, melyet nemzetünk eddig saját országgyűlésén gyakorlott, legfontosabb érdekeinkre nézve a birodalmi tanácsnak adjuk át; mondjunk le az országnak azon jogáról, hogy saját adója és katonasága fölött saját országgyűlésén határozhasson, s e részben is vessük alá magunkat a birodalmi tanácsnak. Felséged országgyűlésileg alkotott s királyi szentesítéssel megerősített törvényeink egy részét, és pedig fölötte lényeges részét el nem ismerve, meghagyja nekünk, hogy azokat módosítsuk, s illetőleg töröljük el, hanem előre kijelenti, hogy azon törvényeket jövődöben sem fogja elismerni, (Zúgás) s ez által Felséged a magyar alkotmánynak s általában minden alkotmányosságnak azon alapelvét, hogy a szentesített törvények csak az összes törvényhozás által törölthetnek el, teljesen mellőzve, az ország törvényhozó hatalmát tetteleg megsemmisíti. (Igaz! Úgy van!) Felséged az országgyűlés azonnal kiegészítését

megtagadja, és mégis azt kívánja tőlünk, hogy e ki nem egészített állapotban mondjunk le az ország jogainak lényeges részéről, alakítsuk át alkotmányunkat, fogadjunk el octroyrozott rendeleteket alaptörvény gyanánt, készítsünk törvényeket a legfontosabb közjogi kérdések fölött, s tegyük mindezt távollétében s egyenes mellőzésével a meg nem hívottaknak, kiket az ország jogai ép úgy illetnek, mint minket. (Közhelyeslés.) Sőt azt is kijelenti Felséged, hogy az országgyűlés majd csak akkor lesz kiegészíthető, ha mindezek általunk már előlegesen teljesítve lesznek. Mindezek oly alkotmányellenes lépések, melyek a sanctio pragmaticát lényegében támadják meg, mellőzve mindazt, mi abban mint alapszerződésben a nemzet biztosítására föltételképen határozottan kikötetett, s alig hagyva meg egyebet, mint az uralkodóháznak örökösödési jogát. (Zajos tetszés.)

A legmagasabb királyi leirat, elismerve, hogy a mult évi október 20-dikán kiadott császári diploma tartalmánál fogva az adó és katonáskodási kötelezettség módja és szabályozása fölött ezentúl nem a magyar országgyűlés tanácskoznék: megnyugtatóul azt hozza fel, hogy «az ország alkotmányos önállóságának biztosítékai nem lesznek veszélyeztetve, sőt inkább szilárdulnak az által, ha Magyarország az örökös tartományok képviselőivel közösen tárgyalandja az adó és katonaeállítás kérdéseit».

De mi e szavakban legkisebb megnyugtatót

nem találunk. (Ugy van!) Az ország alkotmányos önállósága már az által tetemesen meg van támadva, hogy Felséged az országgyűlésnek előleges beleegyezése nélkül önhatalmával fosztja meg az országot ezen sarkalatos jogtól; törvényt szab önhatalmával, s az országgyűléstől nem is kérdezi: hogy elfogadja-e az ősi alkotmánynak e lényeges változtatását, hanem ezt már bevégzett ténynek tekintve, (Zajos helyeslés) nekünk egyenesen meghagyja, hogy küldjünk képviselőket a birodalmi tanácsba, mely majd e jogot országgyűlésünk helyett Magyarország fölött is gyakorolandja. (Ugy van! Zúgás.) És így Felséged nem tekinti az országgyűlést oly testületnek, mely a fejedelem és nemzet között megosztott törvényhozó hatalmat a nemzet nevében Felségeddel együtt gyakorolja, s melynek beleegyezése nélkül törvényt alkotni vagy változtatni nem lehet, hanem tekinti oly testületnek, mely a törvényhozás terén is köteles a fejedelemnek önhatalommal kiadott parancsát törvény gyanánt elfogadni, s azt az alkotmánynak és szentesített törvényeknek ellenére a törvénykönyvbe igtatni. (Igaz! Helyes!) Miből állana ily módon Magyarország alkotmányos önállósága, melynek törvényességét a legmagasabb királyi leirat is szóval elismeri, s hol volna ezen önállóságnak biztosítéka, ha majd Felségednek valamelyik utóda ezen példára hivatkozva, egyéb törvényeinkkel s jogainkkal hasonlóul cselekednék, (Ugy van! Helyes!) s azokat

az ország előleges beleegyezése nélkül önhatalmú parancsával eltörölné vagy módosítná, s az országgyűlésnek meghagyná, hogy e parancsokat a törvényhozás körében teljesítse? (Ugy van!)

De ha ezen fontos közjogi tekintet fönn nem forogna is, ha törvényhozási rendes értekezlet útján kerülne is e kérdés előnkbe, az alkotmány-nak ily változtatását el nem fogadhatnók, mert ez a nemzet jogaira s érdekeire nézve káros, sőt veszélyes volna. (Helyes!)

Nem akarunk régibb törvényeinkre hivatkozni, melyekből világos, hogy mióta adó fizettek, s mióta állandó katonaság létezik, az adónak és katona-állításnak meghatározása kétségtelen joga volt a nemzetnek, s e jogot mindig saját országgyűlésén gyakorolta. Mellőzzük az 1715: 8. és 1790: 19. t. czikkek tartalmának részletes elősorolását, csak az 1827: 4. t. cikket hozzuk fel, mely világosan és határozottan kimondja, hogy «az adónak és egyéb segélyezéseknek minden nemei, pénzben vagy termékekben úgy, mint katona-állításban, országgyűlési tárgyalás alá tartoznak; ettől semmi szín alatt, sőt még rendkívüli esetekben sem vonathatnak el; az országgyűlésileg megajánlott adót országgyűlésen kívül fölemelni vagy újabb adót kivetni, s katona-állítást követelni, nem szabad».

Ezen törvények szerint tehát véréről és vagyonáról a nemzet mindenkor maga rendelkezett. (Ugy van!) Teljesítette polgári kötelességét ren-

des időkben is; midőn pedig a fenyegető veszélyek nagyobb erőfeszítést, sőt áldozatot kívántak, sem vérét, sem vagyonát nem kimélte. De tette ezt kötelességérzetből, s hódolva saját törvényeinek könnyebben viselte a terheket, miket a szükség kívánataihoz képest maga vetett ki magára. (Igaz! Helyes!)

Ha ellenben az ország megfosztva eddigi alkotmányos jogától, csak másokkal együtt határozhat saját adójának, saját katonaságának kérdései fölött, akkor a nemzet véréről és vagyonáról oly testület rendelkezik, melynek tetemes többsége más tartományok képviselőiből áll. És mivel azon tartományok nagy része a német szövetséghez tartozik, melynek mi tagjai nem vagyunk: rendelkezhetik terhünkre oly érdeken s oly kötelezettség fölött is, mely nem a mi érdekünk, nem a mi kötelezettségünk. (Általános zajos helyeslés.)

Felhozza a legmagasabb királyi leirat azt is, hogy Magyarország befolyása ezelőtt a közadózásnak csak csekély részére terjedett ki. De mi ezt el nem ismerhetjük. Az egyenes adónak azon része, mely királyi adónak is nevezetett, mindenkor országgyűlésileg lőn meghatározva; azon részét pedig, mely a megyék, kerületek és városok beligazgatási költségeire volt fordítandó, a magyar kormányshoz tartozott felügyelete alatt magok az autonóm törvényhatóságok állapították meg. Indirect adó, mit valósággal adónak lehetne nevezni, alig létezett Magyarországon más, mint a

sónak eladása, mely mint monopolium a törvény szerint regale volt, és a magyar harminczadok. A só árának meghatározása az országgyűlést illeti, s azt a fejedelem országgyűlésen kívül csak a legnagyobb szükség esetében emelheti fel, mint ezt az 1790: 20. t. cikk világosan bizonyítja. A magyar harminczadok királyi jövedelmek voltak mindig, s a magyar kormányzések felügyelete alatt állottak, és azok kezelésébe, sőt meghatározásába is gyakran beleszólt a magyar törvényhozás. Egyébiránt a kereskedelmi vámok és harminczadok minden jól rendezett országban nem annyira statusjövdelmi, mint inkább ipar és kereskedelmi szempontból szabályozandók és alkotmányos országokban is internationalis egyezkedések tárgyai. (Helyes!) A postákat, melyek szintén a magyar kormányzések felügyelete alatt állottak, nem is említjük, nem csak azért, mert csekély jövedelmet hoztak az államnak, hanem főképen azért, mert közadózás nemének alig tekinthetők. Azon indirect adók, melyek az absolut kormány által hozattak be, s melyek sok jövedelmet hoznak ugyan az államnak, de részint azért, mert fölötté magasra emeltettek, részint a fennálló kezelésnek sok költséggel, igazságtalansággal és boszantással járó fonák módja miatt, a nép vagyoni állapotát s az államnak alaperejét gyengítik és sok tekintetben károsak: Magyarországon ismeretlenek valának s jelenleg is törvényellenesek. (Ugy van! Helyes!) Nem áll tehát, hogy a

magyar nemzet befolyása alkotmányos állásában saját közadójának csak csekély részére terjedt ki. (Igaz!)

Azt állítja továbbá a legmagasabb leirat, hogy a *pragmatica sanctio* nem csak Magyarországnak kül- és bel-megtámadások elleni sikeresebb védelmére, s a trónüresedés alkalmával keletkező belvillongások elhárítására léptettetett életbe, hanem a végett is, hogy Magyarország és az örökös tartományok közötti kölcsönös egyetértésnek és egyesülésnek minél szilárdabb támpontjául szolgáljon; s utal ennek bebizonyítására az 1723-diki 1. és 2-dik t. cikkek szó szerinti értelmére. Kifejtettük első feliratunkban nézeteinket a *sanctio pragmaticának* és a felhívott 1. és 2-dik cikkelyeknek szavaira s értelmére nézve. Úgy hisszük, hogy nézeteink alaposak voltak; legalább a legmagasabb leiratban azokat megerősítve nem látjuk. Egy sor sincs azon törvényekben, melynek akár szó szerinti, akár valóságos értelméből más kapcsolatot, szorosabb egyesülést lehetne kimagyarázni, mint a minőt mi említett föliratunkban elmondottunk. A szétválhatatlanság és a föloszthatatlanság egyedül a birtoklásra volt megállapítva, s abból az országglás formájának s a kormányzás módjának ugyanazonosságát vagy egységét annyival kevésbé lehet következtetni, mert, a mint föntebb is említettük, a fölhevott 2-dik cikknek 9-dik szakasza a nőági trónörökösödésre is kiterjeszti és megerősíti az 1715 : 3. t.

czikket, mely világosan kimondja, hogy «a fejedelem Magyarországbán csak az ország törvényeinek megtartásával uralkodhatik, s az ország más tartományok módjára soha sem fog kormányoztatni». Az egyesülés más nemének a felhívott 1723: 1-ső s 2-dik czikkeiben még csak nyoma sincs.

Azon egyes adatok s törvényczikkek, melyeket a legmagasabb királyi leirat a szorosabb reálunió-nak kimutatására felhoz, nem a reáluniót, hanem inkább Magyarországnak közjogi és kormányzati külön állását bizonyítják. (Helyes! Ugy van!) Megemlítették ugyanis a trón egysége. Ezen egységet oly értelemben, hogy mind nálunk, mind az örökös tartományokban ugyanazon fejedelem uralkodik, kétségbevonni senki sem fogja. De hiszen ez még nem reálunio, hanem természetes következése, sőt lényege a személyes unió-nak. Más értelemben vett egysége a trónnak pedig csakugyan nem létezik. A fejedelem más módon, más föltételek alatt, más lényeges, törvény szabta formák szerint lesz királya Magyarországnak, és ismét más módon lép trónra az örökös tartományokban; más rendszer szerint kell országglania nálunk, más mellett országol az örökös tartományokban; sőt még fejedelmi jogai sem minden részben ugyanazok törvény szerint itt, mint amott. És a trónnak egysége még a személyre nézve is megszűnik, ha Felséged ösatyjának. I. Leopold császár és királynak minden ivadéka

kihal; mert akkor, mint első föliratunkban is kifejtettük, — a Magyarországgal kötött *pragmatica sanctio* szerint az ország szabadon választhatja királyát; (Úgy van!) a többi tartományokban pedig azon *sanctio pragmatica* szerint, mely nekik adatott, s melyet ők elfogadtak, a habsburgi ház távolabbi nőágait fogná illetni az uralkodás.

Említetik továbbá a legmagasabb királyi leiratban a külügyek egysége és hogy az uralkodó család trónralépte óta Magyarország a külföld irányában soha külön képviselve nem volt.

Vannak hazánkban is oly fejedelmi jogok, melyeket magára a király személyére ruházott az alkotmány. Mivel pedig a magyar király egyszersmind az örökös tartományoknak is fejedelme, természetes, hogy az ily jogokat mind Magyarországra, mind a többi tartományokra nézve ugyanazon fejedelem gyakorolja. De ebből szorosabb reáluniót következtetni nem lehet.

Ilyen fejedelmi jog a magyar királynak azon joga, miszerint a külhatalmak iránti viszonyokat — vagyis a külügyeket — legmagasabb királyi hatalmával intézi. Törvényeink, névszerint az 1608-dik évi 2-dik s 1681-dik évi 4-dik t. czikkek kikötötték ugyan, hogy a háborúnak és békének kérdései különösen Törökországra nézve a magyarok befolyásával tárgyalassanak; a háború Magyarországon és kapcsolt részeiben az ország tudta és beleegyezése nélkül meg ne indíttassék;

a békekötésnek pontjai az ország gyűlésével közöltessenek; a fényes Portánál a császári residens mellett magyar residens is tartassék, s az a császári residenssel egyenlő hatalmú legyen, s több törvényeink, különösen az 1723: 104, 1741: 11, és 1790: 17. t. czikkek kikötötték azt is, hogy a külügyek tárgyalásából a magyarok se zárassanak ki, s a külföldi követségekre magyarok is alkalmaztassanak. A külügyek legfőbb vezetése és intézése azonban magának a fejedelemnek kezébe volt letéve, s az ország erre vonatkozólag is legfőbb biztosítékát az adó és katona-állítás meghatározásának jogába helyezvén, csak azt akarta, hogy a külügyek tárgyalásánál a magyaroknak is legyen befolyásuk. (Helyes!) Ezen elvet követte a külügyekre vonatkozólag az 1847/48-diki törvényhozás is, midőn az említett királyi jogot tisztelve, s teljes épségében fentartva, külön magyar külügyminiszteriumot épen nem állított, s elegendőnek tartotta, hogy az ő felségének személye melletti miniszter által tartassék fön azon befolyás, melyet az ország e részben a föntről elősorolt törvények értelmében igényelhet.

Különösen kiemeli a legmagasabb királyi leirat az 1741-dik évi 11. t. czikk 4-dik szakaszát, melyben az foglaltatik, hogy ő felsége a status-miniszteriumban is fog magyarokat alkalmazni. De az említett törvényre meg kell jegyeznünk, hogy annak felhozott szavai egyedül csak a külügyi dolgokra vonatkoznak. (Úgy van!) Az

ország, mint fentebb is elmondottuk, ezen törvény által csak azt kívánta elérni, hogy a külügyek tárgyalásában, illetőleg a külügyek fölötti tanácskozásokban korábbi törvényeink szerint magyarok is részt vegyenek; mivel pedig a külügyek a statusminiszteriumban tárgyalattak, s ő felsége ennek meghallgatásával intézte a külügyi dolgokat, az ország rendei csak e célból kívánták, hogy oda magyar tagok is neveztesse-
nek. Bizonyítja ezt különösen az 1790-dik évi 17-dik t. czikkely, mely az említett 1741: 11-dik t. czikkelyt újabban megerősítvén, azt mondja, hogy «ő felsége magához a statusminiszteriumhoz is fog magyarokat alkalmazni, s oly rendelkezéseket teend, miszerint azok, kik a magyarok közül követségre kívánnak alkalmaztatni, magukat az állam titkos kancelláriájában kiképezhessék». Világos a törvény e szavaiból, hogy egyedül a külügyek tekintetéből kívánta az ország, hogy a statusminiszteriumban magyarok is alkalmaztassanak, miből semmikép sem lehet azt következtetni, hogy az ország belkormányzata azon statusminiszteriumtól függött. (Úgy van!)

Említi továbbá a legmagasabb leirat a hadsereget s ennek közösségét. Kétségtelen az, hogy a magyar hadsereg a többi tartományok seregeivel együtt közösen harczolt a hon és fejedelem ellenségei ellen, de lényeges volt mindig a különbség Magyarország és az örökös tartományok között azokra nézve, mik a katonaságot tárgyz-

zák. Magyarország az örökös tartományoknak s ezek kormányzatának minden befolyása nélkül önállólag határozta meg a magyar katonaság számát, a mint ezt számos törvények, különösen az 1802-dik évi 2. t. cikk bizonyítja. Országgyűlésileg határozott meg a magyar hadsereg fenntartásának módja, és pedig gyakran lényegesen eltérőleg az örökös tartományokban behozott rendszertől; a megfogyott hadsereg pótlására szükséges ujonczok országgyűlésileg ajánlottak még, és ezek megajánlásánál csak a magyarországi ezredekben létező hiány vétetett tekintetbe, s az ajánlat a magyar ezredek betöltésére tétetett; a többi tartományok katonaságánál létezett aránylag kisebb vagy nagyobb hiányra soha semmi figyelem sem volt. Országgyűlésileg határozott meg az ujonczok állításának módja s feltételei, valamint a szolgálatnak ideje is, minden tekintet nélkül arra, hogy a többi tartományokban mindezek miként állapítottak meg. És az ujonczok megajánlásánál nemcsak az vétetett figyelembe, hogy a magyar ezredek teljes számából mennyi hiányzik, hanem megkívánta az országgyűlés azt is, hogy a küldolgok fenforgó körülményei is fedeztessenek fel előtte, s az ezek szerint megismert szükséghez mérve tette ajánlatát. Bizonyítja ezeknek valóságát törvényeink, melyek közül elég leend az 1840-dik évi 2-dik t. cikkelynek első szakaszát felhoznunk, mely következőleg szól: «Az ország rendei, miután a

törvények értelmén sarkaló kívánatok folytában a küldölgök fenforgó körülményeiről és a magyar ezredek jelen állapotjáról ő felsége nevében értesítették, a szükség iránti fölfedezés következtében, ennek pótlásául, segedelemképen, s minden ebből vonható következtetés nélkül, a magyar ezredekhez önként 38,000 ujonczt ajánlanak következő feltételek alatt »

Az időnkint országgyűlésileg ajánlott ujonczozáson felül, folyvást fennálló rendes toborzás által is, pótoltatott a magyar hadsereg. Ezen toborzás is országgyűlésileg alkotott törvények mellett állott fenn, s annak fenntartására külön ajánlotta meg mindig az országgyűlés a szükséges költségeket.

Régibb törvényeink az iránt is világosan rendelkeznek, hogy az idegen katonaság Magyarországból eltávolíttassék, a magyar katonaság visszahozassék, a magyar várakban magyar parancsnokok alkalmaztassanak, a magyar hadak főkapitánysága az ország nádorát illesse. A katonaság élelmezéséről és elhelyezéséről mindig a magyar királyi helytartótanács intézkedett, s több ízben, különösen 1790 és 1840-ben országgyűlési bizottságok neveztettek ki azok állandó szabályainak kidolgozására. Kétségtelen mindezekből, hogy Magyarország a katonaságot illetőleg is mind közjogi, mind kormányzati tekintetben mindig alkotmányos önállással birt, s az 1848: III. t. cikknek azon része is, mely a ma-

gyar katonai ügyeket kormányzati tekintetben a magyar király fejedelmi hatalmának sérelme nélkül a felelős miniszteriumra bízta, már előbb fennállott törvényeink értelmében lőn alkotva. (Ugy van! Helyes!)

A mi a pénzügyet illeti, alig van tárgy, melynél annyi törvényt lehetne felmutatni annak bebizonyítására, hogy az ország e részben is fenn kívánta mindig tartani önállását és függetlenségét. A bécsi kamara szeretett jogtalanul beavatkozni Magyarország pénzügyeibe; de az ország minden ilyen beavatkozást határozottan visszautasított, s törvény által is több ízben kimondotta pénzügyének függetlenségét. Elég legyen a sok közül csak néhányat említenünk. Az 1608 kor. el. 5-dik törvényczikk azt mondja: «hogy országos kincstárnok választassék. ki az osztrák vagy bécsi kamarától épen semmi függésben ne legyen, s más tartományok Magyarországnak jövedelmeibe semmikép ne avassák magukat»; az 1723-diki 16. t. czikk a fentebbi törvény rendeleteit újra megerősíti; az 1741 diki 14. t. czikk azt rendeli: «hogy a magyar kamara megtartassék törvényes függetlenségében, feliratait közvetlenül ő felségéhez küldje, melyekre a leiratok egyedül ő felsége által fognak kiadatni, végre mindazok, mik Magyarországhban és a kapcsolt részekben a kincstárt (ærarium) illetik, és így a só és bányászat is a magyar kamara alá legyen helyezve.» Az ország jövedelmeinek kezelése tehát törvény

szerint önálló, s a többi tartományokétól független volt. Az ország adójának meghatározása is, mint fentebb kifejtettük, az örökös tartományok kormányzatának minden befolyása nélkül országgyűlésileg történt. (Ugy van! Helyes!)

Megemlítünk még egyet e részbeni alkotmányos önállásunk kimutatására. 1811-ben, midőn a rendkívülileg megszorított papiros-pénznek értéke egy ötöd részre leszállítottván, ennek beváltására újabb papirospénz «váltó czédulák» neve alatt kiadatott, ő felsége a magyar országgyűlést felszólította, hogy ezen váltóczédulák biztosítására és időnkinti beváltására segédkezet nyújtson. Megbizottakat is küldött ő felsége, kik az állam pénzviszonyait és a sürgető szükség minden körülményeit egy az ország gyűlése által választandó küldöttségnek felfedezvén, a tervet is előadják, mely szerint a bajon segíteni lehetne. E megbizottak eljártak megbízásukban, előadták a tervet, mely abból állott, hogy a 211 millió forint értékű váltóczédulából 100 milliót vállaljon az ország magára, és ennek beváltására gondoskodjék biztos pénzalapról. Az ország rendi tanácskozás alá vették e tárgyat, s abban állapodtak meg, hogy sem a 100 milliót magukra nem vállalják, sem valamely pénzalapnak előállításába nem bocsátkoznak. (Tetszés.)

Ha Magyarország önálló és független nem lett volna, ő felsége nem szólította volna fel külön Magyarországot, hogy az állam ezen adóssá-

gának egy részét vállalja el, s az ország nem tagadhatta volna meg annak elvállalását. (Zajos közhelyeslés.)

De gyakorlatilag mutatja ezen világos példa még azt is, a mi elméletileg az alkotmányosság elvéből amúgy is tisztán következik, hogy Magyarországot azon államadósságok, mik az ország tudta s egyenes beleegyezése nélkül, nagyrészt nem is az ország érdekében tétettek, jogilag nem terhelhetik. (Úgy van! Helyes!) Ezt azonban nem azért említjük meg, mintha változtatni akarnánk első feliratunkban tett azon kijelentésünkön, hogy «mi nem kívánunk ellenségesen föllépni az örökös tartományok alkotmányos népei ellen, készek vagyunk azt, a mit tennünk szabad, s a mit önállásunk s alkotmányos jogaink sérelme nélkül tehetünk, a törvényszabta szigorú kötelesség mértékén túl is, méltányosság alapján, politikai tekintetből megtenni, hogy azon súlyos terhek alatt, miket az eddig fenállott abszolút rendszer fonák eljárása összehalmozott, az ő jólétük, s ezzel együtt a mienk is, össze ne roskadjon, s a lefolyt idők káros következései róluk és rólunk elháríttassanak». Sőt újra ismételjük mindezeket, és ismételjük azt is, hogy csak mint önálló független szabad ország akarunk velük e tárgyban is érintkezni. (Úgy van!) De ha a mi politikai jogaink tekintetbe nem vétetnek, ha törvényes önállásunk megtámadtatik, ha az alapszerződések által biztosított ősi alkotmányunk

helyett más valamely octroyált alkotmányt akarnak reánk kényszeríteni: akkor Isten és világ előtt igazolva leszünk, ha semmi oly terhek és kötelezettségek elvállalásába szabad akarattal bele nem egyezünk, melyekben résztvenni törvény és igazság szerint nem tartoznánk. (Óriás zajban kitörő közhelyeslcs és viharos éljenzés. Halljuk! Halljuk!)

Azt állítja a legmagasabb királyi leirat, hogy Magyarország az állam közszükségeinek fedezésében és terheiben minden időben részt venni, s azon terheknek és áldozatoknak egy részét elvállalni tartozott, melyek a leviharzott harci események folytán a népek vállaira nehezültek, s hivatkozik e részben az 1741: 63., az 1796: 2., az 1805: 2., az 1807: 2. és az 1808: 6. törvényczikkekre, mint a szorosabb reáluniónak bizonyítékaira. (Halljuk.)

De tekintsük végig az idézett törvényeket, és figyelmezzünk a körülményekre, melyek között azok alkottattak. 1741-ben Mária Terézia trónját hatalmas ellenségek támadták meg. Mária Terézia törvényes királya volt Magyarországnak, s az ország mindent megtett, hogy királyát s ennek jogait megvédje. (Igaz!) Erről szól az idézett 1741: 63. törvényczikk, és azt mondja, hogy a fejedelem és ország jogainak védelmére a nemzet életét és vérért kész levén áldozni, általános fölkelést rendel; kiköti azonban világosan, hogy az ország törvényei sértetlenül fentar-

tassanak; s ezen rendkívüli ajánlatból semmi következtetést vonni ne lehessen. 1796-ban, 1802, 1805, 1807-ben és 1808-ban Franciaország győzedelmes seregei fenyegették hazánkat és fejedelmünket, s az ország rendei a haza és fejedelmére részint ujonczokat, részint fölkelést, részint rendkívüli segélyezést ajánlottak az idézett törvényekben. De mindezen ajánlatoknál határozottan kijelentették, hogy azokat önként és szabad akarattól teszik, s az ország jogait fentartva tiltakoztak az ellen, hogy e szabad ajánlatból utóbbra bármi kötelezettségi következtetés vonassék. (Úgy van! Helyes!)

Igaz, hogy kötelességet teljesített a nemzet, ezen önkéntes ajánlatokkal, önhazája és fejedelme iránti szent kötelességet.

De midőn a veszély óráiban fejedelmétől felszólítva sietett megmenteni a hazát, s megvédeni királyának jogait s érdekeit, bizonyosan nem sejtette, hogy jöhet oly idő, midőn törvényes önállásának tettelegesen felforgatásával ősi alkotmánya helyett idegen alkotmányt akarnak reá octroyálni; (Igaz!) alaptörvényeit patensekkel cserélik fel; (Igaz!) nem engedik, hogy jogait saját országgyűlésén gyakorolhassa; (Igaz!) és a hatalom mindezen lépéseinek igazolására épen azon tényeket hozzák majd fel, melyek a hazafiúi kötelesség hű teljesítéséből származtak, (Úgy van!) azon tényeket, melyekkel bebizonyította a nemzet, hogy törvényes jogait a király és haza érdekében tudja

gyakorolni, azon tényeket, melyek a hazát és birodalmat mentették meg. (Óriási zajban kitörő közhelyeslés és viharos éljenzés.) Azon fejedelmek, kiknek felszólítására az idézett törvények alkotva lőnek, nem a parancsoló hatalom szigorú hangján szólottak az országgyűléshez, hanem ezt a törvényhozó hatalom egyenjogú részesének tekintve, szólottak az alkotmány iránti ragaszkodással és az atyai szeretetnek bizalmat gerjesztő szavaival; s a nemzet lelkesedéssel fogadta, fiúi bizalommal viszonzta s buzgósággal teljesítette a fejedelem atyai felszólítását. (Úgy van!)

Azt is mondja a legmagasabb királyi leirat, hogy az 1723-dik évi 21., 98., 104. és 114. törvényczikkek világosan azon központi kormányra utalnak, melyek hatásköréhez a Magyarországot s a többi tartományokat közösen érdeklő minden ügyek elintézése tartozott.

De nézetünk szerint az említett törvények tartalmából ily következtetést vonni nem lehet. Az 1723-dik évi 21-dik törvényczikk katonai kiszökésekről szól és némely tábornokok erőszakoskodásairól, kik különösen a várakban némely javadalmakat követeltek, mint rendes fizetésüknek egy részét. Ezen követelések megvizsgálására s annak megállapítására, hogy, ha csakugyan illeték valamely efféle javadalmak a tábornokokat fizetésük fejében, azok neki más módon pótoltasanak, egy bizottság alakíttatott, mely az

ország rendeleinek, a haditanácsnak s az udvari kamarának megbízottjaiból állott. E két utolsó testületnek megbízottai szükségesek voltak a bizottságnál, minthogy a bepanaszolt tábornokok német katonák voltak. És ha létezett volna oly központi kormány melynek hatásköre Magyarországra is kiterjedett, nem lett volna szükség országgyűlésileg nevezni Magyarországról is bizottságot, hanem az ügyet, mint épen nem törvényhozási, hanem közigazgatási tárgyra vonatkozót, azon központi testület vizsgálta és intézte volna el. (Úgy van! Helyes!) Inkább arra mutat tehát az említett törvényczikk, (Halljuk!) hogy épen azért, mert központi kormányzat nem létezett, Magyarország mint önálló külön ország esetenként jött érintkezésbe az örökös tartományokkal, s illetőleg ezek kormányzatával, még pedig közigazgatási tárgyokban is gyakran az ország gyűlése által.

Az idézett 98-dik törvényczikk azt rendeli: hogy a magyar királyi helytartótanács ő csász. kir. felségének pecsétjével éljen, melyen a kétfejű sas közepén Magyarország czimere legyen. Már ezen törvény tartalmából csakugyan nem lehet valamely központi közös kormányzat létezését következtetni. (Derűltség és helyeslés.)

A 104-dik törvényczikk azt mondja: hogy a magyarországi honpolgárok azon ügyekben, melyek Magyarországot érdeklik, külkövetségekre is alkalmazzassanak. Erre vonatkozólag fentebb már

előadtuk nézeteinket ott, hol a külügyekről szó-
lottunk.

Végre a 114-dik törvényczikkben azt igéri ő
felsége, hogy a posták járását főpostamesterének
meghallgatásával a szerint fogja elintézni, mint
ezt a közszükség kívánandja. De ez sem mutat köz-
ponti közös kormányzatra. A posták sok ideig
Európának több tartományaiban magánvállala-
tok voltak; a Thurn-Taxis család sokáig birta és
kezelte azokat Németország nagy részében is. De
abból még következtetni nem lehetne, hogy a
Thurn-Taxis családnak e birtoklása azon tarto-
mányoknak jogviszonyait bármi részben megvál-
toztatta volna. (Hosszas zajban kitörő köztetszés
és helyeslés.) Egyébiránt ezen törvényczikk nem
azt mondja, hogy az összes birodalom fő-posta-
mestere (Halljuk!) vagy valamely központi közös
kormányshéz fogja meghatározni Magyarorszá-
ban a posták járását, hanem hogy ő felsége fogja
azt tenni, mint magyar király, meghallgatván
előbb fő postamesterét, kétségtelenül mint olyan
egyént, kinek tanácsa, a postaügynek akkor még
fejletlen állapota mellett, minden esetre figye-
lmet érdemlett. Meg kell végre még jegyeznünk,
hogy a később teljesen kifejlett postaügy egész
terjedelmében Magyarországra nézve a magyar
királyi helytartótanácsnak és a magyar királyi
kamarának felügyelete és intézkedő hatalma
alatt állott, ezen kormányshékek pedig, mint fen-
tebb is kifejtettük, világos törvényeink szerint, a

magyar király törvényes hatalmán kívül, minden egyéb hatalomtól s az örökös tartományoknak kormányzati testületétől teljesen függetlenek voltak.

Azt mondja továbbá a legmagasabb királyi leirat, hogy a «birodalom közérdekei iránti gondosságának ragyogó jelét adta a magyar törvényhozás, midőn az 1741: 4-dik törvényczikk 3-dik szakaszában oly czélból, hogy Magyarországnak kormányzata a birodalom többi részeinek kormányzatától el ne különböztessék, és ellentétben az országgyűlési feliratban érintett 1485-dik évi 2-dik törvényczikkelylyel, mely a nádor gyám-noki jogát illeti, Ferencz császárt — dicső emlékezetű Mária Terézia magyar király felséges férjét — nemcsak uralkodó társnak nevezte, hanem a trón-örökös kiskorúsága esetére Magyarországra nézve is annak törvényes gyámságát reá ruházta azon világos kijelentéssel, hogy ő Magyarországot a birodalom többi tartományaival együtt atyai s gyámsági hatalmánál fogva közösen kormányozhassa.» (Halljuk!)

Ha Magyarország alkotmányos önállása s törvényes függetlensége más törvényekben, s magában a sanctio pragmaticában világosan ki nem volna is fejezve: azt már maga ezen 1741: 4. törvényczikk kétségtelenné tenné. (Deák Ferencz éljenzések közt átadja az iratot Szalay Lászlónak, ki annak felolvasását következőleg folytatja.) Ugyanis: Az ország rendei ő felségének férjét, Ferencz lotharingiai, barri és hetruriai

herczeget, ki még akkor római császárnak megválasztva nem volt, felséges neje mellé uralkodó társnak megválasztották, s a trónörökös kiskorúsága esetére annak gyámságát is reá ruházták. De világosan kijelentették, hogy e választás önként és szabadon történt, s hogy abból jövődőre Magyarország bármely nő- királyának fejedelmi férje soha semmi következtetést ne vonhasson, és hogy a nádori hatalom sértetlenül maradjon; kikötötték azt is, hogy az együtt uralkodás által az 1723-dik évi 1-ső és 2-dik törvényczikkekben megállapítottelválhatatlanság és másoknak örökösödési jogai csorbát ne szenvedjenek; az ország jogai, törvényei, szabadsága fentartassanak; az ország ügyei a törvények értelmében kormányoztassanak, s ő felsége a legfőbb királyi hatalmat és királyi jogokat (*iura maiestatica*), melyek törvény szerint csak a koronázott királyt illetik, ne gyakorolhassa.

Ha Magyarország alkotmányos önállással nem bírt volna, ha törvény szerint nem a nádort illette volna a kiskorú magyar királynak gyámsága: nem lett volna szükséges ezen törvényczikket alkotni, mert a gyámság mind természet szerint, mind az örökös tartományokban fennállott törvény szerint, az édes atyát illette volna. De épen azért, mert Magyarország közjogi állásában teljesen el volt a többi tartományoktól különözve; épen azért, mert reál-unio nem létezett: külön törvény által kellett arról intézkedni, hogy az édes

atya Magyarországra nézve saját gyermekének gyámságától el ne távolíttassék. (Közhelyeslés.)

Azon kivételes intézkedés, melyet e részben tettek az ország rendei; teljes épségben hagyta, sőt újabban megerősítette a nádori hivatal gyámsági jogait, nemcsak azért, hogy kivételes volt, és azon egyetlen esetre szorítkozva tiltakozott minden abból vonható következtetés ellen, de azért is, mert a nádori jogok sérthetetlenségét világos szavakban kimondotta. A kiskoru örökös magyar királynak gyámsága tehát jövődöben is a nádort illetvén, kétségtelenül állanak mindazon következtetések, melyeket mi ezen körülményből első feliratunkban a reál-unio ellen felhoztunk.

Tisztelettel megjegyezzük továbbá azt is, hogy az idézett 1741-dik évi 4-dik törvényczikk elősorolja ugyan előbeszédében ő felségének a felséges császárné férjének jeles érdemeit, nyolcz évig Magyarországbán viselt helytartóságát, a harczmezőn bizonyított vitézségét, s a magyar nemzet iránt több ízben tanusított szeretetét; megemlíti őseinek jeles érdemeit; elmondja, hogy őt mint férjet Isten és a természet felséges neje gondjainak részesévé rendelte, s ezeket okok gyanánt előre bocsátva mondja ki az egyhangulag; önként és szabadon történt megválasztást; de hogy ezt az ország oly czélból tette volna; hogy «Magyarország kormányzata a birodalom többi részeinek kormányzatától el ne különíttessék» és hogy «a gyámság azon világos feltétellel ruháztatott az

édes atyára, miszerint az Magyarországot a birodalom többi tartományaival együtt közösen kormányozhassa» mint ez a legmagasabb királyi leiratban állíttatik, (Zúgás) az említett törvény csak egy szóval sem mondja, s a kormányzat közösségének megemlézése sem fordul abban elő; sőt épen azáltal, hogy az említett törvény 5-dik és 6 dik szakasza világosan kiköti, hogy a kormányzás Magyarország törvényei szerint vitessék, s az országnak jogai, törvényei, szabadsága sértetlenül fentartassanak, a többi tartományokkal való közös kormányzás eszméje is ki van zárva. (Úgy van! Igaz!)

Mindezeket részletesebben azért soroltuk elő, hogy a legmagasabb leiratnak ellenvetéseire felelve, újabban kimutassuk első feliratunkban Felségedhez felterjesztett, s a legmagasabb leiratban határozottan megtagadott jogos kívánatinknak alaposságát, melyet a legmagasabb leiratnak ellenokai, s az abban előforduló idézeteknek hosszú sora semmi részben meg nem gyengítettek, és hogy kimutassuk, hogy az ország jogai nem 1848-ban vették eredetüket, hanem azok lényegükben régiebb törvényeink szerint is csakugyan fennállottak. (Zajos közhelyeslés.) Az 1847/48-diki törvények csak újabb, világosabb és határozottabb alakot adtak a nemzet jogainak, tisztába hozták s a kor igényeihez alkalmazták, miket az ország évek, sőt századok óta, mint alkotmányának és törvényeinek szelleméből

szorosan következőket folyvást sürgetett; de a nemzet és fejedelem közötti viszonyokat illetőleg lényegben újabb jogokat nem teremtettek. (Helyes! Úgy van!)

Egyébiránt, ha az említett 1847/48-diki törvények újabb jogokat teremtettek volna is, ha nemcsak alakjában, hanem lényegében is újra alkották volna Magyarország közjogát: joggal követelhetnők, a mint követeljük is, mindazt, a mi azokban foglaltatik. (Úgy van! Helyes!) Mert ezen törvényeket az alkotmányszerű törvényhozó hatalom — a fejedelem és nemzet egyesült akarata — hozta létre: kötelezők tehát azok mindaddig, míg a fejedelem és nemzet egyesült akaratából ismét módosítva vagy eltörölve nem lesznek. (Úgy van! Helyes!)

Azt állítja a legmagasabb leirat, hogy «a személyes uniónak életbe léptetése az 1848-diki törvények által lőn megkísértve, s hogy ezen kísérlet ellenmondásban áll a törvények bevezetésében foglalt azon nyilvánítással, miszerint a koronának egysége s Magyarországnak az összes birodalom iránti kötelezettségei sértetlenül hagyandók». (Nem igaz! Nem áll!)

De a személyes uniót nem az 1848-diki törvények hozták be, hanem az a sanctio pragmaticának világos értelmében mindig fenállott, (Úgy van! Igaz!) s nem ismerünk törvényt, mely a szorosabb reál-uniót valaha meghatározta volna. Az 1848-diki törvények idézett bevezetése

megemlíti ugyan Magyarországnak a *pragmatica sanctio* által vele válthatatlan kapcsolatban álló tartományok iránt, törvényes viszonyait; de ezen törvényes viszonyok és a *personal-unio* legkisebb ellentétben sincsenek egymással; mert mi csak azon viszonyokat ismerjük törvényeseknek, mik — a mint kifejtettük — a *sanctio pragmaticában* megállapított *personal-unióból* származnak. Meg van ezen felül az 1848-diki törvények bevezetésében világosan említve az ország önállósága és függetlensége is; de azon nyilvánítás, melyre a legmagasabb királyi leirat hivatkozik, miszerint: «Magyarországnak az összes birodalom iránti kötelezettségei sértetlenül hagyandók» a mondott bevezetésben sehol elő nem fordul. (Úgy van! Igaz!)

Azt is állítja a legmagasabb királyi leirat, hogy «az 1848-dik évi törvényeknek foganatosítása már az első félévben feltárta mindazon veszélyeket, (Halljuk!) melyek az országot és az összes birodalmat fenyegetik az által, hogy a birodalom közös érdekeinek megőrzése és fenntartása, a közjognak és Magyarország történelmének mellözésével, a személyes *unio* korlátolt körére szándékoltatott szoríttatni, s hogy ezen elkülönözés veszedelmes rázkódtatásokat idézett elő, melyek Magyarország alkotmányos intézményeitől eltérő közigazgatási rendszer alkalmazását tévék szükségessé».

Sem a közjog, sem Magyarország történelme

nem mellőztetett az 1848-dik törvények alkotásával; sőt épen az említett törvények emelték a magyar közjogot azon kifejtettebb állásra, melyen Európa más népeinek közjoga jelenleg áll. (Helyes!) Emelték pedig lényegében az által, hogy a hűbéri viszonyokat megszüntették, a jogegyenlőséget megállapították, s minden polgári és politikai jogokat minden osztályra kiterjesztették; formájában az által, hogy parlamentáris kormányt hoztak be, s kormánysszékek helyett felelős miniszteriumokat állítottak. (Helyes! Úgy van!) Magyarország történelme pedig miben mellőztetett az említett törvények alkotása által? Hiszen a történelemben épen nem példátlan az, hogy a nemzet saját institutióit s közjogi törvényeit a kor igényei szerint alkotmányos uton fejedelmével egyetértve változtatja, s ha minden ily változtatás az ország történelmének mellőzése volna, ezen vád szintűgy érhetné az ország azon törvényeit, melyek Magyarország koronáját a habsburgi ház fiágának elsőszülöttségi joggal átadták, (Halljuk! Halljuk!) és azokat, melyek mellett a nő-ág örökösödése megállapíttatott; mert ezen törvények által is lényeges változások tétettek Magyarország közjogában. (Zajos közhelyeslés.)

Ellenben a legmagasabb királyi leiratban foglalt octroyálások, melyek által Magyarország alkotmánya abszolút fejedelmi hatalommal átalakíttatik, a lényeges alaptörvények császári diplo-

mával és patenssel cseréltetnek fel, s mindez visszaállított ősi alkotmánynak neveztetik, (Derűtség.) nemcsak ellenkeznek a közjoggal, hanem ennek alapelveit felforgatják, és Magyarország történelmében csakugyan példátlanok. (Úgy van!)

A mi pedig a legmagasabb királyi leiratban megemlített rázkódtatásokat illeti, engedje Felséged tisztelettel megjegyezni, hogy azokat nem az 1848-diki törvények okozták, hanem azon törvényeknek meg nem tartása (Úgy van!) és azon akadályok, melyek a törvények teljes végrehajtását gátolták. (Úgy van!) Mi módon alakultak ezen akadályok, azt, nem akarván a múlt idők fájdalmas emlékeit újabban felidézni, Felséged legmagasabb személye iránti mély tiszteletből elhallgatjuk. (Harsány zajban kitörő közhelyeslés és élénk eljenzés.)

Ha visszatekintünk azon kornak eseményeire, feltűnő az, hogy midőn 1848-ban a mi alkotmányunk bővebb kifejtést nyert a fejedelem által is szentesített törvényekben, ugyanakkor ugyanazon fejedelem az örökös tartományoknak is adott alkotmányt, (Igaz!) ezen alkotmány octroyált volt, nem foglalta magában azon elkülönözési irányt, mi vádképen a mi törvényeink ellen felhozatik, még a cseh korona országai sem nyerték vissza azon önállást, mely őket történelmi múltjuknál s egykor erőhatalommal szét tépett jogaiknál fogva megillette volna, (Úgy van!) és mégis csakhamar elvétellett az örökös tarto-

mányoktól is azon octroyált alkotmány, melynek alapelveit a fejedelmi hatalom állapította meg. (Úgy van!) Ha tehát azokban hiány volt, a hiánynak a népek okai nem voltak. Ott is történtek rázkódtatások, ott is behozatott az abszolút rendszer. (Igaz!)

Sőt még Horvátország is, mely fegyvert fogott az 1848-diki törvények ellen, velünk s a többi tartományokkal hasonló sorsban részesült. (Úgy van!) Megfosztatott alkotmányos jogaitól, s az abszolút rendszer egész súlyát csak úgy érezte, mint mi. Pedig a vád, mely az 1848-diki törvények ellen nézetünk szerint alaptalanul felhozatik, Horvátországot csak távolról sem érintheti. (Igaz!)

A rázkódtatás tehát, a veszélyek és az abszolút rendszer, mely behozatott, nem az 1848-diki magyar törvényeknek voltak következményei, mint-hogy az abszolút rendszer ott is behozatott, hová a magyar törvény ki nem terjedett, sőt még ott is, hol azon törvények ellenszegülésre találtak. (Úgy van! Derűltség.)

Azt mondja a legmagasabb királyi leirat, hogy Felséged «királyi teljhatalmával biztosította Magyarország alkotmányának feltételes visszaállítását, tetteleg visszaállította a megyei rendszert és a törvényes magyar kormány székeket; (Derűltség.) de egyszersmind összhangzásba akarja hozni Magyarország közjogi állását a birodalom minden országait egybefűző felbonthatatlan kapcsolattal s birodalom nagyhatalmi állásával, melyet az 1848-ki

törvények mellett, melyek a többi tartományoknak s az összes birodalomnak jogait sértik, eszközölni nem lehetne». (Derűltség.)

Alkotmányunk visszaállítására nézve lehetetlen biztosítékot látnunk azon módon, melylyel ezen ígért visszaállítás megkezdett. (Közhelyeslés.) Az ősi megyei rendszer csak félig állítottatott vissza; hatáskörének legnagyobb része idegen tisztviselőknek kezeiben hagyatott, kik most is az abszolút rendszer önkényes hatalmával járnak el. (Ugy van!) Erőszakkal hajtják be az adót, melyet az országgyűlés soha meg nem ajánlott; kényszerítik a hatóságokat, tisztviselőket és egyes polgárokat, hogy ugyanakkor, midőn az alkotmány visszaállítotttnak mondatik, az alkotmány alaptörvényei ellen cselekedjenek. (Ugy van!) És e törvenyellenes eljárásnál eszközül használtatik még a rendes katonaság is, melynek pedig szebb és magasabb rendeltetése van, melyet a legnehezebb időkben is híven és vitézül teljesített, s melyet az ilynemű szolgálattól megkímélni az állam érdekében állott volna. (Zajos helyeslés.) A polgárok egy része, névszerint az abszolút rendszernek minden itt lakó vagy tartózkodó régi vagy újabb tisztviselői, az abszolút hatalomnak törvény ellen kiadott rendelete által kivételnek az ország törvényeinek s bíróságainak hatalma alól nemcsak hivatalos, hanem minden büntényi s más egyéb viszonyaikra nézve is. S valóban a köztörvényhatóságoknak annyira megszibbasztott

és bonyolódott hatásköre mellett csak egyesek erélyének, s a várni és tűrni tudó nép józan higadtságának lehet tulajdonítani, hogy az ország az anarchia veszélyeibe nem sodortatik. (Ugy van! Igaz!) A felállított főbb kormánysszékek sem törvényesek; mert az 1848-diki III. törvényczikk szerint nem kormánysszékeknek, hanem felelős miniszteriumnak kellene a közigazgatás élén állani, a mit pedig a törvényhozás már módosított és másokkal pótol, azt nem a régi, hanem a törvény által megállapított új alakjában lehet csak törvényesnek tekinteni. (Közhelyeslés.)

A legmagasabb királyi leiratnak már azon egy kifejezése is, hogy Felséged «királyi teljhatalmából, és pedig föltételesen akarja visszaállítani a magyar alkotmányt», magában elegendő arra, hogy az ígért biztosítás iránt minden bizalmat lehetetlenné tegyen. (Ugy van!) A sanctio pragmatica nem ismer királyi teljhatalmat a törvényhozás terén. (Ugy van!) A magyar király visszavetheti az elébe terjesztett új törvényjavaslatokat; felszólíthatja az országgyűlést újabb törvények alkotására; de a már egyszer királyi szentesítéssel megerősített törvényeket mindaddig, míg a rendes törvényhozás útján el nem törültettek, szintűgy tartozik megtartani, (Ugy van!) mint tartozik az ország és ennek minden egyes polgára az akkép alkotott törvényeknek hódolni, s a fejedelemnek, mint a törvények alkotmányyszerű legfőbb végrehajtójának

engedelmeskedni. (Ugy van!) Az alkotmány sértetlen fenntartása a sanctio pragmaticában világosan kikötött föltétele a trónöröklési jognak. E kettő egymással viszonyos: a fejedelem tehát, ha a sanctio practica teljes értelmében kíván uralkodni, az alkotmány fenntartását más feltételhez nem kötheti, mint örökösödési jogának elismeréséhez s életbeléptetéséhez, (Helyes!) mit az ország, mely a sanctio pragmaticához szorosan ragaszkodik, megtagadni nem is akar.

Azon eljárás, melyet a legmagasabb királyi leirat követ, midőn törvényeinkről s jogainkról abszolút hatalommal rendelkezik, s az október 20-diki diplomának és a február 26-diki patensnek alapjára akarja fektetni a magyar alkotmányt, lehet talán egy octroyált alkotmány behozatalára intézett kísérlet, de a magyar alkotmány visszaállítására bizonyosan nem vezet. (Helyes!) De mi le nem mondhatunk az ország azon alkotmányos jogáról, miszerint a törvényhozó hatalmat a fejedelem és nemzet csak együtt és közösen gyakorolhatják; mi egyoldalú s abszolút törvényhozást hazánk felett jogosnak s alkotmányosnak el nem ismerhetünk. (Ugy van!) Erő és hatalom felfüggesztheti ismét alkotmányos jogainkat, octroyálhat, rendelkezhetik; de mi kénytelenek vagyunk e felfüggesztést, az ily rendeleteket és minden octroyálást alkotmányellenesnek, a tízenkét évig fennállott abszolút rendszer újabb alakú folytatásának tekinteni, és azokhoz sem

beleegyezésünkkel, sem megnyugvásunk kijelentésével nem járulhatunk; mert ha ezt tennénk, hűtlenek volnánk a törvényhez, a hazához s önelkiismeretünkhöz. (Zajos közhelyeslés.)

És ha legszentebb kötelességünk nem parancsolná is, hogy minden octroyálás ellen tiltakozzunk, akkor is ragaszkodnánk saját ősi alkotmányunkhoz; mert azon alkotmány, mely a nemzet életéből fejlett ki, a nemzettel együtt élt, alakult és tárgult, rendszerint czélszerűbb is, állandóbb is, mint az octroyált alkotmányok. (Igaz!) Hivatkozhatunk e részben a történelemre, felhozhatnánk példákat Európa más országaiból; de csak azt említjük meg, hogy az osztrák birodalomban 1848 óta hányféle alkotmány, vagy ennek helyét pótló másféle rendszer octroyáltatott, melyeknek legnagyobb része csak igen rövid ideig élt, egy része pedig soha életbe sem lépett. (Köztetszés.)

A mi az örökös tartományoknak és a birodalomnak azon jogait illeti, miket az 1848-diki törvények állítólag megsértettek, valóban nem tudjuk, mik azon megsértett jogok, s mi részben lettek az 1848-diki törvények által megsértve? (Halljuk!) A sanctio pragmaticát Magyarország a magyar királylyal kötötte, s abban csak az uralkodónak ugyanazonosságát és ennek alapján a föloszthatatlan és elválhatatlan birtoklást állapította meg. De közös kormányzatról ezen alapszerződésben szó sincs, sőt, a mint fentebb is

kifejtettük, világosan kiköttetett: hogy Magyarország saját törvényei szerint kormányoztassék. Az 1790: 10-dik törvényczikk pedig határozottan kimondja, hogy «Magyarország szabad ország, s kormányzatának egész törvényes alakzatára nézve független, semmi más országnak vagy népnek lekötve nincs (nulli alteri regno aut populo obnoxium), hanem tulajdon önállással és alkotmánynyal bír». (Ugy van!)

Ha tehát Magyarország semmi más országnak vagy népnek lekötve nincs, alkotmányos önállóságában mikép sérthette más ország jogait azáltal, hogy saját törvényhozásában önügyeiről alkotmányszerűleg intézkedett? Az 1848-diki törvények pedig csak ily intézkedéseket foglaltak magukban. (Igaz! Szalay Lászlót a fölolvadásban Deák Ferencz fölvaltja, következőleg folytatva:) Magyarország nem kíván avatkozni más országok törvényhozásába vagy kormányzatába, s e részben a viszonyos méltányosságot joggal követelheti.

Nem akarjuk mi veszélyeztetni a birodalom fennállását, nem akarjuk a sanctio pragmatica szerint jogosan fennálló kapcsolatot felbontani. Hiszen a personal-unio is kapcsolat, melyből közös viszonyok származnak, és mi e viszonyokat 6811 figyelemben kívánjuk mindig tartani. Az 1848-diki III. törvényczikk is határozottan kimondotta 13-dik szakaszában: «hogy a magyar miniszterek egyike folyvást ő felségének személye körül

legyen, s mindazon viszonyokba, melyek a hazát az örökös tartományokkal közösen érdeklik, befolyván, azokban az országot felelősség mellett képviselje.» Világos a törvény ezen rendeletéből, hogy az 1848-diki magyar országgyűlés is fenn akarta tartani azon kapcsolatot, mi a sanctio pragmaticában ki van fejezve, s az ebből eredő közös viszonyokra nézve saját törvényes kormánya által akart érintkezni az örökös tartományok törvényes kormányzatával. (Ugy van!)

És a mennyiben a két egymástól független kormányzatnak egymással való érintkezése, különösen a törvényhozás elé tartozó tárgyakra nézve, netalán elegendő nem volna, készek vagyunk mi, a mint első feliratunkban is kijelentettük, az örökös tartományok alkotmányos népeivel, mint önálló szabad ország, függetlenségünk megóvása mellett, esetenként szabadon és nyílt őszinteséggel érintkezni. Ily módon minden egyes esetben sokkal könnyebb leendő tisztába hozni a közös viszonyokat, mint egy közös birodalmi tanács által, melyhez mi csak alkotmányos önállásunknak és leglényegesebb jogainknak feláldozásával küldhetnénk képviselőket, s melybe Magyarországnak már előre azon aggodalommal lépne be, hogy minden szóbeli biztosítások daczára végre mégis osztrák provinciának fog tekintetni, s azon kísérlet, melyet századokon keresztül az abszolút hatalom gyakran, de sikertelenül ismétel, a beolvasztás kísérlete, majd az alkotmányosság

színe alatt kezdetik meg. (Ugy van ! Igaz !) Ezen aggodalom és a bizalmatlanság, mely az aggodalom kísérője, minden lépésben rendkívül nehezítené, sőt gyakran lehetetlenné tenné a tanácskozások folyamát, s végre magát a birodalmi tanácsot is szétbontaná, vagy a majoritást oly eljárásra vezetné, mely keserűséget, sőt gyűlöletet vonna maga után, nem egyes emberek közt, hanem nép és nép, ország és ország között, mi kétségtelenül a legnagyobb csapás volna, mi a birodalmat érhetné. (Helyes !)

Közös viszonyokat egyenjogú felek között csak kölcsönös bizalommal lehet elintézni. De kényszerítéssel kölcsönös bizalmat megalapítani lehetetlen. (Igaz !) A hol nincs aggodalom és nincs is ok reá, a hol kényszerítés nem zárja ki a szabad akaratot: ott a közös érdek a legbiztosabb kapcsolat. (Helyes !)

Meg vagyunk arról is győződve, hogy az 1848-diki törvények sem a birodalom czélszerű kormányzatát, sem annak nagyhatalmi állását nem veszélyeztetik: de veszélyeztetik azt azon rendszer, melynek elfogadására minket is kényszeríteni akar a legmagasabb leirat.

A felelős magyar miniszterium törvénytábla felállítására, úgy látszik, az a pont, mely ellen főképp irányozvák a legmagasabb leirat ellenvetései. De hiszen a magyar minisztereket Felséged maga nevezi ki, s azok Felségednek törvényes akaratát mindenkor teljesítendik. Felelősek lesznek ugyan

az országgyűlésnek, a mint ezt az alkotmányosság alapeszméje is megkívánja; de ezen felelőség könnyű lesz minden törvényes rendeletek ellenjegyzésére nézve, törvény ellen rendelkezni pedig Felséged maga sem akarhat. (Zajos tetszés.) A nemzet, ha látja az alkotmány teljes visszaállítására s épségben tartására irányzott komoly szándékot, s nem lesz oka félni, hogy jogai csorbíttatnak, bizalommal fogadja fejedelmének előterjesztéseit a törvényhozás terén, megnyugvással kíséri törvényes kormányának a végrehajtás körében tett minden lépteit, és ha a törvények egyik vagy másik rendeletének módosítását idő s körülmények igénylendik: vagy maga hozandja azt javaslatba, vagy azon javaslatot, mit Felséged nevében a felelős miniszterium előad, aggodalom nélkül veszi tanácskozásba, mert nem lesz oka félnie a fejedelmi hatalom túlterjeszkedésétől, vagy attól, hogy az ország érdekei s törvényei mások érdekeinek feláldoztatnak. Azon nemzet, mely híven megőrzött alkotmányának s törvényeinek pajzsa alatt jogait s érdekeit biztosítva látja, nem kénytelen más helyzet, más viszonyok után sóvárogni. (Helyes!)

Nem mindig a legbiztosabb, legjobb és legolcsóbb azon kormányzat, melyet egy naptól a másikkig vezetni legkönnyebb és legkényelmesebb. (Tetszés.) A kormányzat rendszerének hiányai s a kormány vezetésében elkövetett hibák gyakran csak idő múlva termik meg a keserű

gyümölcsöt, és azon statusférfiak, kik az állam egyes részeinek különböző viszonyait s elágazó lényeges érdekeit kellőleg nem méltányolják, s a nehezebb kérdéseknek fárasztó megoldását vagy mellőzik, vagy valamely theoriában fölállított általános elvvel vágják keresztül, nem figyelmezve azon elvnek gyakorlati kivihetőségére, s az alkalmazásból származható káros következtetésekre: saját kényelmüknek az állam jövődjét áldozzák fel. (Ugy van! Igaz!)

Az egyes államok nagyhatalmi állása nem egyedül rendes hadseregök számától függ. Az abszolút rendszer mellett gyorsabban lehet nagy hadsereget kiállítani; de a legderekabbb hadsereg mellett is veszélybe dőlhet az állam, ha ennek védelme a népek érzelmében nem gyökerezik. (Helyes!) Tizenkét évig állott fenn nálunk is az abszolút rendszer; de nem árasztott boldogságot a népre, nem tette az államot gazdagabbá és hatalmában nagyobbá; s Felséged tizenkét évi tapasztalás után maga is szükségesnek látta az abszolút rendszerrel felhagyni s alkotmányos útra térni. Alkotmányos úton is könnyebb oly birodalmat kormányozni, mely egy népből áll s ennélfogva egysége természetes, mint az olyant, melyet több országok képeznek, s melyben az egyes országok külön alkotmányos önállással, jogokkal, törvényekkel, de sőt külön közjogi fogalmakkal s politikai nézetekkel birnak. Ha a népek fejlettebb politikai érzelem s akarat nélküli

lények volnának, könnyű volna őket összeolvasztani, s természetes egység nem létében mesterséges egységet teremteni. A hajdankorban, midőn még az alkotmányos fogalmaknak és a jognak érzete kevésbbé szivárgott át a népnek minden rétegeibe, gyakran sikerültek ily kísérletek; de ma már érzik a nemzetek, érzi a nép minden osztálya a politikai szabadságnak s törvényes függetlenségnek valódi becsét, s kegyelettel ragaszkodik azokhoz, és ezen érzelmeknek, ezen kegyeletnek mellőzésével, népeket és országokat politikai theoriák szerint, akarattjuk ellen átalakítani ritkán sikerül. (Igaz!) Sőt gyakran az ily kísérletek veszélylyel is járnak, mert az akarati szabadsága egyeseknek és népeknek oly drága kincse, hogy ennek feláldozásával még azt sem fogadják szívesen, mi szabadság akarattal választva hasznos lett volna érdekeikre nézve. (Helyes!)

Oly szorosabb egyesülés, mely az illetőknek teljes szabad akarataból önként történik, gyakran hasznos lehet, s legalább módjára nézve nem igazságtalan. De midőn valamely alkotmányos országot a fejedelem teljhatalmának súlyával kényszerít oly egyesülésre, mely azon ország alkotmányának átalakításával, sőt lényeges jogainak feláldozásával jár, és az ez iránt abszolút hatalommal kiadott fejedelmi rendeleteknek nem is előleges tárgyalását, hanem tüsténti teljesítését parancsolja: lehet-e ily módon célszerű s igazságos az egyesülés? Nem fogja-e azt az ország oly súlyos csa-

pásnak tekinteni, mely által attól fosztatott meg, mi előtte a legszentebb volt? (Ugy van! Igaz!) Fogja-e szívesen védeni és támogatni azon állapotot, melyet keserű érzelmekkel tűr? Nem fog-e örülni minden veszélynek, minden bajnak, mely az egészséget fenyegetve neki reményt nyújt, hogy talán szabadulhat azon lánczoktól, melyek akaratja ellen másokhoz kötötték? (Zajos közhelyeslés.) Erős és hatalmas volna-e a birodalom a népnek ily érzelmei mellett? És azon szorosabb, de kényszerített kapcsolat mellett, mely az országban ily érzelmeket támaszt, jobban és könnyebben lehetne-e kormányozni, mint a tágabb, de önkéntes egyesülés mellett, mely senkinek nem fáj, s melyet a nemzet jogaival és alkotmányával megférőnek tekint?

Mi a sanctio pragmaticában kimondott kapcsolat mellett, közös fejedelmünk alatt, az örökös tartományok népeivel testvéri szeretetben és egyetértésben óhajtunk maradni, méltányosság szerint osztozva velük bajban és teherben. De törvényeinknek s törvényes önállásunknak teljes épségben tartása mellett is megtörténhetik ez a nélkül, hogy az állam czéljai és teljes biztossága legkisebb veszélynek kitétetnének. Miért kívántatnak tehát tőlünk oly áldozatok, melyeket hoznunk nem szabad? miért követeltetik, hogy alkotmányunk felforgatásával jogainkról lemondjunk és megtagadjuk kegyeletünknek legszentebb tárgyait? (Zúgás) miért történik mindez a nemzet

előleges beleegyezése, sőt megkérdőjelezése nélkül parancsolólag épen azon pillanatban, midőn Felséged a legmagasabb leiratban azt igéri, hogy «Magyarország, mind személyekre, mind a kormányzat rendszerére s alakjára nézve az ország alkotmányának megfelelő módon fog kormányoztatni», és kijelenti, hogy «nem szándéka a Szent István koronájához tartozó országokat a birodalomba beolvasztani»? (Halljuk! Halljuk!) Miért akarják érdekeinket és óhajtasainkat az örökös tartományok érdekeivel egyenes ellentétbe állítani, s a szeretet és egyetértés helyett, mely egyedül képes tartósan és biztosan egyesíteni, miért akarják a féltékenységnek, keserűségnek, sőt talán a gyűlölségnek magvát elbhinteni azon népek között, melyek multjoknál és helyzetüknél fogva nem arra hivatvák, hogy egymásnak ellenségei legyenek, hanem arra, hogy békében és szeretetben, egymástól függetlenül védjék és támogassák egymást minden időben? (Zajos közhelyeslés.) Miért akarják az országot azon hitre kényszeríteni, hogy azok után, mik ily módon történtek, nincs többé mit vesztenie? (Kitörő harsány közhelyeslés és taps.)

Kényszerített egység nem teszi erőssé a birodalmat. (Ugy van!) Az egyes országoknak sértett önérzete s a kényszerítésből származott keserűség szétválási, sőt talán végelszakadási vágyakat ébresztenek, s e miatt a birodalom akkor lesz majd leggyöngébb, midőn összes erejére s népei-

nek egész lelkesedésére legtöbb szüksége volna. (Közhelyés.) A mely birodalom egységét csak fegyveres erővel lehet fentartani, annak nagyhatalmi állása felette kétséges, s a veszélynek óráiban épen nem biztos. (Zajos helyeslés.)

Az ország politikai jogainak csorbítása mindig igazságtalan, s mindig fájdalmas érzelmeket és elégtelenséget szül. (Ugy van! Igaz!) Oly hatalom, mely rendezett viszonyainál fogva képes a honpolgároknak anyagi jólétet nyújtani, egy időre legalább kevesebb kockázattal teszi az ily lépést; mert az anyagi érdekek kielégítése sokaknál legalább enyhíti a veszteségeket, ámbár még az ily hatalom is helytelenül cselekszik, midőn az ország jogait sérti. De ha valamely hatalom akár hibából, akár szerencsétlenségek folytán oda jutott, hogy az anyagi jólét emelésére csak igen keveset tehet, sőt az állam fentartására a súlyos terhek alatt majdnem már kimerült honpolgároktól újabb s ismét újabb anyagi áldozatokat kénytelen kívánni: nem jár el czélszerűen, midőn a nemzet érzelmeit a politikai jogok csorbításával is sérti; (Helyes!) mert a súlyos terhek azon meggyőződés mellett, hogy a politikai jogok biztossága is veszélynek van kitéve, még súlyosbakká válnak, a méltó keserűség érzete lehangol minden áldozatkészséget és elfojtja a bizalmat azon hatalom iránt, mely a polgároknak anyagi érdekeit nem tudja, politikai jogait pedig nem akarja kímélni. (Zajos helyeslés és éljenzés.)

Azon abszolút rendszer, mely nemcsak Magyarországnak, hanem az örökös tartományoknak is megszüntette alkotmányos szabadságát, keletkezésekor vezérelvül egy eszmét állított föl: az összes birodalom központosított egységének eszméjét. (Halljuk! Deák Ferenczet a fölolvadásban ismét Szalay László váltja föl.) Azon statusférfiak, kik ezen eszmét felállították, meg voltak győződve, hogy az egységes nagy Ausztria, melyet őt ekképen alakítanak, a hatalomnak oly magas fokára fog emelkedni, minőt a birodalom még eddig soha el nem ért. (Halljuk!) Tervük kivitelében semmi tetteleges akadály nem gátolta őket, mert az abszolút hatalom szigorú parancsainak az engedelmességet senki meg nem tagadta; eltörölték s leromboltak mindent, a mi útjukban állott, fáradságot s pénzt nem kíméltek és tizenkét év alatt a jövőendő nemzedékek jóvedelmét is elköltötték. (Zajos helyeslés.) És tizenkét év után a birodalom sem hatalmában, sem terjedelmében nem lett nagyobb, terhei pedig rendkívül súlyosodtak. Ekkor Felséged maga szüntette meg a célra nem vezető abszolút rendszert; de azon eszmét, melyet vezérelvül az abszolút rendszer állított fel, s melynek az minden jogot, minden tekintetet föláldozott, a központosított egységnek eszméjét, kiindulási pontul továbbra is fentartotta. (Ugy van! Igaz!) s alkotmányos úton kívánja azt valósítani, mit az abszolút rendszer mellett annyi évek folytán létrehozni nem lehetett. (Ugy van!)

De nézetünk szerint ugyanazon nehézségek, melyek miatt a központosított egység eszméje abszolút rendszer mellett a várakozásnak meg nem felelt, még élesebben fel fognak tűnni az alkotmányos életben. Az abszolút rendszernek leghatályosabb eszköze volt a korlátlan hatalom, mely mind a törvényhozás terén, mind a végrehajtás körében föltétlen engedelmességet követelt, s mely ellen fölszólalni sem volt szabad. Ily hatalmat pedig alkotmányosság mellett gyakorolni nem lehet. Minden országnak vannak saját emlékei, szokásai, reményei és óhajításai, melyek előtte szentek, s melyeket az abszolút rendszer nyomása alatt kénytelen volt keblébe fojtani; most azonban, midőn módja van szót emelni hazája érdekében, ki fogja azokat mondani. Terjedni fognak ezen érzelmek és eszmék, s mivel a központosított egység nagyrészt ellentétben áll az egyes országok multjával, melyre azok kegyelettel pillantanak vissza, és azon reményekkel, melyeket a jövőre nézve táplálnak keblükben: a központosított egység gyakorlati kivitele nem-csak ellenkező érzelmekre, hanem a köztanácskozások folyamában ellenmondásra és tetemes nehézségekre fog találni. Fejedelmi teljhatalmú kényszerítés pedig és az alkotmányosság oly ellentétek, melyek együtt még fogalomban sem állhatnak meg. (Úgy van!)

Meg vagyunk győződve, hogy oly országok között, melyeknek szokásai, érdekei, történelmi

multja és közjogi állása annyira különbözők, a központosított egységnek létrehozása alkotmányos úton lehetetlen. Ha tehát Felsőged birodalmát szabadnak s valódi erőnek óhajtja, nem kényszerített egység, hanem a népeknek szabad akaratából származott kölcsönös egyetértése által érheti el azt, és e célra a központosított egységnek elméletileg talán kecsegtető, de gyakorlatilag nem létesíthető eszméjét kiindulási pontul nem választhatja. (Helyes!) Nem Felsőgednek s uralkodó házának, nem az örökös tartományoknak vagy a birodalomnak valóságos érdekeivel ellenkezik a mi alkotmányos önállásunk s 1848-ban alkotott törvényeink. Nem azért tagadatik meg a magyar alkotmány teljes visszaállítása, nem azért vétetik el tőlünk az adó és katonai állítás meghatározásának gyakorlatilag is mindig fennállott kétségtelen joga, mintha ezek a birodalom kormányzatát gátolnák, s Ausztriának nagyhatalmi állásával meg nem férnének. Nagyhatalom volt Ausztria akkor is, midőn Magyarország saját országgyűlésén ajánlotta meg a pénzt és katonát; oly hatalom volt, melyet a szerencsétlenségek hosszú sora sem volt képes megdőrti; s midőn a birodalom legnagyobb részét elfoglalta már a diadalmas ellenség, s a magyar korona országain kívül alig maradt valami a fejedelem birtokában, azon Magyarország, melynek alkotmányos jogait most a birodalomnak állítólagos érdekében akarják korlátozni, hűségében,

lelkesedésében nem csüggedve, törvényes jogait s egész erejét arra használta, hogy a birodalom elfoglalt részeit az ellenségtől visszafoglalni segítse. (Ugy van! Igaz!)

Az ellenünk intézett csapásnak valóságos oka főképen az, hogy a mi alkotmányos önállásunk, a mi törvényeink össze nem férnek a központosított egységnek azon eszméjével, mely a félreértett abszolút rendszerből az alkotmányosság terére is áthozatott, s fájdalom! még most is vezérelvnek s kiindulási pontnak tekintetik. De jog és igazság megengedik-e, hogy az alapszerződések szentsége, a nemzet alkotmányának leglényegesebb részei, az országnak kétségtelen jogai s az alkotmányosság alapelvei áldozatul essenek egy újabb eszmének, mely tizenkét éven keresztül minden szabadságot elnyomott, minden jogos követelést s minden egyéb politikai tekintetet háttérbe szorított, az államnak oly sok áldozatába került, s a kivitelben mégis czélszerűtlennek mutatkozott? Hasznos-e a birodalomra nézve egy újabb kísérlet kedvéért oly eszközökhöz nyúlni, melyek a nemzet érdekeit s érzelmeit mélyen sértik, annak hitét s bizalmát előlik, és midőn egységet akarnak eszközölni, az egységnek egyedüli biztos alapját, a szíves egyetértést, lehetetlenné teszik? (Közhelyeslés.)

Felhívja Felséged az országgyűlést, hogy «kövesse őseinek példáját, kik az időről-időre változó viszonyok elutasíthatlan igényeit méltá-

nyolni tudván, az 1687-dik évi 4., 1715. 8. és 1723-dik évi 1. és 2. törvényczikkek tanúsága szerint Magyarország közjogi állását a birodalom közös igényeivel összeegyeztetni minden időben készek valának».

Az 1687-dik évi 4. törvényczikkben eltörli az ország II. András arany bullájának azon záradékát, mely szerint, valamikor a király az arany bulla ellen cselekedett, az ország minden nemesének egyenkint és személyesen joga volt a királynak ellentállani. Az 1715-dik évi 8. törvényczikkben pedig megállapíttatik, hogy az ország védelmére állandó es rendes katonaság tartassék, s ennek zsoldja, valamint szintén minden egyéb segélyezések is, mindig országgyűlésileg határozatassanak meg. Nincs ezen törvényekben a birodalom s ennek érdeke, nincsenek az örökös tartományok csak egy szóval is megemlítve. Az ellentállási jog nem azért töröltetett el, az állandó rendes katonaság nem azért állapíttatott meg, hogy Magyarország közjogi állása a birodalom közös igényeivel összeegyeztethessék. Akkor is megtörtént volna mindez, ha Magyarország fejedelmének személyére nézve is egészen külön állott volna; mert az országnak saját érdekei megkivánták, hogy az egyéni ellentállásnak veszélyes joga, melylyel sokan az ország kárára visszaéltek, eltöröltessék; az állandó katonaság föllállítását pedig magának az országnak biztonságára követelte. A mi pedig az idézett 1723-dik

évi 1. és 2. törvényczikket vagyis a magyar sanctio pragmaticát illeti, nézeteinket erre nézve ismételve már kifejtettük, és kimutattuk, hogy abban sem valamely közös kormányzatnak, sem a személyes unión alapuló elválhatatlan birtoklásán kívül más valamely birodalmi egységnek nyoma sincs. (Úgy van! Igaz!)

De egyébkint is lényeges különbség van az említett törvényeknek alkotása és a jelen legmagasabb leiratban kimondott octroyálások között. Akkor a magyar király nem alakította át a magyar alkotmányt császári diploma és patens által, nem vonta el a magyar országgyűléstől a leglényegesebb jogok gyakorolhatását, s az említett törvények is, rendes törvényhozás útján, kölcsönös értekezletek folytán, a nemzet és fejedelem közös egyetértésével alkottattak. Most mennyire másképp van mindez, arról a legmagasabb királyi leirat egész tartalma tanuságot tesz. (Úgy van!)

Kijelenti Felséged a legmagasabb királyi leiratban, hogy «az 1848-díki törvényeknek egy részét megerősíti, más részét azonban soha el nem ismerte, és elismerni nem is fogja»; (Zúgás. Halljuk!) és ezen kijelentés mellett oda utasítja az ország gyűlését, hogy a «törvények ezen részének módosítására, s illetőleg eltörlésére nézve készítsen törvényjavaslatokat, s terjeszsze azokat fejedelmi jóváhagyás alá».

Szentesített törvények, míg a törvényhozó

hatalom által nem töröltetnek el, egyaránt kötelezők, s azok egyes czikkeinek érvényére nézve különbséget vagy fokozatot felállítani soha nem lehet. Felségedet, ha csak ismét abszolút hatalommal uralkodni nem akar, a teljhatalmú törvényhozás nem illetheti. (Közhelyeslés.) Felséged, mint magyar király, a sanctio pragmaticának értelmében csak a nemzettel együtt gyakorolhatja a törvényhozó hatalmat; szentesített törvényeinknek semmi részét önhatalmával, s az országnak beleegyezése nélkül, el nem törölheti; s valamint nem szükséges azon törvényeket fejedelmileg újra megerősíteni, (Helyes!) mert azok már 1848-ban királyi megerősítéssel szentesítették (Zajos közhelyeslés.): úgy azok bárminemű részének egyoldalúlag kimondott el nem ismerése jogilag nem gyöngítheti azon törvények érvényét. (Helyes! Úgy van!)

Felséged az 1848-diki törvények azon elveire, melyek által a nemesség kiváltságos állása megszünttetett, az általános birtok- és hivatalképesség behozatott, az úrbér, a tized és egyéb jobbágyi tartozások eltöröltettek, a közteherviselés valamint az általános katonakötelezettség kimondatott, végre a választási jog mindazon néposztályokra is kiterjesztetett, melyek ezen joggal nem bírtak, kimondja legmagasabb leiratában, hogy azokat megerősíti. (Derűtség.) Engedje azonban Felséged tisztelettel megjegyeznünk, hogy a törvények említett elvei s rendeletei újabb megerősítés

nélkül is jogilag és tetteleg teljes erejükben fennmaradnának. (Úgy van! Helyes!) Magyarország törvényhozásában 1848-ig csak a kiváltságos osztályok voltak képviselve. De sokan találkoztak ezen képviselők közül, kik számos éveken keresztül oda működtek, hogy az ország aristokratikus alkotmánya a kor igényei szerint fokonként kifejtve, a nép minden osztályaira kiterjesztessék. Törekvésük a legfőbb hatalom részéről ritkán támogatott, gyakran gátoltatott. (Igaz! Helyes!) Végre az 1848-diki országgyűlés, mely még mindig a kiváltságos osztály képviselőiből állott, senki által nem kényszerítve, semmi nyomás alatt nem állva, önként, szabad akaratból alkotta mindazon törvényeket, mik a hűbéri viszonyokat megszüntették, a hon polgárainak egyenjogúságát és egyenlő kötelezettségeit megállapították, mind a polgári, mind a politikai jogokat a nép minden osztályaira kiterjesztették. (Helyes! Éljen!)

A magyar király ünnepélyesen szentesítette mindezen törvényeket s ezek tetteleg életbe is léptek. (Úgy van!) Most már azokat eltörölni vagy felfüggeszteni, s az előbbeni állapotot e részben ismét visszaállítani a fejedelmi teljhatalom sem volna többé képes. (Kitörő zajos közhelyeslés és hosszas éljenzés.) Hiszszük, hogy Felséged nem is akarja ezt; de meg vagyunk győződve, hogy akarva sem tehetné: (Derűtség.) nemcsak azért, mert a népnek adott jogokat

hatalommal ismét visszavenni mindig veszélyes, hanem azért is, mert ugyanazon kiváltságos osztályok, melyek e törvényeket alkották, soha meg nem nyugodnának abban, hogy a népnek jogai csorbíttassanak, s nem találkoznék Magyarország arisztokráciájában oly egyén, ki az igazságról, polgári legszentebb kötelességéről és a becsületről annyira meg tudna feledkezni, hogy azon kiváltságos jogokat, mikről önként lemondott, még legfelsőbb rendelet következtében is bármi részben visszavegye, s a régi állapotnak reá nézve anyagilag talán kedvező, erkölcsileg azonban bélyegző s gyűlöletes visszaállítását elfogadni kész legyen. (Óriási zajban kitörő, szünni nem akaró közhelyeslés és viharos, hosszú éljenzés.)

Az 1848-diki törvényeknek rendeletei között vannak egyes pontok, melyeket a nép jogainak sértetlen fentartása mellett mi magunk is óhaj-
tunk czélszerűbben átalakítani s határozottabban
kifejteni. Ezekre vonatkozó javaslatainkat azon-
ban csak akkor készíthetjük el és akkor terjeszt-
hetjük Felséged elé, ha országgyűlésünk a törvé-
nyek értelmében ki lesz egészítve; mert azok
távollétében, kik meghivandók lettek volna, de
meg nem hivattak, törvényeket nem alkothatunk.
(Közhelyeslés.) Ha pedig Felséged kívánja a
törvények bármi részbeni megváltoztatását, a
kiegészített országgyűlés mindazon javaslatokat,
melyeket erre vonatkozólag Felséged felelős magyar
miniszteriuma előadand, tüstént tanácskozás alá

1167

veendi, (Zajos köztetszés.) s megállapodását Felséged elé fogja terjeszteni. A miket azután, az ekkép megkezdett országgyűlési kölcsönös értekezletek folytán, Felséged és a nemzet kölcsönös egyetértéssel megállapítanak, azok lesznek majd a törvényesen végbement koronázás után királyi szentesítéssel megerősítendők. (Úgy van!) De a már előbb szentesített törvényeknek mindazon rendeletei, miknek változtatása vagy nem kívántatott, vagy a két felnek közös egyetértésével el nem fogadtatott, minden újabb megerősítés nélkül is jogilag teljes érvényűeknek tekintendők. Így kell ennek állani minden alkotmányos országban, hol a törvényhozó hatalom a fejedelem és nemzet között meg van osztva, mert különben a törvényhozó hatalom megosztása nem volna valóság. Így rendelik ezt alaptörvényeink is, különösen az 1790-dik évi 12. törvényczikk, mely világosan azt mondja: hogy «a törvények alkotásának, eltörlésének és magyarázásának joga Magyarországon s kapcsolt részeiben a törvényesen koronázott fejedelmet s az országgyűlésre törvényesen összesereglett ország karait és rendeit közösen illeti, s azon kívül nem is gyakorolható». (Úgy van! Helyes!)

De Felséged az 1848-ki törvények egy részének módosítása, sőt eltörlése iránt hozzánk intézett legmagasabb felszólításában nem Magyarország említett alaptörvényeinek nyomát követi, s általában nem az alkotmányosságnak elvéből

indult ki. Felséged a szentesített törvényeket abszolút hatalommal fölfüggesztette, s azoknak ismételi életbeléptetését önhatalmával még most is gátolja, s felszólítja az országgyűlést, hogy azon törvények egy részét módosítsa, egy részét pedig törölje el, de egyszersmind kijelenti, hogy «azon törvényeket soha el nem ismerte, s jövőben sem fogja elismerni». (Halljuk! Halljuk!) Miből áll ezen kijelentés folytán az országgyűlési kölcsönös értekezlet? miből áll a törvényhozó hatalom közös gyakorlása? Az alkotmányos törvényhozás fogalmából következik, hogy új törvények alkotásánál, a miben a törvényhozó hatalmat közösen gyakorló két fél meg nem tud egyezni, az törvény nem lehet; szentesített törvények módosításánál vagy eltörlésénél pedig, a mely részben a módosítást vagy eltörlést mind a két fél el nem fogadja, azon részben a törvény megtartja kötelező erejét s érvényét. (Közhelyeslés.) De Felséged fentebbi kijelentése szerint, ha netalán az említett törvényeknek valamely pontját, melyet Felséged módosítani vagy eltörlötteni kíván, az ország módosítani vagy eltörleni nem akarná is, az megszűnnék érvényes törvény lenni.

És így Felséged a törvényhozó hatalmat tetteleg egyedül maga gyakorolná, s az országgyűlésének nem volna egyéb joga, mint a fejedelmi parancsot regisztrálni, mit akár teljesítene, akár nem, a szentesített törvényekből csak az

maradna fenn, mit azokból időnkint meghagyna az abszolút fejedelmi akarat. (Úgy van! Igaz!)

Módosítani vagy megszüntetni csak fennálló törvényt lehet; Felséged pedig az 1848-diki törvények módosítására, s illetőleg megszüntetésére szólítja fel az országgyűlést. (Derűtség.) Ha azon törvények jogilag sem állanak fenn, a módosítás vagy megszüntetés lehetetlen, vagy legalább felesleges volna; ha pedig jogilag fennállanak, mit kétségbe vonni nem lehet, végre is kell hajtatniok, minek eszközlése a királyi hatalom legmagasabb köréhez tartozik. (Úgy van!) Mielőtt tehát az országgyűlés azon törvények módosítását, vagy bármi részbeni eltörlését tanácskozásainak és országgyűlési kölcsönös értekezleteknek tárgyává tehetné, mulhatatlanul szükséges, hogy azoknak alkotmányellenes fölfüggesztése tetteleg megszüntetessék. (Helyes!)

És, úgy látszik, Felséged azon eljárást, miszerint némely törvényeket újabban megerősít, másokat pedig el nem ismer, nemcsak az 1848-diki törvényekre szorítja, hanem azt korábbi törvényeinkre is kiterjeszti. (Úgy van!) Ugyanis megerősítésében világosan befoglalja az általános birtok- és hivatalképességet is, mit nem 1848-ban, hanem 1844-ben állapított meg az országgyűlés; az el nem ismerést pedig az 1848-diki törvényeken kívül tetteleg kiterjeszti régiebb s leglényesebb törvényeinkre is, midőn azokat önhatalmával módosítja, s a nemzet befolyása nélkül ki-

adott császári diplomához és patensekhez alkalmazva, önhatalmával átalakítja. (Ugy van!) Ilyenek többek között a törvényhozó hatalom közös gyakorlatáról szóló 1790-dik évi 12. törvényczikk; az ország függetlenségét biztosító 1790-dik év 10., az adó és katonaság meghatározását egész terjedelmében a magyar országgyűlés köréhez tartozónak rendelő 1715-dik évi 8., 1790-dik évi 19. és 1827-dik évi 4. törvényczikkelyek. (Szalay Lászlót a fölolvadásban Deák Ferencz fölváltja.) S valóban a legmagasabb királyi leiratból azt sem érthetjük, érvényeseknek akarja-e tekinteni Felséged törvényeinknek azon részét, melyekről újabban ki nem mondja, hogy azokat meg nem erősítette; azt sem tudhatjuk, az el nem ismerés s a tetteges eltörlés meddig fog terjedni, s hol fog megállni. (Derűtség.) Engedje Felséged tisztelettel ismételnünk, hogy mindez a sanctio pragmaticával csakugyan ellenkezik.

De leginkább megdöbbenő volt reánk, s úgy hiszszük az összes birodalomnak minden alkotmányos érzelmű polgárára nézve azon alkotmányellenes elvnek kimondása, hogy Felséged «az 1848-diki törvények elismerésére magát személyesen kötelezettnek nem tartja». (Halljuk! Halljuk!)

Ha joga van a fejedelemnek az elődje által szentesített törvényeket a maga személyére nézve kötelezőknek nem ismerni, mi lesz akkor alkotmányunknak, az ország törvényes szabadsá-

gának s alkotott és alkotandó törvényeink biztossítéka? mire támaszkodnak a birodalom azon népei, melyeknek Felséged alkotmányos szabadságot adott, ezen szabadságnak tartósságára nézve? (Úgy van!) Felségednek bármelyik utódja hasonlóul azt mondhatja, hogy egyik vagy másik alkotmányt, mit elődje szentesített, a birodalom érdekeivel s nagyhatalmi állásával megegyezhetők nem tartván, azt a maga személyére nézve kötelezőnek nem tekinti. (Igaz!) Töröljük ki az alkotmányból a kötelezettségnek azon folytonosságát, mely nemzedékről-nemzedékre száll, s a fejedelmekre úgy, mint népekre egyaránt kiterjed: minden alkotmányosság s minden államnak biztossága az események játéka leend. Ezen folytonosság az alapja mind a nép szabadságának, mind a fejedelem trónjának s örökösödési jogának. (Úgy van!) Ezen folytonosságnak tagadása megsemmisíti azon közvetítő erőt, mely nélkül az érdekek összeütközésénél minden kérdés csak az önkény hatalmával, vagy a fegyver élével volna megoldható, s mely nélkül a népeknek és fejedelmeknek nem volna egyéb választásuk, mint abszolút uralkodás vagy forradalom. E jótékony közvetítő erő a jognak állandóságába vetett hit és bizalom, mi a kötelezettség említett folytonossága nélkül még csak nem is képzelhető. Mi csak legmélyebb sajnálatunkat fejezhetjük ki, hogy azon elv, melynek felállítása sem Felségednek, sem az összes államnak érdekeire nézve jó-

tékony hatású nem lehet, a legmagasb királyi leiratban kimondatott. (Közhelyeslés.)

Az országgyűlésnek kiegészítése iránt elmondottuk első alázatos föliratunkban, hogy mindaddig, míg azok, kik törvény szerint az országgyűlésre meghívandók, meghíva nem lesznek, mi az országgyűlést kiegészítettnek nem tekintetjük, s törvények alkotásába nem bocsátkozhatunk.

A legmagasb királyi leirat ezen jogos kívánatunkat sem teljesíti, s azt válaszolja, hogy az országgyűlés kiegészítésének kérdése majd akkor fog önkényt megoldatni, ha mi Magyarországnak az örökös tartományok iránti viszonyait a legmagasb szándék értelmében megállapítottuk, s az 1848-diki törvényeket részint módosítottuk, részint megszüntettük.

Előbb tehát a ki nem egészített országgyűlésnek el kellene a nemzet nevében alaptörvény gyanánt fogadni az abszolút hatalommal kiadott október 20-diki császári diplomát és a február 26-diki patenst; képviselőket küldeni a birodalmi tanácsba; a szentesített törvények legfontosabb részét módosítani vagy eltörölni, s ha ekképen az ország alkotmányát lényeges részeiből kiforgatva, az egész magyar közjogot császári diplomák és patensek szerint átalakította, s az ország jogait és így a meg nem hívottakét is föláldozta: majd akkor, és csak akkor lesz kiegészítve az országgyűlés. (Zajos helyeslés és derült-

ség.) A kiegészítés kérdésének ezen megoldása nemcsak az ország törvényeivel, hanem az alkotmányos törvényhozás természetével is egyenesen ellenkezik. (Úgy van.)

Erdélyre nézve (Halljuk!) a legmagasabb királyi leirat azt mondja, hogy: «annak Magyarországali egyesítése a szász és román nemzet szabad beleegyezése nélkül lőn elhatározva, soha teljes törvényerőre nem lépett, az egyoldalú határozatok kihirdetése után tetteleg fölbomlott, s kivihetetlennek tekintendő mindaddig, valamíg Erdélynek nem magyar ajkú lakosai az egyesülés által veszélyeztetve látják nemzetiségi érdekeiket, s a birodalom ebbeli igényei s érdekei kellőleg biztosítva nem lesznek.»

Magyarország és Erdélynek egyesülését mind Magyarországnak, mind Erdélynek törvényes országgyűlése ünnepélyesen elhatározta, s ezen határozatokat ő felségének szentesítése törvényerőre emelte. (Úgy van!)

Ha a szászok és románok törvény által ki lettek volna zárva az erdélyi országgyűlésből, vagy ha a törvény mellőzésével oda meg nem hívatlak volna; ha az országgyűlés rendkívüli módon, szokatlan alakban hívatott volna össze; ha nem a valóságos többség határozott volna, vagy valamelyik rész erőszakkal gátoltatott volna szavazatának szabad kijelentésében: inkább lehetne szólni arról, hogy a határozat a románok és szászok szabad beleegyezése nélkül hozatott, s inkább

lehetne kétséget támasztani annak érvénye ellen.

De Erdélynek azon országgyűlése, mely az egyesülést elhatározta, szorosán az erdélyi törvények értelmében hivatott össze. Erdélynek akkori közjoga szerint a megyéknek, székely és szász székeknek s az országgyűlési joggal bíró városoknak követeiből, az ország egyházi és világi méltóságaiából s főbb hivatalnokaiból és regalistákból kellett alakulni az országgyűlésnek; mindezek meg is hívtak, s követeik által s illetőleg személyesen meg is jelentek. A megyei követek választásánál a szász vagy román nemesek, kik pedig számosan valának, szintén úgy bírtak választási joggal, mint a magyarok. (Igaz!) A székely és szász székekben, valamint a városokban is magyar, szász és román között a választási qualificatióra nézve különbség nem volt. A regalisták, kik törvény szerint a tekintélyesebb nemesekből voltak meghívandók, és a főbb hivatalnokok nem egyedül magyarok voltak. (Igaz!)

A törvény értelmében ily módon alakított országgyűlés az egyesülés fölötti törvény alkotásában épen azon törvényszabta módon járt el, melyet minden egyéb törvényeinek alkotásában követett; a határozat tudniillik abszolút többséggel hozatott, és pedig épen ez esetben nagy többséggel, melyhez mind a román választók befolyásával megválasztott követek közül, mind a szász követek közül számosan járultak szabadon ki-

jelentett szavazatukkal. És midőn a többség akaratát határozatképen kimondatott, akkor sem történt tiltakozás a szászok vagy románok részéről.

Igaz, hogy Erdélynek 1848 előtti törvényei három külön nemzetről szóltak: a magyar, székely és szász nemzetről, s a románokat külön nemzetnek nem tekintették; igaz, hogy a három nemzetnek voltak némely jogai, különösen az országgyűlési kijelöléstől függő hivatalokra nézve, miket a törvény a románokra ki nem terjesztett; de az országgyűlésre és a követek választhatására vonatkozólag nemzetiség szerinti különbség nem létezett, s ugyanazon qualificatio mellett, mit a törvény megállapított, a román szintűgy bírt választási és választhatási joggal, mint a magyar, székely vagy szász, az országgyűlésen pedig nem szavaztak az egyes nemzetek külön Curiatum votum-képen, hanem fejenkénti szavazat szerint hozattak a határozatok.

Minthogy tehát Erdélynek azon országgyűlése, mely az egyesülési törvényt alkotta, szorosan az akkori törvények értelmében alakult, szászok és románok szintűgy befolytak a követek választásába, részt vettek az országgyűlési tanácskozásokban, szavaztak kényszerítés nélkül s nem egy közülök az egyesülésre szavazott, és ekképen az egyesülés nagy többséggel határozottatott el: lehet-e alaposan állítani, hogy a szászok és románok szabad beleegyezése nélkül alkottatott az

egyesülési törvény? s lehet-e annak érvényét ennél fogva tagadni? Vagy talán az egész román és szász népnek kivétel nélküli beleegyezése lett volna szükséges a törvények érvényességéhez? A legmagasabb királyi leirat — úgy látszik — csakugyan ezen nézetből indult ki felhozott ellenvetésében; mert azon ellenvetésnek minden egyéb magyarázata ellenkeznék a történetekkel. De ki fog-e terjesztetni ezen nézet az osztrák birodalmi tanácsra is? (Tetszés.) érvényteleneknek fognak-e tekintetni annak minden oly határozatai, melyekbe például a cseh vagy lengyel követeknek, a cseh vagy lengyel népnek valamely része bele nem egyezett? Pedig a birodalmi tanácsban nemcsak külön nemzetiségek, hanem külön országok vannak képviselve, s ott inkább fordulhatnak elő esetek, melyekben hasonló ellenvetésnek több nyomatéka lehet. (Helyes! Úgy van!)

Igaz, hogy az országgyűlésen, mely az egyesülést elhatározta, főkép a kiváltságos osztály volt csak képviselve, s a népnek, kivált a román és magyar népnek nagy tömege nem bírt befolyási joggal. De ez természetes következése volt Erdély közjogi állásának, mely 1848-ig ott szintűgy mint Magyarországon főkép aristokratikus volt. Ezt azonban az egyesülési törvénynek érvénye ellen épen úgy nem lehetne alaposan felhozni, a mint nem szabad és nem lehet Magyarország azon törvényeinek erejét kétségbe vonni, melyek mellett a trónöröklés a dicsőségesen uralkodott

habsburgi háznak előbb fiágára, későbbben nő-ágára is megállapíttatott, pedig ezen törvények is a kiváltságos osztály által a nem kiváltságos népek befolyása nélkül alkottattak. (Zajos köz-helyeslés.)

Azt sem lehet alaposan állítani, hogy az egyesülésről alkotott magyarországi és erdélyi törvények teljes törvényerőre nem léptek. Tudja mindenki, hogy az 1848-ban Pesten tartott országgyűlésre, mely már népképviselet alapján alakult, Erdélynek minden választókerületei választottak és küldöttek képviselőket. Ezeknek megválasztása az egyesülési s ezzel kapcsolatban álló választási törvény szerint történt. A nép választotta meg azokat, még pedig nagy részben szász és román nép; voltak a megválasztott képviselők között románok is, szászok is. Az egyesülési törvénynek azon része tehát, mely az országgyűlési képviseletre vonatkozik, s melynek alapján mi most Erdélynek meghívását mindenekelőtt sürgetjük, egész terjedelmében tettleg végre is hajtatott. (Helyes!) Elfogadta tehát s tettleg teljesítette az egyesülést Erdély népének azon része is, mely annak megállapításánál jogot nem gyakorolhatott. Tettleg elfogadta s teljesítette azt a román és szász nép, mely szintűgy választott, mint a magyar, s melyből azon egyének, kik a választók bizodalmát bírták, meg is választattak, s az országgyűlésen meg is jelentek. (Úgy van! Igaz!)

(Deák Ferenczet a fölolvadásban Szalay László fölváltja.)

A beligazgatásnak azon átalakítását, mit az egyesülés szükségessé tett, a magyar miniszteriumra bízta a törvény. (Halljuk!) A miniszterium meg is kezdette már ezen hosszabb időt igénylő munkát, s együtt működött az erdélyi viszonyokat leginkább ismerő férfiakkal; de a közbejött zavarok és a hamar kiütött háború gátolták a munka befejezését. Végre az abszolút rendszer Magyarországnak és Erdélynek alkotmányos állását elnyomta, s Erdélyt is német rendszer alá kényszerítve, Magyarországtól tetteg ismét elszakasztotta. Lehet-e annál fogva, mert valamely törvény egyes részeinek tetteges végrehajtását közbejött zavarok, háború és fegyveres hatalom egy időre meggátolták, magát a törvényt kötelező erő nélkülinek s jogilag fenn nem állónak mondani, s nem sokkal természetesebb-e az a következtetés, hogy mivel a közbejött zavarok és háború már megszűntek, mivel ünnepélyesen kimondatott, hogy alkotmányosság lép az abszolút rendszer helyébe, s a magyar alkotmány is visszaállíttatik, a törvény egész terjedelmében hajtassék végre? (Úgy van!) Ha komoly az abszolút rendszernek teljes megszüntetése iránti szándék, nem lehet akadály, mi a teljes végrehajtást, mely Magyarország felelős kormányának leendő feladata, még ezentúl is gátolhatná.

Nem tudjuk, miképen veszélyeztethetné az

egyesülés Erdély nem magyar ajkú lakosainak nemzetiségi érdekeit. Hiszen ugyanazon törvény, mely az egyesülést megállapította, Erdélyben is felszabadította a népet, kimondotta az egyenjogúságot, a polgári s politikai jogokat a népnek, minden osztályaira s nemzetiségére kiterjesztette, s az egyesülésnek legelső következtése az volt, hogy azon különbség, mi jogok tekintetében egy részről a magyar, székely és szász nemzet, más részről a román nemzet között előbb fennállott, azonnal meg lőn szüntetve. Mi Erdély nem magyar ajkú lakosainak nemzetiségi érdekeit szintűgy teljes mértékben fogjuk méltányolni, mint a magyarországiakét. (Úgy van! Helyes!) De épen ezért is szükséges, hogy Erdély is a törvény értelmében országgyűlésünkre azonnal meghívassék, s a nemzetiségi érdekekről velünk együtt tanácskozassék; mert ha a ki nem egészített országgyűlés, melyhez ők meg nem hívatnak, kényszerített távollétükben, s így minden befolyásuk nélkül rendelkeznék az ő érdekeikről, sokkal több joggal lehetne majd érvénytelennek mondani ezen rendelkezéseket, mint az egyesülési törvényt, mely az ő jelenlétükben, az ő befolyásuk mellett alkottatott. (Igaz! Helyes!)

Azt sem értjük, mik lehetnek a birodalom azon igényei, melyeket a legmagasabb királyi leirat Erdélyt illetőleg biztosítani óhajt? Erdély is Szent István koronájához tartozik, s Magyar-

ország királyán kívül másnak ahhoz jogos igényei ^{is} nem lehetnek.

Horvátországot az 1848-diki törvények sem akarták bekebelezni Magyarországba, hanem azt saját territoriummal bíró külön állású társországnak kívánták tekinteni, mely Magyarországgal ugyanazon törvények alatt közjogi viszonyban áll. Magyarország a horvát nemzet jogait 1848-ban sem akarta sérteni, s nem gondolhatta, hogy azon törvények, melyek az ország alkotmányát az igazság és szabadság érdekében szélesebb alapra fektették, s a testületi kormányzat helyett parlamentarizmus kormányzatot hoztak be, keserű érzelmeket s ellenszegülést idézzenek elő Horvátországban. Magyarország minden jogokat, melyekkel maga bírt, Horvátországgal is megosztott. (Úgy van!) Horvátországnak beligazgatási ügyei már előbb is a magyar kormány székei alatt állottak, s az 1790-dik évi 58. törvenyczikk, mely azokat a magyar királyi helytartótanács alá rendelte, egyenesen Horvátország kívánatának folytán lőn alkotva. Semmi újabb viszonyt, semmi szorosabb függést nem állapítottak meg tehát az 1848-diki törvények az által, hogy a testületi kormányzat általános megszüntetésével Horvátország beligazgatási ügyeit is a felelős miniszteriumhoz tették át. A törvénykezés körében Horvátországra nézve is változatlan maradott a rendes bíróságok hatásköre. A törvényhozás terén szélesebb népképviselői alapon rendeztet-

vén az országgyűlés, Horvátországra nézve is népességének arányához képest állapítottatott meg a képviselők száma, s ez által annak a törvényhozásban való részvéte az előbbihez képest aránylag tetemesen tágult. A nyelvre nézve semmi újabb rendelkezést nem tettek az említett törvények. Horvátország követi hajdan latinul szoltak Magyarország gyűlésén; de az 1847-dik évben a horvát tartományi gyűlésnek egyenes utasításból kijelentették, hogy jöendőben magyarul fognak szólani, s így Horvátország egyenes beleegyezésével lett egyedül magyar az országgyűlési tanácskozások nyelve. A közigazgatás körében pedig Horvátországtól nem is kívántatott, hogy a magyar nyelvet használja.

Ezek szerint méltán ismételtethjük, hogy Magyarország Horvátország jogait sérteni nem kívánta, s tekintve, hogy annak követi tettleges részt vettek az említett törvények alkotásában, nem is hitte, hogy azok által Horvátország sértve érezhesse magát. Honnan eredtek s mikép alakultak az akkori fájdalmas események, arról egykor az elfogulatlan történelem fog csak ítéletet mondhatni. (Zúgás. Halljuk!) Jelenleg azonban kétségtelennek látszik az, hogy Horvátország tágitani kívánja azon kapcsolatot, mely századokon keresztül Magyarországhoz kötötte. Mi sokkal inkább méltányoljuk érdekeit s kívánatait, mint hogy készek ne volnánk erre nézve vele bármikor értekezletbe bocsátkozni, s a kapcsolatnak fen-

tartása vagy méltányos átalakítása rajtunk nem múlik. De ha Horvátország tőlünk végkép el akar szakadni, s az osztrák tartományok sorába lépve, azoknak törvényhozása s kormányzata alatt akarna állani, mit azonban a horvát nemzet alkotmányos érzelmeinél fogva lehetőknek nem tartunk, mi azt nem gátolhatnánk, hanem törvényesnek s alkotmányosnak részünkről nem tekintetjük, s bele nem egyezhetünk, mert jogosítva nem vagyunk Szent István koronájának birodalmát szétdarabolni. (Közhelyeslés.)

Fiuménak s a határőrvidéknek első föliratunkban sürgetett meghívására vonatkozólag semmit sem válaszol ugyan a legmagasabb királyi leirat, de kívánatunk tetteleg megtagadtatik, a mennyiben a sürgetett meghívás még most sem történt meg, pedig mind Fiume, mind a határőrvidék törvény szerint kiegészítő részei az országgyűlésnek.

Fiume korábban külön territorium volt s önállással bírt. A sanctio pragmaticát is külön s önállólag fogadta el, sokkal későbbben, mint Horvátország, s két évvel későbbben, mint Magyarország. Ő felsége Mária Terézia 1779-ben április 23-dikán Fiumét királyi pecsétetes levelével ünnepélyesen szabad révpартnak nyilvánítván, azt saját kívánatára Magyarországhoz kapcsolta. (Úgy van!) A királyi levélnek következő szavai: «Urbs hæc commertialis Fluminensis sancti Viti cum districtu suo tamquam separatum sacrae

Regni Hungariæ Coronæ adnexum corpus porro quoque consideretur, atque ita in omnibus tractetur, neque cum alio Buccarano velut ad regnum Croatiae ab incunabulis ipsis pertinente districtu ulla ratione commisceatur» világosan bizonyítják, hogy Fiume nem Horvátország által, hanem egyenesen és közvetlenül kapcsoltatott Magyarországhoz. (Ugy van!) Magyarország törvényhozása az 1807-dik évi 4. törvényczikkben, hivatkozva ő felségének Mária Teréziának fent említett királyi levelére, Fiuménak Magyarországba lett bekebelezését újabban kimondta, s Fiume kormányzójának a felső táblánál, követeinek pedig az alsó táblánál országgyűlési ülést és szavazatot adott.

Ezek folytán Fiume mindig Magyarországhoz tartozott, s Horvátországtól és a báni hatóságtól függetlenül Magyarországnak volt kiegészítő része. Az abszolút rendszer, mely minden alkotmányt felfüggesztett, Fiumét is tétleg elszakasztotta Magyarországtól, s azt önhatalmával Horvátországhoz csatolta. De Magyarország viszaköveteli törvényes jogait, s viszaköveteli ezt Fiume maga is, mely, mint közönségesen tudva van, ismételve kijelentette, hogy magát Magyarországhoz kiegészítő részének tekinti, Horvátországhoz jogilag nem tartozik, s ahhoz tartozni nem is óhajt, s Magyarországhoz visszakapcsoltatását sürgeti. (Éljenzés.) E kettős kívátnak váratlan megtagadása világosan ellenkezik alap-

törvényeinkkel, különösen az 1715-dik évi 3. törvényczikkelylyel és királyi hitlevelekkel, melyek az ország területi épségének sértetlen fentartását biztosítják.

A határörvidékek is kiegészítő részei az országgyűlésnek, s az 1848-dik évi V. törvényczikk értelmében arra ők is meghívandók lettek volna. De nemcsak a törvénynyel, hanem a méltányossággal is ellenkezik az, hogy midőn a birodalom minden népeinek alkotmány adatott vagy ígértett, a határörvidék el legyen zárva az alkotmány jótéteményeinek élvezetétől, s azon honpolgárok, kiket az ország védelmének terhe sokkal súlyosabban nyom, mint másokat, s a katonai rendszernek szükséges szigora is korlátol egyéni szabadságukban, részt ne vehessenek a törvényhozásban, mire a hon más polgárainak jogot ad az alkotmány.

Fölszólítja Felséged az országgyűlést, hogy Magyarország nem magyar ajkú lakosainak nemzetiségi jogait biztosító törvényjavaslatok tárgyalásához fogjon.

Mindenekelőtt alaptalannak nyilvánítjuk azon vádat, hogy az 1848-diki törvények Magyarország nem magyar ajkú lakosainak nemzetiségi jogait sértették. Sok czélszerű intézkedést állapítottak meg ezen törvények a nép javára, s a hűbéri viszonyok megszüntetésével sok terhes kötelezettséget szüntettek meg. Megállapították az egyenjogúságot, kiterjesztették minden osztályra a pol-

gári s politikai jogokat, s a népnek millióit a hon szabad polgáraivá tették, s mindezen jótékony intézkedésekben egyenlően részesítettek minden nemzetiségeket. (Úgy van! Igaz!) Nyelvre és nemzetiségre vonatkozólag pedig semmi újabb rendelkezést nem foglalnak magukban az említett törvények. Megemlíttetik ugyan az V. törvényczikknek 3. szakaszában, hogy a törvényhozás nyelve egyedül a magyar; a 16. cikk 2. szakaszának e) pontja alatt pedig ugyanez mondatik a megyei gyűlések tanácskozási nyelvére nézve. De mindezek nem valának új rendeletek, hanem korábbi törvényeinknek, névszerint az 1830-dik évi 8., 1840-dik évi VI. s az 1844-dik évi II. törvényczikkelyeknek folytonos gyakorlat által is szentesített következtetései.

De ha az 1848-diki törvények a nem magyar ajkú nemzetiségek jogait és érdekeit csakugyan annyira sértették volna is, mit tett az absolut rendszer azon sértett jogok visszaállítására s a népek nemzetiségi érdekeinek oltalmára, midőn 1849-ben a magyar alkotmányt s az ország minden törvényeit felfüggesztette? (Igaz! Igaz!) Kimondotta a nemzetiségek egyenjogúságát és ezt az által valósította, hogy mindenütt, minden nemzetiségre nézve, törvénykezésben, közigazgatásban és iskolában a német rendszert és a német nyelvet hozta be. (Úgy van!) Még a szerb vajdaság is, mely a szerb nemzet kedvéért állította fel, egyedül csak nevére volt szerb. (Úgy van!)

És még jelenleg is Csehországban, Galiciában és az örökös tartományok több részeiben minő politikai kedvezésekben részesülnek nyelvökre nézve a nem német ajkú lakosok, ámbár azon országok népességének túlnyomó számát képezik? A közigazgatás és törvénykezés, sőt még a felsőbb oktatás is nem német nyelven vitetik-e mindazon országokban? s vannak-e ott a németen kívül más nemzetiségek érdekei lényegben inkább méltányolva s jobban biztosítva, mint hazánkban bármikor voltak? (Közhelyeslés.)

Egyébiránt alig van állam Európában, melynek népessége többféle nemzetiségekhez nem tartoznék, s vannak államok, melyekben tetemes a más nemzetiségűek száma. És mi nyíltan merjük állítani, hogy azok legnagyobb részében a többféle nemzetiségek jogai s érdekei több méltánylást s több biztosítást nem találnak, mint nálunk eddig is találtak. (Ugy van! Igaz!)

Bátran kérdezhetjük azt is, hogy a magyarországi románok és szlávok nemzetiségi jogaikra s érdekeikre nézve rosszabb állapotban vannak-e Magyarországon, mint azon számos románok, kik Görögországban és Oroszországban s azon szlávok, kik Németországban laknak?

De tudjuk mi azt, hogy a mindinkább fejlődő nemzetiségi érzet figyelmet érdemel, s nem lehet azt a múlt időknek és a régibb törvényeknek mértékével mérni. Nem fogjuk felejtetni, hogy Magyarország nem magyar ajkú lakosai szintűgy

Magyarország polgárai, s mi őszinte készséggel akarjuk mindazt, a mit e részben az ő érdekeik s a haza közérdeke megkíván, törvény által biztosítani. (Közhelyeslés.)

Ha Felséged kezdetben már meghívta volna a jelen országgyűlésünkre mindazokat, kik a törvény szerint meghívandók valának, s a kiegészített országgyűlés azonnal törvények alkotásához foghatott volna, már eddig a nemzetiségi érdekek biztosítását illetőleg törvényjavaslataink Felséged elébe volnának terjesztve. (Ugy van!) Sőt mi azon reményben, hogy az országgyűlés mielőbb ki fog egészíttetni, már bizottságot is neveztünk ki, mely az e részben szükséges munkálatokat megtegye, s a teendők iránt javaslatokat készítsen, és e bizottság munkáját már be is fejezte. De Felséged az országgyűlésnek kiegészítését most is megtagadja; a ki nem egészített országgyűlés pedig miként bocsátkozhatik törvények végleges alkotásába, különösen oly tárgyak fölött, melyek a meg nem hívottakat leginkább érdeklik, s melyeknél épen azok kívánatait kell főkép figyelembe venni? (Közhelyeslés.)

A szerbeknek azon kívánataira nézve, melyeket ők, mint a legmagasabb királyi leirat mondja, ősi kiváltságaikra, jogaikra s nemzetiségi érdekeik biztosítására vonatkozólag nemzeti gyűlekezetükben kifejtettek, s melyekre nézve Felséged még csak ezután kívánja előterjesztéseit s intézkedéseit az országgyűlés elébe juttatni, ugyanazokat

ismételjük, miket fentebb a nemzetiségekre nézve kijelentettünk.

A trónról való lemondást illetőleg (Halljuk! Halljuk!) Felséged még azon egyszerű, méltányos és szorosan törvényes kívánságunkat is megtagadja, melyet erre nézve első feliratunkban kifejtettünk. De mi soha el nem fogadhatjuk azon nézetet, hogy Magyarország az ausztriai császárságnak provincziája. Ausztria császára egyszersmind Magyarország királya, de nem úgy s nem azért, mert császára Ausztriának, hanem egyedül azért, mert a sanctio pragmatica szerint a két külön trón ugyanazon egy fejedelmet illeti. (Úgy van!) Midőn I. Ferencz császár ő felsége 1804-ben az ausztriai császár czímet fölvette, egyszersmind határozottan kijelentette azt is, hogy ez által Magyarországnak alkotmányos jogviszonyai semmi részben változást nem szenvednek. Magyarországnak alkotmánya s önállása tehát továbbra is sértetlenül maradott, és ezen alkotmányos önállásnak szoros következése az, hogy a magyar királynak a trónról való lemondása csak az ország tudtával s hozzájárulásával történhetik. Mi a helyzet sajátságát s nehézségeit méltányolva csak azt kívántuk, hogy az annak idejében elmulasztott előleges értesítés legalább utólagosan forma szerint pótolassék. Kívántuk ezt az ország jövőbiztosításának tekintetéből, és ugyanazon tekintetből kötelességünk ahhoz továbbra is szorosan ragaszkodni. (Úgy van!)

A politikai vádak folytán elítélt és száműzött vagy elzárt honfitársainkra nézve is újra ismételjük mindazokat, miket első föliratunkban kifejtettünk. (Helyes! Deák Ferencz a fölirati javaslat fölolvasását következőleg folytatja:)

Ezek azok, miket a legmagasabb királyi leiratnak részleteire tisztelettel s őszintén előadni kötelességünknek tartottunk.

Ismételjük Magyarország közjogának törvényes alapelveit:

A *pragmatica sanctio*, melyet a magyar nemzet a magyar királylyal 1723-dik évben a trónörökösödés fölött önként és szabad akaratból kötött, valóságos állami alapszerződés, mely szorosán viszonyos kötelezettségeket foglal magában.

Az említett *sanctio pragmatica*, midőn egy részről az uralkodóház nőágára is átruházza a trónöröklés jogát, másrésztől határozottan kiköti: hogy a király Magyarországbán másképp ne uralkodjék s ne kormányozzon, mint magának az országnak eddig alkotott vagy jövőben országgyűlésileg alkotandó saját törvényei szerint; más tartományok kormányzati módját Magyarországba be ne hozhassa; uralkodásának kezdetekor magát mindig törvényesen megkoronáztassa; koronázása előtt ünnepélyes királyi hitlevelet adjon ki, s ebben az országot biztosítsa, hogy területi épségét, jogait, szabadságát s törvényeitsértetlenül fenn fogja tartani, s mindezeket királyi esküvel

szentesítse; végre ha ő felségének I. Leopold császár és királynak minden maradéka nőágban is kihalna, visszaszálljon ismét az országra azon ősi törvényes jog, miszerint királyát szabadon választthassa.

A *sanctio pragmatica* szerint Magyarország és az örökös tartományok között semmi más kapcsolat nem létezik, mint az uralkodóháznak ugyanazonossága, s az egyedül erre alapított feloszthatatlan s elválhatatlan birtoklás.

Magyarországban az 1741-dik évi 4. és 1790-dik évi 3. törvényczikkek szerint csak a törvényesen koronázott király gyakorolhatja a legfőbb királyi jogokat.

Magyarországban az 1790-dik évi 3. törvényczikk szerint a trónörökös, kit az öröklésnek reá nézve megtörtént megnyílásától fogva Magyarország örökös királyának (*hereditarius rex Hungariæ*) nevez a törvény, tartozik a trón megüresedésének napjától számítandó hat hónap alatt magát törvényesen megkoronáztatni, s ezen időközben is csak az ország alkotmányával egyezőleg kormányozhat.

Magyarország az 1790-dik évi 10. törvényczikk szerint szabad ország, s kormányzatának egész törvényes alakzatára nézve független, semmi más országnak vagy népnek lekötve nincs (*nulli alteri regno aut populo obnoxium*); hanem önállással és saját alkotmánynyal bír, mely szerint törvényesen koronázott királya által saját

törvényei szerint kormányzandó s igazgatandó (regendum et gubernandum).

Magyarországban az 1790-dik évi 12. törvényczikk szerint is a törvényalkotási, magyarázási s eltörlési jog a törvényesen koronázott fejedelmet és a törvényesen egybegyűlt országgyűlést együtt s közösen illeti, s ezen jog országgyűlésen kívül nem gyakorolható. A végrehajtó hatalmat pedig ő felsége csak a törvények értelmében gyakorolhatja.

Magyarországban az 1715-dik évi 8. törvényczikk és az 1827-dik évi 4. törvényczikk szerint a közadónak és bármi egyéb segélyezéseknek és a katona-újonczoknak megajánlása s meghatározása egész terjedelmében az országgyűlést illeti, s ettől soha semmi szín alatt, még szükség esetében sem vonathatik el. Országgyűlésen kívül sem adót kivetni vagy felemelni, sem katona-újonczokat állítani nem szabad.

De Felséged, midőn egyrésről a sanctio pragmaticában megállapított örökösödési jogánál fogva törvényes megkoronáztatását kívánja, más részről az örökösödési jognak s törvényes koronázásnak ugyanazon pragmatica sanctióban kikötött feltételeit mellőzi; az absolut hatalommal felfüggesztett magyar alkotmányt, melynek sértetlen fentartása a pragmatica sanctio egyik feltétele, nem teljes épségében, hanem csak némely részeire nézve akarja visszaállítani, s azt kívánja, hogy a nemzet mondjon le alkot-

mányos jogainak leglényegesebb részéről. (Úgy van !)

Felséged a fejedelmi teljhatalommal kiadott október 20-diki császári diplomát és február 26-diki patenst a nemzetnek előleges beleegyezése nélkül önhatalmával tetteleg Magyarországra is kiterjeszti, s alaptörvényeknek nevezve azokat, tőlünk is azt kívánja, hogy országgyűlési tanácskozásainkat s határozatainkat mindenben azokhoz alkalmazzuk. (Igaz !)

Felséged Magyarországot is azon birodalmi tanácsnak hatalma alá rendeli, melyet fejedelmi teljhatalmával Magyarországtudta s hozzájárulása nélkül felállított. Az adó és katona-állítás meghatározásának s általában a legfontosabb közügyek fölötti törvényhozásnak jogát, melyet Magyarország mindig saját országgyűlésén gyakorlott, azon birodalmi tanácsra ruházta át, s nem kérdezve, nem várva a nemzet beleegyezését, egyenesen és határozottan oda utasítja az országgyűlést, hogy a birodalmi tanácshoz haladék nélkül válaszson és küldjön a pátensben meghatározott számú képviselőket. (Fölkiáltások: Nem megyünk !)

Ezen legmagasabb rendelkezésekben teljesen mellőztetik a sanctio pragmaticának azon föltétele, miszerint Magyarországot a fejedelem csak az országnak eddig alkotott s ezután országgyűlésileg alkotandó törvényei szerint kormányozhatja, s nem vétetik tekintetbe a törvény

azon rendelete, hogy «Magyarország szabad ország, s kormányzatának egész törvényes alakzatára nézve független, semmi más országnak vagy népnek lekötve nincs, hanem önállással és saját alkotmányával bír». Felséged ezen legmagasabb rendeletek által ősi alkotmányunkat lényegében átalakítja, új törvényhozási rendszert, új alaptörvényeket octroyál, s ekkép az összes törvényhozó hatalmat, mely a fejedelmet és nemzetet együtt s közösen illeti, egvedül maga gyakorolja. (Ugy van !)

Felséged határozottan kijelenti, hogy szentesített törvényeinknek egy részét el nem ismeri, jövőre sem fogja elismerni, s azoknak elismerésére magát személyesen kötelezettnek sem tartja ; (Zúgás.) s kijelenti azt is, hogy mindaddig, míg ezen törvényeket a császári diploma rendeletéhez képest újabban át nem vizsgáljuk, nem módosítjuk, s azoknak egy részét el nem töröljük, a koronázási hitlevél sem leend országgyűlési tanácskozás alá vehető.

Felséged az országgyűlésnek törvényszabta kiegészítését, mely nélkül törvények alkotásába, s a királyi hitlevél fölötti értekezletekbe jogosan nem bocsátkozhatunk, azon föltételhez kötötte, hogy a ki nem egészített országgyűlés előbb a császári diplomának és patensnek rendeleteit teljesítse, s ez által az ország alkotmányát lényegében alakítsa át, a már szentesített 1848-diki törvényeket azon diplomának és patensnek elvei-

hez alkalmazva, módosítsa s illetőleg törölje el, fontos közügyekről újabb törvényeket készítsen, s tegye mindezt a meg nem hívottak távollétében, s azok törvényes jogainak sérelmével.

Felséged kormánya jelenleg sem az alkotmánynyal egyezőleg kormányoz, a beligazgatásnak alkotmányyszerű organumai abszolút hatalommal korlátoztatnak eljárásukban, s azok mellett egyszersmind az abszolút hatalom alkotmányellenes tisztviselői működnek; az országgyűlésnek minden befolyása nélkül megállapított direct és indirect súlyos adók követeltetnek s fegyveres erővel hajtatnak be; az ország legfőbb kormányzata pedig sem alakjában, sem eljárásában nem törvényyszerű. (Úgy van!)

Mi tehát, mint a nemzetnek képviselői, (Halljuk! Halljuk!) a legmélyebb tisztelettel, de egyszersmind azon őszinteséggel, melylyel Felségednek, a hazának és önmagunknak tartozunk, kénytelenek vagyunk kijelenteni, hogy mi a sanctio pragmaticához s ennek minden feltételeihez kivétel nélkül szorosan ragaszkodunk, semmit, a mi azzal bármi részben ellenkezik, alkotmányyszerűnek nem tekinthetünk s el nem fogadhatunk. (Úgy van! Helyes!)

Szorosan ragaszkodunk az ország alkotmányos önállásához, s ennél fogva az örökös tartományok irányában sem ismerünk el semmi más szorosabb kapcsolatot, mint a mi a sanctio

pragmaticában van megállapítva. (Úgy van! Helyes!)

El nem fogadhatjuk a múlt évi október 20-dikán kiadott császári diplomának s folyó évi február 26-dikán kiadott pátensnek Magyarországra nézve is szándokolt kiterjesztését, s azoknak tartalmát sem tanácskozásainkban alapul nem vehetjük, sem Magyarországra kötelezőknek el nem ismerhetjük. (Úgy van! Helyes!)

Ünnepélyesen tiltakozunk az ellen is, hogy a birodalmi tanácsnak Magyarország felett bármi részben törvényhozási vagy rendelkezési hatalma lehessen, (Helyes!) s kijelentjük: hogy mi abba képviselőket küldeni nem fogunk, s minden oly választásokat, melyek az országgyűlésen kívül e célra netalán történhetnének, valamint az ily választásoknak elfogadását is alkotmányunk megsértésének nyilvánítván, el nem ismerjük, hogy az ekkép választottak Magyarországot bármi tekintetben képviselhessék. (Zajos közhelyeslés.)

Minthogy Magyarország felett s annak jogairól a törvényes királynak s nemzetnek alkotmány-szerűleg egyesült akaratan kívül senki jogosan nem rendelkezhetik: ezennel kinyilatkoztatjuk, hogy a birodalmi tanácsnak Magyarországra s a kapcsolt részekre vonatkozó rendeleteit alkotmányelleneseknek s érvényteleneknek kell tekintenünk, (Közhelyeslés.) semmi terhet, semmi kötelezettséget, mi a birodalmi tanács megállapít, semmi kölcsönt, melynek fölvételét elhatározza,

az állam vagyonának semmi eladását, mihez beleegyezését kimondja, Magyarországra nézve alkotmányyszerűnek, s ennélfogva kötelezőnek el nem ismerünk, (Zajos közhelyeslés.) s kénytelenek leszünk azt minden időben úgy tekinteni, mint az ország beleegyezése nélkül jogtalanul történtet. (Zajos közhelyeslés.)

Kijelentjük, hogy a nemzetnek azon alkotmányos jogát, miszerint saját adója s katonasága felett mindig saját országgyűlésén rendelkezett, továbbra is sértetlenül akarjuk fentartani, (Közhelyeslés.) s annak a birodalmi tanácsra leendő átruházásába soha bele nem egyezünk. (Általános felkiáltások: Soha bele nem egyezünk!)

Szorosan ragaszkodunk az ország azon alkotmányos jogához, miszerint a törvényhozó hatalom mind az új törvények alkotására, mind a már szentesített törvényeknek magyarázására, módosítására vagy eltörlésére nézve a fejedelmet s a törvényesen egybegyűlt országgyűlést illeti. (Közhelyeslés.) Nem tekinthetjük tehát alkotmányosnak a törvényhozó hatalom egyoldalú gyakorlását, semmi octroyálást el nem fogadhatunk, s el nem ismerhetjük azt, hogy a már szentesített törvények bármi részben egyoldalú hatalommal felfüggesztethessenek, módosíthatassanak vagy eltörölthetessenek. (Helyes!) Ennélfogva ragaszkodunk az 1848-diki törvényekhez is egész terjedelmükben, s azokat mint alkotmányyszerűleg hozott s királyi megerősítéssel ünnepélyesen

szentesített törvényeket teljesen jogérvényűeknek tartjuk. (Zajos közhelyeslés.)

Kijelentjük, hogy az országgyűlésnek törvényszabta teljes kiegészítése előtt sem törvények alkotásába, sem a királyi hitlevél feletti értekezletbe nem bocsátkozhatunk. (Úgy van! Helyes!)

Kijelentjük végre, hogy az ország jelenlegi kormányzatát, különösen a nem alkotmányos tisztviselők abszolút hatalmú eljárását, törvényelleneseknek s a hazai törvények súlya alá esőknek, a törvény ellen kivetett s behozott direct s indirect adókat, s azoknak fegyveres erővel való behajtását alkotmányellenesnek vagyunk kénytelenek tekinteni. (Úgy van! Helyes!)

Fájdalommal látjuk, hogy Felséged a legmagasabb királyi leirat által minden kölcsönös értekezletet lehetetlenné tett, (Zajos helyeslés. Éljenzés. Halljuk!) s azoknak fonalát végkép megszakasztotta. (Igaz! Úgy van!) A legmagasabb királyi leirat nem áll a magyar alkotmány alapján, hanem az abszolút hatalommal kiadott, s alkotmányunk lényegével ellenkező császári diplomát és pátenst főtörvényül tűzte ki; minket pedig a hon iránti kötelesség és képviselői állásunk s önmeggyőződésünk szorosan a magyar alkotmányhoz kötnek, mi csak ennek alapján tanácskozhatunk. (Közhelyeslés.) E két egymástól eltérő, sőt egymással ellenkező irány óhajtott egyesülésre nem vezethet. Nekünk az irányt leg-

szentebb kötelességünk tűzte ki, s azt elhagynunk nem szabad. (Úgy van! Helyes!) Mély sajnálattal mondjuk ki tehát, hogy a legmagasabb királyi leirat folytán kénytelenek vagyunk mi is az országgyűlési értekezések fonalát megszakasztottnak tekinteni. (Óriási zajban kitörő, szünni nem akaró viharos közhelyeslés, taps és éljenzés.)

Lehet, hogy nehéz idők következnek ismét hazánkra, de a megszegett polgári kötelesség árán azokat megváltanunk nem szabad. (Közhelyeslés.)

Az ország alkotmányos szabadsága nem oly sajátunk, melyről szabadon rendelkezhetnénk; hitünkre bízta a nemzet annak hű megőrzését, s mi felelősek vagyunk a haza s önlelkiismeretünk előtt. (Közhelyeslés.) Ha tűrni kell, tűrni fog a nemzet, hogy megmentse az utókornak azon alkotmányos szabadságot, melyet őseitől öröklött. (Úgy van!) Tűrni fog csüggedés nélkül, mint ősei tűrtek és szenvedtek, hogy megvédhessék az ország jogait; mert a mit erő és hatalom elvesz, azt idő és kedvező szerencse ismét visszahozhatják; (Óriási zajban kitörő közhelyeslés, viharos köztetszés és hosszas éljenzés.) de a miről a nemzet, félve a szenvedésektől, önmaga lemondott, annak visszaszerzése mindig nehéz s mindig kétséges. (Igaz! Úgy van!) Tűrni fog a nemzet, remélve a szebb jövődőt, s bízva ügyének igazságában.

Kik egyébiránt mély tisztelettel vagyunk
Császári Királyi Felségednek
legalázatosabb szolgálói :
Magyarországnak országgyűlésileg
egybegyűlt képviselői.

(Óriási zajban kitörő közhelyeslés, léget
rázkódtató taps, szünni nem akaró viharos áta-
láños éljenzés.)

Deák Ferencz az elnöktől jobbra levő harma-
dik pad első helyéről olvasta föl javaslatát. A föl-
irati javaslat kézírata *Klauzál Gábornál* volt, a
ki ívenként adogatta az olvasók kezéhez és vette
ismét vissza. Mialatt *Szalay László* a munkálat
derekát olvasta, a nagy melegben és az olvasás-
tól kifáradt *Deák Ferencz* Nyáry Pál útján arra
kérte az elnököt, engedjen kis szünetet. *Ghyczy*
Kálmán hajlandó volt a kívánság teljesítésére;
de a képviselők ellene szegültek és erősen kiál-
tozták: Halljuk végig! *Ghyczy Kálmán* az első
pad első helyén ülő, lelkesen éljenző s «Halljuk
tovább»-ot kiáltó *Eötvös József* bárónak meg-
üzente, hogy maga *Deák Ferencz* kívánja a szü-
netet; de sem *Eötvös József* br., sem a többiek
nem hallgattak rá.

A följirati javaslat olvasásának befejezte után
perczekig hangzott a fölkiáltás: Elfogadjuk, el-
fogadjuk egyhangulag! *Eötvös József* br. oda-
sietett a nyugodtan ülő *Deák Ferencz*hez és kér-
dezte tőle: lehető-e most az elfogadás? a mire

ez úgy felelt: hogyné volna lehető, ha a ház akarja! *Bernáth Zsigmond*, a ki a június 5-dikén tartott ülésben arra a kérdésre: «a háznak első fölszólalása fölírás legyen-e», «nem»-mel felelt, most fölíratkozott, hogy az elfogadás iránt megtegye az indítványt. *Ghyczy Kálmán* elhagyta elnöki helyét, hogy megismerkedjék a ház hangulatával. *Nyáry Pál* bizonyítgatta neki, hogy a kivánság teljesítése sérti a létrejött megállapodást és szabályellenes is. «Hát nem állott a szabály 1848-ban — kiáltott oda *Lónyay Menyhért* — és mégis hogyan keletkezett a végzés a 200,000 katonára és a 60 millió frtra nézve, s nem éppen voltál-e akkor az azonnal való elfogadás mellett az agitator?» «Jól van, jól, — felelt *Nyáry* — de Bécsben lesz ellenvetésök.» «Hát Mária Terézia idején — vágott vissza *Lónyay Menyhért* — a vitam et sanguinem nem így mondták ki?»

Jó 10 percnyi szünet után kezdődött a kiáltozás: «Halljuk, halljuk Bernáthot! az elnök foglalja el székét!» *Bernáth Zsigmond* így szólott:

«Azok után, miket ezen angyali tollal írt szavak velünk hallattak, és illetőleg sziveinkbe oltottak, nem fog csudálkozni a t. háznak egy tagja sem, ha szerény felszólalásomban netalán akadozom. (Halljuk! Halljuk!) Hazánk szomorú állapota e fölíratí javaslatban oly ecsettel van festve, hogy e kép, úgy hiszem, nemcsak azok

szívét, kik itt jelen vannak, hanem mindazokét is, kiket a föld golyóján a népek boldogsága érdekel, meg fogja hatni. (Úgy van!) Azt hiszem, hogy azon alkotmányos elvek, melyek itt ki vannak fejtve, és melyeket oly élvezettel hallottunk összesítve, oly kimerítő, (Úgy van! Helyes!) hogy azokhoz a világ minden jogtudósai sem tehetnének oly valamit, mi még azokhoz szükségeltetnék, mi azokban mind benn nem foglaltatnék, mik érvényesebbek és erősebbek volnának, mint azok, melyek itt kifejezvék. Én végnélkül boldognak tartanám magamat, ha szerencsés lehetnék a t. ház véleményével találkozhatni azon indítványomban, hogy ámbár ezen felolvasott javaslat terjedelmes és az ilyen munkálatnál mindenki jogigényesen követelhetné, hogy azt talán huzamosb ideig, szakonkint, soronkint megfontolhassa, de mert ezen szavak, ezen előterjesztések olyanok voltak, hogy nemcsak mindnyájan tudjuk mindazt, mit hallottunk, hanem elfeledhetetlenül is vannak, maradandólag vannak azok szíveinkbe vésve: méltóztassék a t. ház a javaslatot általános helybenbagyással, minden további tárgyalás nélkül egyhangulag elfogadni. (A legnagyobb többség egyszerre feláll és általánosan fölkiált: Elfogadjuk!) Meg vagyok örvendeztetve ezen általános elfogadás által, és talán az Isten tudja, mire ragadna el engem ezen keblemből fakadó forró érzés, ha tovább szavakat keresnék.»

Beszédét így fejezte be: «Reménylenünk illik, hogy azon alapigazságoknak megfontolása, melyek ezen okiratban foglaltatvák, alkotmányunknak békés uton visszaállítását eredményezheti. Ebből tanuságot vehet a kormány, minő tiszteletben kell az emberiségnek, a népnek jogait és az alkotmányokat tartani. (Ugy van! Helyes!) Én most csak még arra vagyok bátor kérni a nagyérdemű elnököt: sziveskedjék oly rendelkezéseket tenni, hogy ezen dicső irat, ezen irat, mely nemzetünknek minden jogát, minden kívánságát kifejtí, mennél több példányban legyen kinyomtatva, hogy azt nemcsak minden törvényhatóságnak megküldhessük, hanem hogy belőle még a választóközségekből is mindazoknak, kiknek tetszik, jusson». (Zajos éljenzés.)

Utána *Tisza Kálmán* emelt szót: «Nem tudom, határozni akar-e ma a t. ház, vagy talán határozott is már a fölött, hogy a fölíratí javaslatot elfogadja? (Fölkiáltások: Már elfogadtuk!) Én ugyan részemről egyáltalában nem akarok ezen eljárásnak ellenszegülni, mert bár óhajtottam volna a leíratban kifejtett s általam lelkem mélyéből osztott elveket határozat alakjában kimondani az egyéb más alkalommal már kifejtett s azért ismételní szükségtelen okokon kívül azért is, hogy az első fölíratunk irányában követett eljárás ismétlését elkerülhessük; azonban

oly nagy súlyt fektetek részemről arra, hogy lássa és tudja mindenki e hazában épen úgy, mint kívül honunk határain, hogy a fölirati javaslatban kifejezett elvek és nézetek mindnyájunk elvei és nézetei (Úgy van! Helyes!), s hogy midőn az alkotmány védelméről van szó, a más-különböleg eltérőbb nézetűek szívdobbanása is összetalálkozik (Úgy van!), hogy nem szeretnék az alak fölött, melyben nézeteinket elmondjuk, vitatkozást idézni elő, s a máris nagyszerűen nyilvánult többség kívánatának nem csak azért és annyiban vetem alá magamat, mert és mennyiben a kisebbség a többség határozatában megnyugodni köteles, hanem azért és annyiban főleg, mert a föliratban erős meggyőződésemet, legszentebb elveimet, egészen lelkemnek titkos sejtelméig kifejezve találom. (Éljenzés.)

Elnök: Kötelességemnek tartom kérdést intézni a házhoz, vajon az indítványt elfogadjá-e vagy nem? Mindazok tehát, a kik a Pest belvárosi képviselő, Deák Ferencz úr által beadott fölirati javaslatot Bernáth Zsigmond úr indítványához képest egész terjedelmében elfogadni kívánják, álljanak föl. (Mindnyájan fölállanak és az egész ház harsányan kiáltja: Elfogadjuk! Hosszantartó éljenzés.) Kimondom tehát a t. háznak azon határozatát, hogy ezen fölirati javaslatot, mely nem csupán e háznak, hanem az összes magyar nemzetnek szíve mélyéből van merítve, s

mely az összes magyar nemzetnek közérzelmeit, közkívánatait és közóhajtságát fejezi ki, a t. ház egyhangulag elfogadja. (Helyes! Éljen!)

A *főrendek* augusztus 10-dikén tartott ülésökben egyhangulag elfogadták a képviselőház fölíratát, mint érzelmeikkel tökéletesen megegyezőt.

Ó V Á S.

Ghyczy Kálmán a képviselőház elnöke aug. 19-dikére Pest vármegye házához 30 képviselőt hívott meg értekezletre és előterjesztette nekik, hogy értesülése szerint az országgyűlést a legközelebbi napokban szét fogják oszlatni, kérdi tehát őket, nem vélik-e szükségesnek, hogy előlegesen tanácskozzanak és intézkedjenek az elosztatás esetében szükséges teendőkről. *Deák Ferencz* jegyzőkönyvi rövid óvást tartott szükségesnek és elmondotta tartalmát. Az értekezlet helyeselte indítványát és abban állapodott meg, hogy mi-helyt az elosztatás iránt értesülése lesz, *Ghyczy Kálmán* elnök hirdessen ülést, tegyen jelentést bécsi küldetéséről és azután a képviselők valamelyike vesse föl a kérdést, nem tanácsos-e az elosztatás esetére előre intézkedni, s erre *Deák Ferencz* tegye meg indítványát.

Augusztus 21-dikén újra értekezlet volt Pest vármegye házánál. *Ghyczy Kálmán* elnök jelentette, hogy az elosztatást bizonyosnak lehet tekinteni. ^

Deák Ferencz felolvasta óvását, a melyet elfogadtak. Ugyanazon a napon d. e. 12 órakor a képviselőház zárt ülést tartott, a melyben *Deák Ferencz* óvását nagy tetszéssel fogadták.

A képviselőház augusztus 21-dikén d. u. 4 órakor tartott ülésében az *elnök* jelentette, hogy a főrendiház elnökével átnyújtatta ő felségének a főrendeknek és képviselőknek f. hó 12-dikéről kelt föliratát. Ő felsége a két elnök beszédére ekként válaszolt: «Az országosan egybegyűlt főrendek és képviselők jelen föliratukra adandó válaszsomat kellő megfontolás után rövid idő múlva közölni fogom.»

Bónis Samu szükségesnek tartotta, hogy a képviselőház föloszlatásának eshetőségével szemben, mely előreláthatólag rövid idő múlva be fog következni, intézkedjék.

Deák Ferencz: (Halljuk! Halljuk!) Az országgyűlésnek föloszlatása előre látható és több mint valószínű, noha hitelesen tudva még nincsen. Ha alkotmányszerűleg mennének a dolgok, és a legfőbb hatalom irányunkban törvényszerűleg gyakoroltatnék: előre meg lehetne mondani az időt és módot, mikor és miként fog az országgyűlés berekesztetni; de mivel a tapasztalás azt mutatja, hogy már alakjában sem vitettek az ügyek alkotmányszerűleg a legfőbb hatalom részéről: nem tudhatjuk minő pillanatban és mily

alakban fog a föloszlatás megtörténni. A mint az előttem szólott érdemes képviselőtársam Bónis Sámuel előadta, fontosnak és mindenesetre szükségesnek találom én is, hogy az országgyűlésnek végpillanatában óvásunkat jelentsük ki az iránt, a mi eddig és ezentúl törvénytelenül történt és történendik; és mivel a mai nap csak a miénk, a holnap már a sors kezében van, nem halaszthatjuk és nem mulaszthatjuk el ma azt, mit talán holnap tennünk már nem lehet. (Élénk tetszés.) Nem ereszkedem részletekbe; én óvást tartok szükségesnek a ház nevében kijelenteni és ha a tisztelt ház megengedi, azt fogalmazva fel fogom olvasni, mint azt egyéni nézetem szerint jónak látom. (Helyes! Halljuk! Halljuk!)

«Óvás. Az ország gyűlése jogszerűleg egyedül a magyar alkotmány alapján működhetvén, semmit el nem mulasztott, hogy ezen alapot helyreállítsa, s teljesen biztosítsa. (Úgy van! Helyes!)

Az országgyűlésnek törvényszabta kiegészítése, a felelős minisztériumnak és a felfüggesztett törvényeknek visszaállítása valának mindenekelőtt szükségesek arra, hogy az országgyűlés törvények alkotásába bocsátkozzék. (Úgy van! Halljuk!) Ezeket sürgettük tehát mindenekelőtt; de ismételt felirataink sikertelenek maradtak, s ekképen az országgyűlésnek hatásköre egyedül az ország jogainak védelmére lőn szorítva, mit ki nem egészített állapotában is joga, sőt kötelessége volt erélyesen teljesíteni. (Úgy van! Helyes!)

Az országgyűlési kölcsönös értekezések fonálát tetteleg a legmagasabb leirat szakasztotta meg, midőn ősi alkotmányunkat, az alapszerződések ellenére, abszolút hatalommal lényegében átalakítva, tanácskozásainkat a császári diplomák és patensek terére s korlátai közé kívánta szorítani, hová mi jogszerűleg nem léphettünk.

Meggyőzött minket azon legmagasabb leirat arról, hogy nincs szándéka ő felségének a sanctio pragmatica értelmében visszaállítani alkotmányunkat, melyhez pedig mi hűtlenek soha nem lehetünk. (Úgy van! Helyes!) És meggyőződésünket újabban meg fogja erősíteni az, ha az ország gyűlésének törvényszabta kiegészítése s a parlamentaris kormány visszaállítása helyett az ország gyűlésének oly föloszlatása következik be, mely a törvények rendeletével ellenkezik. (Úgy van! Helyes!)

Az 1848-dik évi IV. törvényczikk szerint az országgyűlést föloszlatni mindaddig nem lehet, míg a miniszterium a mult évi számadásokat és a következő költségvetést elő nem terjeszti, s az országgyűlés azok iránt határozatot nem hoz. (Úgy van! Helyes!)

De a törvény ezen rendelete nem teljesített, s nem is teljesíttethetik mindaddig, míg a felelős miniszterium vissza nem állittatik s az országgyűlés ki nem egészítették: mert nincs törvényes kormány, mely a költségvetést előterjeszse, s az ország gyűlése épen az által, hogy a

törvényszabta kiegészítés határozottan megtagadtatott, képtelenné van téve a költségvetésnek megállapítására. (Ugy van! Helyes!)

Azt is rendeli az említett t.-czikk, hogy az országgyűlés fölосzlatása után három hónap alatt az újabb országgyűlés összeüljön. Ha tehát a fölосzlatás után az országgyűlés a törvényben kitűzött időre ismét össze nem hivatik, a törvény rendelete az által is újabban sértve lesz. (Ugy van!)

Mi tehát kénytelenek vagyunk már előre minden ily eljárást alkotmányellenesnek, s a tizenkét évig fenállott abszolút rendszer további folytatásának tekinteni. (Zajos közhelyeslés.) Az erőhatalomnak tetteleg ellene nem szegülhetünk; de azok ellen, mik ekkép történnek, ünnepélyes óvást teszünk, (Zajos közhelyeslés) s kijelentjük, hogy minden jogilag fennálló törvényeinkhez, és így az 1848-dik évben szentesített s országgyűléssileg meg nem változtatott törvényekhez is szorosan ragaszkodva, a hatalomnak minden oly lépését, mely azokkal ellenkezik, alkotmányellenesnek fogjuk tekinteni.» (Zajos közhelyeslés; általános felkiáltások: Elfogadjuk! Harsány éljenzés.)

Ez azon óvás tisztelt ház, melyet indítványozok és mely indítványt a ház asztalára letesznek. Azt hiszem, fölосleges ezen indítványt támogatni; annak oka magában a dolog természetében van. Nekünk egyetlen fegyverünk a

törvény (Úgy van! Éljen!) és ügyünk igazsága, s erre támaszkodva kell a hatalom fegyvererejével szemben állani. Régi állítás és a történelem tanúsága szerint talán aligha csalt valaha az, hogy az igazság végre győzni fog, és nekünk ebbe kell minden reményünket helyeznünk. (Zajos tetszés.) Hogy ezen téren biztosan lépünk, nem szabad, nem lehet nekünk a törvény terét soha semmi szín alatt és semmi esetben elhagyni, mert csak ez azon biztos tér, hol fegyveres erő nélkül fegyveres erő ellenében is megállhatunk. (Zajosan kitörő köztetszés.) Az országgyűlés eddig azt követte s most az országgyűlést valószínűleg szét fogják oszlatni. Egyes polgárai lesznek a hazának mindazok, kik most a nemzet képviselői voltak. Én azon tiszta meggyőződéssel lépek vissza azon magányba, honnan kiléptem, hogy mint képviselőtársaim is, szentül, legjobb lelkiismeretünk szerint teljesítettük azt, mivel a hazának, küldőinknek és önelkiismeretünknek tartozunk, és egyzersmind azon meggyőződést táplálom keblemben, hogy az országgyűlésnek e részbeni példáját mind a törvényhatóságok az országban, mind az egyes polgárok a hazában, híven követni fogják; (Zajos közhelyeslés és éljenzés) azaz megmaradván a törvény alapján, a törvénytől nem távoznak, a törvényhez szigoruan ragaszkodnak és akár jobbra, akár balra mi törvény ellen van, azt se helyeselni, se követni soha nem fogják. (Zajos közhelyeslés.) A törvényhatóságok míg

így fennállanak, addig a törvény értelmében fog-
 nak működni; öngyilkosságot nem fognak elkö-
 vetni, a sors csapásait nyugodt kebellet fogják
 várni. Az egyes polgárok is tartásuk magukat a
 törvényhez. A törvény oly nyugalmat ad a lélek-
 nek, hogy a legsúlyosb eseményeket is, ahhoz
 ragaszkodva, be lehet várni, és épen ez fogja elő-
 idézni azt, a mi a tűrésnél legfőbb, hogy méltó-
 sággal tűrjünk, a méltóságot pedig a törvényesség
 adja meg és semmi más. (Viharosan kitörő hosz-
 szas közhelyeslés; zajos taps; harsány éljenzés.)
 Indítványomat a tisztelt háznak bemutatom.
 (Közfelállással kifejezett általános helyeslés és
 hosszas tartó viharos éljenzés s felkiáltások :
 Elfogadjuk! Elfogadjuk!)

A képviselőház a Deák Ferencz indítványozta
 Óvást egyhangulag elfogadta. A főrendek azt aug.
 21-dikén tartott ülésökben szintén magukévá
 tették.

Ő FELSÉGE FÖLOSZLATJA AZ ORSZÁG- GYÜLÉST.

A képviselőház 1861 augusztus 22-dikén tartott ülésében, melyben Deák Ferencz, megjelenése alkalmával, mint a Gyorsírói Napló írja, «szünni nem akaró viharos közéljenzéssel és tapssal üdvözöltetett», az országgyűléshez intézett két királyi leirat olvastatott föl. Az egyikben Haller Ferencz gr., a 12-dik huszárezred tulajdonosa, az országgyűlés föloszlatásának fogantatása végett teljhatalmú kir. biztosnak neveztetett ki; a másik így szólott:

«Kedvelt Híveink! Miután az immár csaknem öt hónapig működő magyar országgyűlés hozzá intézett fölszólításainkban kifejtett vára-kozásainknak meg nem felelt, s miután Mi, szívünk sajnálatára, Magyarországunk érdekében hasznos tevékenységet többé nem várhatunk oly országgyűléstől, mely magasztos hivatását jelen válságos időben minden érdeklett felek legna-

gyobb kárával annyira félreismerte, (Zúgás) miszerint a lehetséges kiegyenlítés fonalát egyenesen elszakasztottnak azért nyilvánította, mert oly követelések nem teljesítették, melyeknek hordereje a megengedhetőség határain messze túlterjed, (Zúgás) kényszerítve érezzük Magunkat a f. é. Szt-György hó 2-dik napjára egybehívott országgyűlést felosztatni, a mint azt ezenel fel is osztatjuk, egy új országgyűlésnek a lehetőséghez képest hat hónap leforgása alatti összehívását Magunknak föntartván.»

Az *elnök* tudatta, hogy a királyi biztos fölhatalmazta annak a ház előtt leendő kijelentésére, hogy az esetre, ha az országgyűlés azonnal föl nem osztlanék, a királyi biztos utasítva van, azt katonai erővel is felosztatni, s hogy ezt meg fogja tenni, s ez iránt a maga útján rendelkezni nem fogja elmulasztani.

Deák Ferencz: (Szűnni nem akaró viharos éljenzés és taps.) Tisztelt ház! A felolvasott két királyi leirat s azon kijelentés, melyet t. elnökünk előadott, hogy t. i. a kir. biztos úr az országgyűlést az esetre, ha az fel nem osztlanék, katonai erővel fogja szétosztlatni, kizár minden további tanácskozást. (Közhelyeslés) Én tehát részemről egyszerűen azt nyilvánítom, hogy az erőhatalomnak tetteleg ellene nem szegülhetünk, s ragaszkodom továbbá is azon óváshoz, a melyet tegnap

e ház elhatározott és a felsőház is elfogadott.
 (Az egész ház föláll, s viharos és szűnni nem
 akaró éljenzéssel lelkesedve fölkiáltja: Elfogad-
 juk. Éljen Deák! Éljen a haza!)

A képviselőház Deák Ferencz fölszólalását
 közakarattal magáévá tette, s az elnök búcsúzó
 szavai és a jegyzőkönyv hitelesítése után el-
 oszlott.

TARTALOM.

Az első fölrirát	Lap 3
A második fölrirát	51
Óvás	150
Ő felsége föloszlatja az országgyűlést	157
